

Stockholm.

Från Stockholms stads nuvarande område äro kända sammanlagt 10 forntida runinskrifter. Av dessa äro 3 funna i det gamla stadsområdet; de övriga 7 tillhöra de under 1900-talet inkorporerade Bromma och Brännkyrka församlingar. Två av Stockholms runinskrifter äro upptagna bland »Södermanlands runinskrifter», Sö 274 och 290. De andra åtta behandlas här nedan. Av dessa äro två funna i Gamla staden (U 53 och 54); de övriga sex i Bromma.

Av Stockholms 10 runinskrifter äro emellertid två helt försvunna (U 54 och 55); av en tredje (U 57) finns endast ett fragment bevarat. Sju finnas alltjämt i behåll, två sörmländska och fem uppländska.

De tre runstenarna i Gamla staden (Sö 274, U 53 och 54) ha varit kända redan av Joh. Bureus. Två av dem har han avbildat (Sö 274 och U 54); om stenen i Riddarholmskyrkans dörr (U 54) anmärker han, att den först har lärt honom att läsa runor. Genom Antikvitetskollegiets ransakningar och Hadorphs undersökning blev Glia-stenen i Bromma (U 56) känd. De nu nämnda fyra runstenarna finnas avbildade i *Bautil*. Ängby-stenen (U 60) kom i dagen under 1700-talet och är därför också upptagen i Liljegrens *Runurkunder*. De övriga ha kommit till först under 1800-talet (Sö 290, U 55, 57) eller 1900-talet (U 58 och 59).

De tre runstenarna i Gamla staden ha med all säkerhet icke ursprungligen varit resta där, på Stadsholmen. De ha med annan sten blivit ditförda för att tjäna som byggnadsmaterial. Sö 274 visar till sin ornamentik en utpräglad sörmländsk typ, U 53 en lika avgjort uppländsk. U 54 är alltför fragmentariskt bevarad för att kunna säkert bedömas, men ger snarast ett uppländskt intryck. Sö 274 har sålunda säkerligen under medeltiden kommit söderifrån, U 53 och U 54 norrifrån till Stockholm.

Från Stockholms stad äro även kända två senare runinskrifter, från medeltidens slut och nya tidens början: den ena finnes på ett krus med tennlock från 1400-talet, som numera förvaras i Statens Historiska Museum¹, och utgöres av en ägaruppgift, den andra fanns enligt Joh. Bureus i Olaus Petris hus i Storkyrkobrinken (se nedan s. 74 f.).

53. Stockholm, Kåkbrinken.

Pl. 35, 36.

Litteratur: B 136, L 365, D 2: 5. Joh. Bureus, F a 6 s. 48 n:r 39 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 360; P. Dijkman, *Historiske Anmärckningar* (1723), s. 105; O. Celsius, SR 2, s. 385; J. G. Rüdling, *Thet i Flor stående Stockholm, Supplement* (1740), s. 234; B. Nerman, *Det forntida Stockholm* (1922), s. 13; *Stockholmstraktens natur- och kulturminnen* (1935), fornminnesregistret n:r 254.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (B 136); Dybeck a. a.

Runstenen sitter inmurad i grunden till det sydöstra huset i hörnet av Prästgatan och Kåkbrinken (kvarteret Atlas n:r 2), med den ristade ytan utåt Prästgatan. Den var känd redan av

¹ Inv.-n:r 9714:4. Se runinskrifter på metallföremål och lösa fornsaker i slutet av detta arbete.

Bureus, som anger dess plats: »I Torgzbrinken vidh her Augustini hws i Stockholm»¹ (F a 6), »I et Hörnhaus i Torgbrinken» (F a 5). O. Celsius fann den »i Kåkbrinken i hörnet på ett stenhus, neml. det andra huset på högre handen när man går up ifrån Västerlånggatan»; han har gjort sina anteckningar den 2 juni 1727. Rüd-ling uppger, att den »står på Prästegatan, vti Hörnet på thet Huset, som man finner på vänstra Handen, när man går ned ifrån Kåk-Brincken; Men af Skriften, som ther på stått, synes nu intet mera.» Dybeck skriver, att stenen är »insatt vid grunden af ett stenhus, som bildar hörnet af Kåkbrinken och Tyska prestgatan».

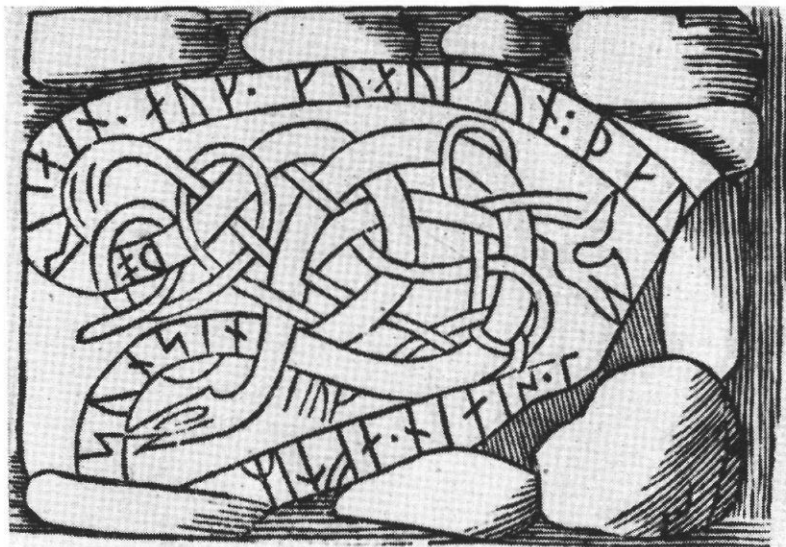

Fig. 40. U 53. Stockholm, Kåkbrinken. Efter B 136.

Huset har en medeltida källare, och säkerligen har stenen suttit på sin nuvarande plats sedan husets äldsta tid. Vid mitten av 1700-talet blev det ombyggt och fick sitt nuvarande yttre utseende. Stenens kanter ha suttit inkilade, så att inskriften icke varit tillgänglig; därtill har hela ytan under senare tid varit övertjärad, så att ristningen endast varit svagt synlig. — Genom Riksantikvariens försorg uttogs stenen år 1937 ur muren och rengjordes. Sedan den blivit undersökt och avbildad, insattes den åter på sin gamla plats, men på ett lämpligt sätt, så att den är både bättre skyddad och lättare åtkomlig. En kopia gjordes för Stockholms Stadsmuseums räkning och uppställdes i dess samlingar.

Det visade sig vid framtagningen, att stenen i gammal tid blivit svårt skadad, delvis säkerligen i samband med inpassandet i muren. Kanterna voro avslagna nästan runt omkring hela stenen, så att stora delar av inskriften voro borta.

Ljusgrå granit. Höjd 0,95 m., bredd 0,55 m. Ristningen, som är utförd av en uppländsk mästare, lika tydligt som Sö 274 vid Södersluss av en sörmländsk, är grunt huggen men tämligen tydlig.

Inskrift:

þor - - ain · auk · fraykun · þau . . . - - stain · iftir - . . . sun sin

5   10   15   20   25   30   35

Þor[st]æinn ok Frøygunn þau . . . stæin æftir . . . , sun sinn.

»Torsten och Frøgunn de [läto resa] stenen efter . . . , sin son.»

Till läsningen: Övre delen av 4—5 är borta, men intet talar emot att de ha varit **st.** 12—18 **fraykun** är fullt säkert. Bistaven i 14 **a** är ovanligt lågt ansatt, tydligen därför att en ovanför befintlig sänka i stenen funnits redan då inskriften höggs. 15 **y** är tydligt stungen; däremot äro icke stungna 16 **k**, 28 och 38 **i**. — Bureus har endast kunnat läsa några få runor:

. . . alris . . . sunioin . . . þoui - - ain.

Det är tydligt, att den sista runföljden motsvarar 1—8 **þor - - ain**, liksom den mellersta motsvarar 34—39 **sun sin**. Var Bureus kunnat läsa **alris**, är däremot mera obegripligt. —

Hadorph och Leitz:

þor - - ain · auk · kuaukun : þau . . . - - s - ain · aftir . . . sun sin

¹ Troligen avses herr Augustinus Olai, som var predikant vid Riddarholmskyrkan, † 1588 (G. Bolin i *S:t Eriks Årsbok*, 1918, s. 33; *Sveriges Kyrkor: Riddarholmskyrkan*, 1937, s. 682, 736).

Liljegren återger inskriftens andra namn: **Kunukun.**

O. Celsius:

... - - ain · auk barkun · þa - . . . - - stain · iftir . . . sun ·

Dybeck:

þor - - ain · auk · kuaukun · þau . . . stain · aftir . . . sun sin

Kvinnonamnet *Frøygunn* är belagt på ännu en uppländsk runsten, L 170 Blacksta, Jumbkils sn.

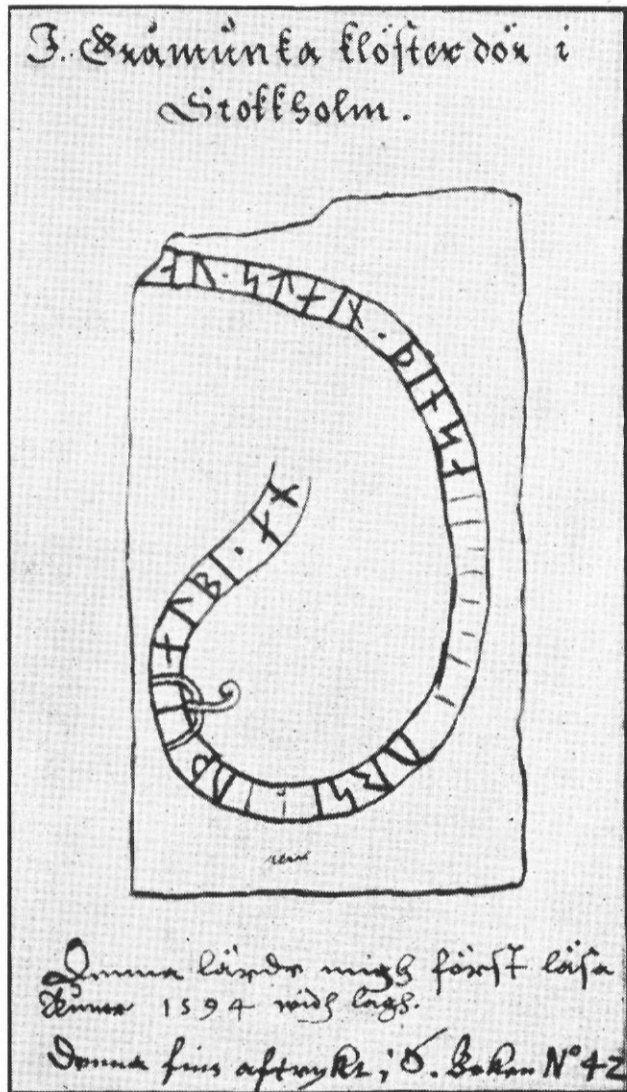

Fig. 41. U 54. Stockholm, Riddarholmskyrkan.
Teckning av J. Bureus (F a 10: 2).

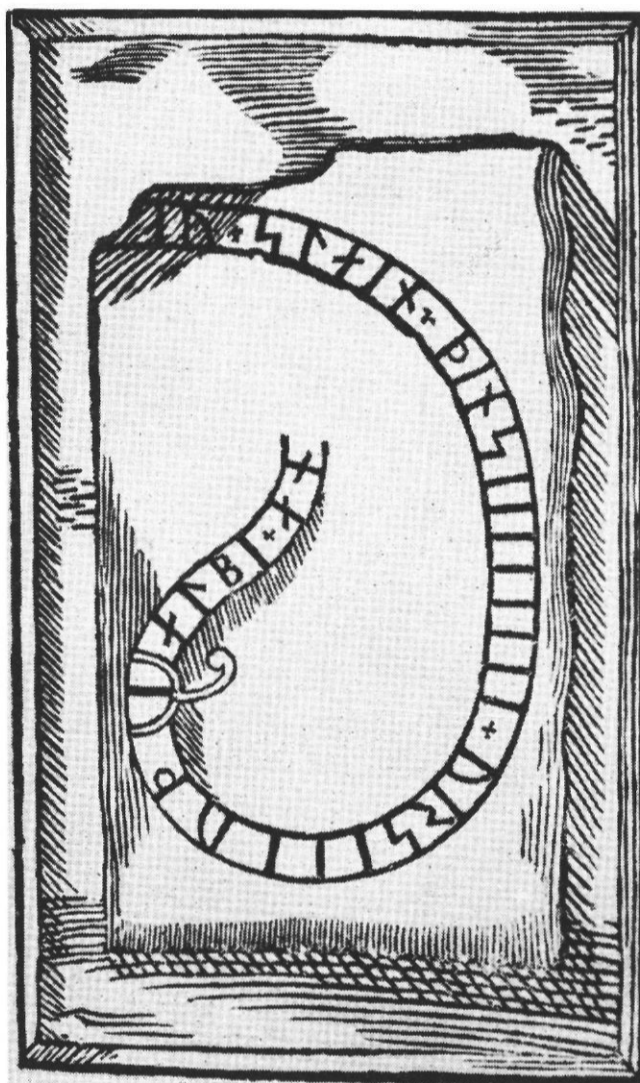

Fig. 42. U 54. Stockholm, Riddarholmskyrkan.
Efter J. Bureus, Monumenta (1624).

54. Stockholm, Riddarholmskyrkan.

Litteratur: B 135, 1123, L 363. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta* (1624), n:r 42 (F a 10: 1 n:r 42), F a 6 s. 47 n:r 38 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 358, F a 10: 2 n:r 62, F a 1 s. 81; O. Celsius, SR 1, s. 20 a; J. G. Rüdling, *Thet i Flor stående Stockholm, Supplement* (1740), s. 233; J. Possieth († 1728), *Gråmunka-Holm till forna och senare tider uthi Fyra Flockar beskådad* (hs i UUB); C. F. Rothlieb, *Beskrifning öfver Kongl. Riddarholmskyrkan* (1822), s. 113; B. Nerman, *Det forntida Stockholm* (1922), s. 13; *Sveriges Kyrkor: Riddarholmskyrkan* (1937), s. 783 f.

Avbildningar: Bureus, teckning i F a 10: 2, n:r 62, träsnitt i *Monumenta Sveo-Gothica* (F a 10: 1, F f 6); Leitz och Hadorph, träsnitt (B 135, 1123).

Runstenen, som numera är försvunnen, fanns enligt Bureus (*Mon. Sveo-Goth.*) »Vthi Stockholm i Klöstret»; närmare anger han platsen så: »I Gråmunka klösterdör i Stokkholm» (F a 10: 2),

»i klöstret på Gråmunkholm vnder dören» (F a 6), »Stockholm I Klösterdören» (F a 5). Under sin avbildning har Bureus gjort följande anteckning: »Denna lärde migh först läsa Runor 1594 widh lagh». Tydligen har stenen med den ovanliga skriften, som han ofta passerat, då han gått in och ut i kyrkan, väckt den unge grubblarens intresse och vetgirighet. Det är den första inskrift, som han sökt tyda och på vilken han lärt sig runornas betydelse. Den intager sålunda en märklig plats i runforskningens historia.¹

Från 1700-talets förra hälft finnas flera notiser om runstenen i Riddarholmskyrkan. Possieth uppger, att den låg »mitt uthi västra Kyrkiodören»², Rüdling »i Kongl. Riddare-Holms Kyrkians Norra Wäcken-Hus, ibland the andra Golf-Stenarna». I *Bautil* är överskriften över det av Hadorph och Leitz signerade träsnittet endast: »Ridderholms Kyrkodör». Olof Celsius såg stenen pingstdagen 1727; den låg då i »Riddarholmskyrkian innom stora dörren mot slottet».

Rothlieb omtalar, att »här i Kyrkan äfven finnes en Runsten, som fordom varit upprest på Kedjeskär, men blef, då Kyrkan byggdes, lagd midt uti norra Kyrkodörren eller der Vapenhuset fordom var, medh begge sina ändar under sjelfva muren». Såsom prof. M. Olsson framhåller, är det sannolikt, att Rothlieb själv aldrig har sett stenen, som säkerligen blivit borttagen redan före hans tid. Att stenen före kyrkans tillkomst har varit rest på Kedjeskär, är givetvis blott ett antagande av honom, som saknar varje stöd.

Runstenen har sålunda legat i själva dörren från vapenhuset till kyrkan, d. v. s. i den gamla medeltida ingången till kyrkan. Vapenhuset tillhör kyrkans äldsta byggnadsperiod (M. Olsson i *Riddarholmskyrkan*, s. 100). Det är alltså möjligt, att stenen har legat på sin plats ända från 1200-talets slut. När den har tagits bort och försvunnit, är icke känt. Vid den senaste restaureringen kunde den icke återfinnas.

För Bureus har endast halva stenen varit åtkomlig. Hadorph och Leitz ha däremot varit i tillfälle att se stenen i sin helhet; ett stort stycke på v. sidan har varit avslaget, och på h. sidan har ristningen delvis varit utplånad. Celsius antecknar, att inskriften är i dåligt skick: »somt bortnött af trampande, att stenen är aldeles slät, som effter ordet *dinsa* och alt till ändan. Begynnelsen är afnött och borta.»

Inskrift (enligt Hadorph; med det inom [ ] supplerat efter Bureus):

... ir × auk × aystain × auk + soti + ... - n · raistu × stain pinsa efti ... [ur ×] si ... up [i]alb[i ×] a[n]

... ok Öystæinn ok Soti ... ræistu stæin þenna æfti[r] ... ur sinn. [G]uð [h]ialpi an[d] ...

»... och Östen och Sote ... reste denna sten efter ... sin ... Gud hjälpe [hans] ande.»

Till läsningen: Bureus' ursprungliga läsning har varit (F a 6 och F a 10: 2):

au · stain · pinsa ... ur · si ... up · ialbi · an ...

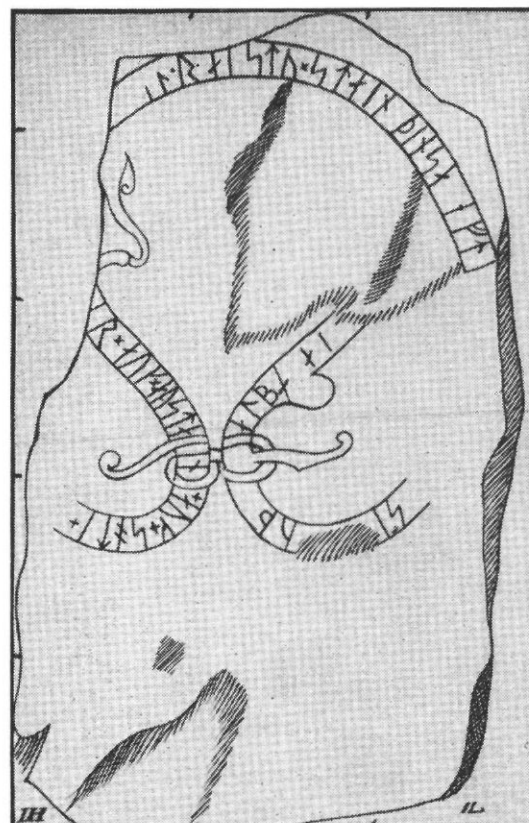

Fig. 43. U 54. Stockholm, Riddarholmskyrkan. Efter B 135.

¹ Påpekad av J. G. Liljegren, *Runlära*, s. 73 och *Run-Urkunder*, s. 36; H. Schüek, *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien* I (1932), s. 43 f.

² »Wästra» är säkerligen fel för norra, såsom alla de övriga källorna uppgiva.

På träsnittet i *Mon. Sveo-Goth.* har han **l** i stället för **29 t**, **i** i stället för **37 a**, ett skiljetecken + framför **42 u** i stället för framför **44 s**; alltsammans tydligen fel. — Senare har han i F a 6 (med ljusare bläck) efter **44—45 si** tillagt **nk**. På det exemplar av träsnittet, som ingår i F a 10: 1, har han med bläck rättat de tre felen, alltså **29 t**, **37 a**, skiljetecknet borttaget framför **42 u** och i stället tillsatt + framför **44 s**; vidare har han mellan **37 a** och **42 u** fyllt ut: **·at·-·-·-·fap**, ändrat **44—47 si - - up** till **sin ·kup** och i slutet av inskriften, efter **53—54 an**, tillagt runorna **t · hans**. Sannolikt bero dessa suppleringar icke på förnyad granskning utan utgöra endast Bureus' beräkning av vad som kan ha stått på de utplånade ställena. — I F a 5 har han rättat den första runan **a** till **t** (**26—27 tu**) och ändrat **ialbi** till **hialbi**.

Hadorph och Leitz: Av första runan finns endast övre delen av en rak huvudstav; den har sannolikt varit **i**. **20—21 - n** har antingen varit slutet av ett namn eller av ett sammanfattande pronomen **paun** 'de'. **52 a** är tydligen fel för **i**. Av **54 n** finns endast hst.

Celsius: »Ego descripsi die pent. 1727 et has tunc runas inveni:

... ir + auk + aystain + auk × soti + ... - + raistu × stain + pinsa ... + si ... up ialb»

Enligt Rüdling finnes »vtaf Run-Skriften, som ther på stått, (så mycket jag ther vtaf kan se och förstå,) allenast thessa få Bokstäfwer ännu öfriga:

r · auk · austa · auk · soti.»

Huruvida **42—43 ur** är en rest av ett **fapur** eller ett **bropur** kan ej avgöras. — Inskriften har tydligen börjat med ett stort antal namn på dem som rest stenen; mellan **16—19 soti** och **22—27 raistu** måste minst tre namn ha funnit plats.

Mansnamnet *Soti* är icke vanligt men dock belagt i ännu några svenska runinskrifter: L 232 Ånga, Lena sn, L 310 Karlberga backe, Funbo sn, L 567 Alsike prästgård, L 568 Taksta, Alsike sn, Ög 99.

Stockholm, Storkyrkobrinken.

Litteratur: Joh. Bureus, F a 6, s. 52, F a 14, s. 103, 127, 158, 163; O. Celsius, SR 2, s. 573.

I början av 1600-talet fanns enligt Johannes Bureus i »Kyrkebrinken, I Gamle M. Olofz Nericiani hus» följande inskrift med runor:

skæggiot : haka : klæðær : ikkæ væl i : dansæ :

5   10   15   20   25   30

Skæggiot haka klæder icke væl i danse.

»Skæggig haka passar icke væl i dans.»

Då Bureus icke har några närmare uppgifter om platsen, är det väl troligt, att inskriften har funnits i husets yttervägg, inhuggen eller inristad. Att Olaus Petri har varit intresserad för runor, är välbekant dels genom hans krönika (Olaus Petri, *Samlade skrifter* 4, 1917, s. 4, 73) och dels genom hans lilla uppsats »Om runskrift» (ib. s. 555 f.); se H. Schück i *Samlaren* 1888 och *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien* 1 (1932), s. 19. Det förefaller därför icke osannolikt, att det är han själv, som har försett sitt hus med den skämtsamma inskriften.

Olaus Petris hus låg på norra sidan av Kyrkobrinken (»Sankt Nicolai port»)¹ Han hade 1527 förvärvat gården genom byte.² Då fanns där endast en »träbygning», men Olaus Petri

¹ F. de Brun i *Samfundet S:t Eriks årsbok* 1915, s. 11 f., 1919, s. 148 f.

² *Stockholms Stads Tänkebok 1524—29*, utg. av L. Larsson (1929), s. 173 f.

torde senare ha låtit bygga ett stenhus. Efter fru Kristinas död kom gården i arv till ärkebiskop Laurentius Petri. År 1597 övergick den till ärkebiskop Abraham Angermannus.

Runorna tillhöra det helstungna alfabetet. **a** har formen † , **æ** † , **o** † , **g** P , **d** † , **v** P och **ö** p .

Olof Celsius har gjort följande anteckning: »Ibland några runstenar, som Bar. Wrangel hade afritade, och varit i Renhielms händer, war en sådan: *uthi Mr. Abrahams hus i S. Nicolai Brink i Stockholm*:

skæggiot · haka · klæpær · ikkæ · fæl · i · æansn ×

Skäggioth haka kläder icke väl i dantzen.»

En del avvikande detaljer i inskriften — liksom uppgiften om platsen, i »Mr. Abrahams hus» — tyda på att detta är en självständig uppteckning, som icke går tillbaka på Bureus.

Anm. Ett par runristningar från modern tid (omkring 1900) finnas på Södermalm: på berget Fåfången vid Danvikstull (se *Dagens Nyheter* $\frac{3}{9}$, $\frac{8}{9}$, $\frac{11}{9}$ 1923) och på östra slutningen på Långholmsberget.

Fig. 44. U 55. Ekeby, Bromma församling, Stockholm. Efter D 2: 30.

55. Ekeby, Bromma församling, Stockholm.

Litteratur: D 2: 30, UFT h. 2 (1872), s. 17: E. Wessén, *Runstenarna i Bromma* (i: Bromma hembygdsförenings årsskrift 3, 1932), s. 20.

Avbildning: Dybeck a. a.

S om Bällsta låg i äldre tid en gård, som hette Ekeby; den är numera avhyst.¹ Dybeck fann här ett stycke av en runsten med mycket utplånad ristning; den stod »i en åker nära den bäck, som rinner mellan Kyrksjön och Ulfundaviken». Ristningen hade, säger Dybeck, »sannolikt blifvit skadad af eld». Den är numera försvunnen.

Inskrift:

... **sun · sin** ...

... *sun sinn* ...

»... *sin son* ...»

¹ Se 1829 års karta över Bromma sn, återgiven i *Bromma hembygdsförenings årsskrift* 1 (1930). Om gården Ekeby se H. Hansson, *Bromma flygfälts äldre historia*, med kartor s. 10 och 11.

56. Gliä, Bromma församling, Stockholm.

Pl. 37.

Litteratur: B 149, L 371, D 2: 27. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682 (bevarad i Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 285; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2, s. 16; UFT h. 2 (1872), s. 16, 79, h. 5 (1876), s. 103; E. Brate, Anteckningar (ATA); E. Wessén, Runstenarna i Bromma (1932), s. 28 f.; Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 199; H. Hansson, Bromma flygfälts äldre historia (1936), s. 24.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (hos Peringskiöld a. a., B 149); Dybeck a. a.; Brate 1902 (ATA); Wessén 1931 (ATA).

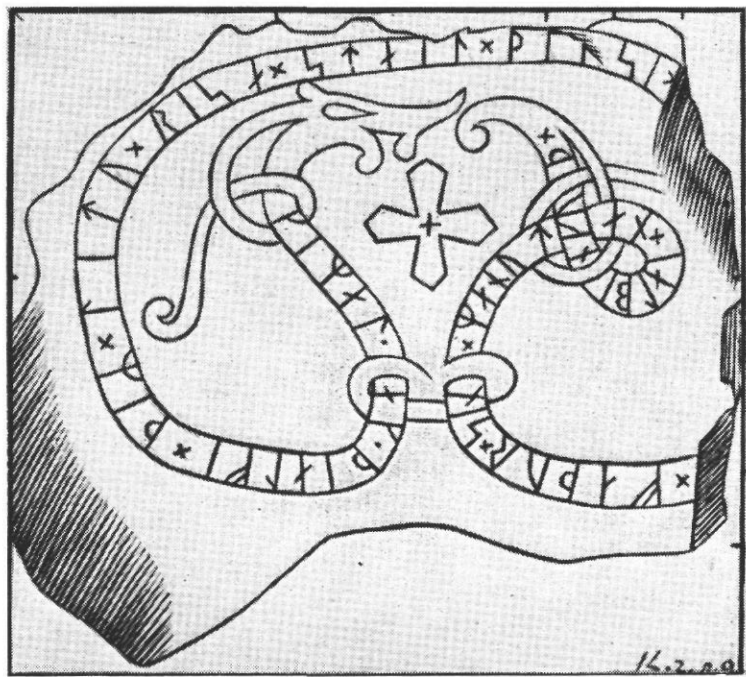

Fig. 45. U 56. Gliä, Bromma församling, Stockholm.
Efter B 149.

Runstenen står inom Stockholms Stads Flygfälts område, omkring 1600 m. ÖSÖ om Bromma kyrka. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Stockholm» (felaktigt), på kartan över »Stockholmstraktens natur- och kulturminnen» samt på kartor i H. Hanssons arbete *Bromma flygfälts äldre historia*, s. 10 och 11 (jfr även fig. 9 med utsikt över Gliävägen).

Runstenen står alltså kvar på samma plats som då den först blev känd på 1600-talet, ehuru omgivningarna så radikalt ha förändrats. I närheten finnes ett gravfält, bestående av »ett röse, 26 jordblandade rösen och 8 stensättningar». Den äldsta uppgiften finnes i *Ransakningarna* (Bertold Dalhollm 1682): »Johan Jacobsson i Beckomberga berättar efter sägen at wedh Gliä skal finnas en smahl Steen med Runska Bookstäfwer». Förmodligen är det samma runsten, som åsyftas med den därpå följande uppgiften: »Berettades af Trägardzmästarens Mester

Olufs Hustru och Smeden Mester Lars, thet skal wed en grind finnas en Runsten på Åhlsunda ägor.» Dalhollms »Ransakning på dhe Antiquiteter och Monumenter, som finnas uthi Sählentuna Häradt» är daterad Rotebro den 10 maj 1682; redan några dagar därefter begav sig Joh. Hadorph ut på sin antikvariska resa genom Sollentuna härad. Hans anteckningsbok innehåller om Gliä-stenen följande: »Den 14 Majj reste iag medh Rijtaren åt Soltuna häredt, och först till Karlberg, dher iag Runahällen afrijtade, sedan till Bromma sochn. Bromma är den första Sochn wester om Stockholm, ut medh norre Mälarstrand . . . Uthi sama Sochn är allena en Runesten funnen wid Gliä grind, näst Ålsunda wästra gärde, en del bortslagit ju mycket igen». — Enligt Peringskiöld fanns stenen vid »Gliä grind i Bråmma Sochn». Gliä var en by, belägen något längre fram mot Bromma kyrka. Den lydde under Ulvsunda säteri och var åtminstone vid mitten av 1800-talet redan avhyst.

Dybeck beskriver runstens läge sålunda: den »ligger i nordvestra hörnet af Ulfsunda vestra gärde, vid en mindre körväg», »vid grinden mellan sätesgårdens nordvestra gärde och eng, intill den föga befarna mindre, törhända äldsta väg, som från Stockholms omgifning ledt till Bromma». — Ännu 1931, före områdets exploatering för flygfältet, var naturen i stort sett oförändrad: »Ett stycke norr om Ulvsunda tager den gamla vägen från gården till Bromma kyrka av åt vänster; man kan med lätthet gå den till fots, ehuru den nu för tiden är föga använd. Den följer först en skogklädd höjd på högra sidan och viker efter en stund av mot vänster tvärs över det öppna fältet mot en annan skogsbacke, som här hindrar utsikten fram mot Bromma. Vid foten av backen, där vägen kröker åt höger, står en runsten.»

Ljusgrå, strimmig gnejs. Höjd 1,10 m., bredd (över korsmitten) 1,40 m. På h. sidan är ett stycke med ristning avslaget; det saknades redan på 1600-talet. Även upptill är stenens kant skadad. Ristningen är delvis grund och hårt vittrad.

Inskrift:

× **kamal ak** × **þialfi** × **þeir** × **litu** × **risa** × **stain** × **þinnsa** × ... **faður** × **sin** × **manuþan** × **ialbin** **kup** × **sial an**

Gamall ok þialfi þeir letu reisa stein þinnsa ... faður sinn, mann nytan. Hialpin Guð sial han[s].

»Gammal och Tjälve de läto resa denna sten ... sin fader, en dugande man. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Icke stungna äro 1 och 56 **k**, 15, 18, 22, 41 **i**, 46 **u**. Hst i 2 **a** är nästan helt bortvittrad. Vid 11 **l** är stenytan mycket skrovlig; runan därför otydlig. I 26 **t** är v. bst borta, likaså i 47 **t**. Vid 32 **n** går en spricka över stenen, som helt tagit bort bst. Intet sk efter 45 **n**. — Hadorph och Leitz: Sk saknas framför 1 **k**; 2 **i**; 29 **l**; 34 **i**; 59—64 **sial an** saknas. I sin anteckningsbok har dock Hadorph 29 **n** och 34 **a**. — Dybeck: 2 **a**; 34 **i**; 59—64 saknas. — Brate: 2 **a**; 34 **a**; 59—64 **sial an** ha iakttagits av Brate.

Om namnet *Gamall* se Sö 312, om *Þialfi* Sö 194.

57. Riksby, Bromma församling, Stockholm.

Pl. 35.

Litteratur: D 2: 29. UFT h. 2 (1872), s. 16, h. 5 (1876), s. 103; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATA 10), s. 339 f.; E. Brate, Anteckningar (ATA); O. v. Friesen i Namn och Bygd 1930, s. 103; E. Wessén, Runstenarna i Bromma (1932), s. 26 f.; Handlingar i ATA.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate 1902 (ATA).

Enligt Dybeck blev runstenen »nyligen» (d. v. s. i början av 1860-talet) funnen »i kanten av en bäck, som rinner mellan sjön Judarn och Lillsjön vid Ulvsunda». Då Brate år 1902 besökte platsen, berättade båtsmanskorpral Norrby i Riksby för honom, att stenen hade hittats, då bäcken på 1860-talet rensades upp för att få avlopp för vattnet. Den restes av Norrby, på Dybecks begäran, i en oodlad bergbacke strax N om bäcken, där den blivit funnen. Sedermera blev den emellertid kullvältad, och den vänstra delen av stenen, som redan på Dybecks teckning anges som lös, försvann. Möjligen har den, såsom Brate förmodar, blivit inlagd i en bro över bäcken. Det var sålunda endast en del av stenen, som Brate år 1902 fann, undersökte och fotograferade. Den restes nu på nytt av båtsman Norrby och stöddes bakom med smärre stenar.

Vida värre var dock den förödelse, som runstenen några år senare har undergått. I en skrivelse till Riksantikvarien från dennes ombud i Bromma, ingenjör Bror Ericson (²/₉ 1921, ATA) finner man härom följande upplysningar: »Vid Riksby båtsmanstorp i Bromma har sedan 1863 eller 64 funnits en runsten, som under något av dessa år upptagits ur den strax intill båtsmanstorpets förbiflytande bäcken av båtsman Norrby, densamme som ännu bebor torpet. Stenens sidokanter lära då ha varit något avslagna. Den restes av Norrby på dess nuvarande plats, men har sedermera blivit sönderslagen i trenne delar, sålunda att den övre hälften förblivit hel, under det att nedre hälften kluvits — parallellt med stenens längdaxel — i tvenne lika delar. Under innevarande år har denna nedre hälft blivit bortförd, varvid högra delen tagits av en kolonist och uppstälts som avisare, men uppmärksamgjord på att stenen utgjorde en del av ett fornminne, har kolonisten sedermera återfört den till dess plats; varemot den vänstra delen

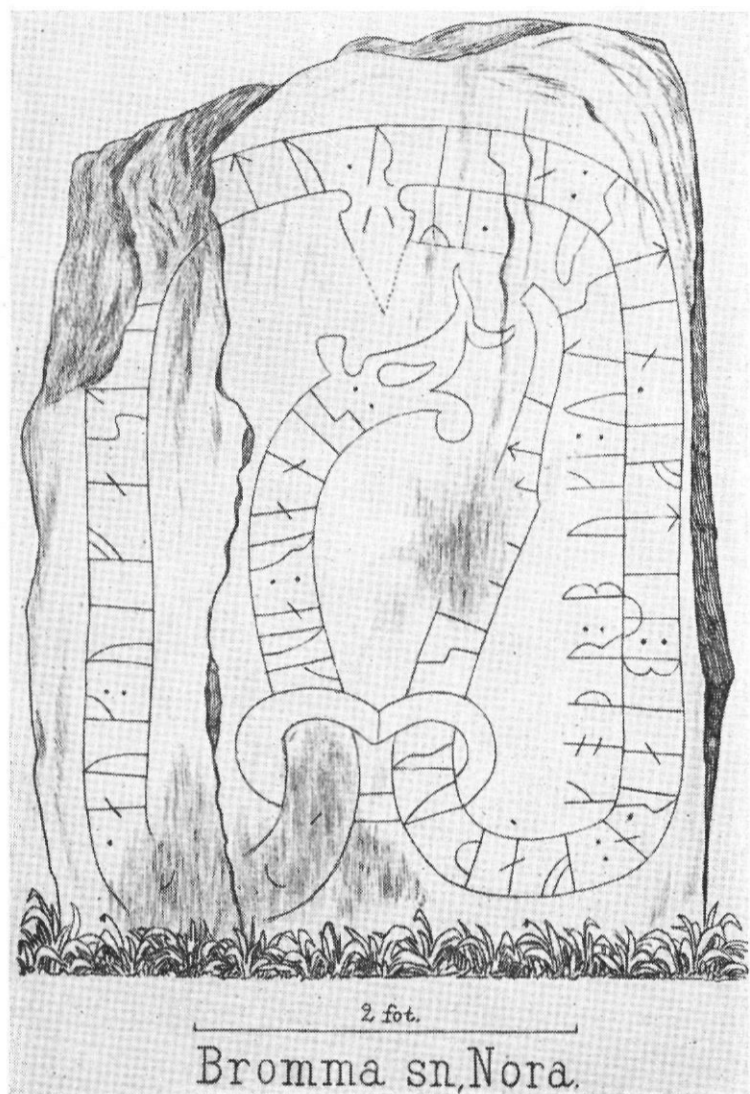

Fig. 46. U 57. Riksby, Bromma församl., Stockholm.
Efter D 2: 29.

Fig. 47. U 57. Riksby, Bromma församl., Stockholm.
Foto av E. Brate 1902.

— vilken tagits av för mig okänd person — ännu ej återfunnits.» På herr Ericsons förslag beslöt Riksantikvarien, att de kvarvarande fragmenten skulle föras till Stockholms Stads Museum. Innan detta beslut hann verkställas, har emellertid det gamla fornminnet råkat ut för ytterligare vandalism. Det övre stycket har splittrats, troligen sprängts sönder, och till större delen skingrats. Tre stycken, ett större och två mindre, finnas nu i behåll i Stadsmuseets samlingar (inv.-n:r 274).

Var stenen ursprungligen har varit rest, veta vi icke. Lillsjön, som en gång har varit en del av Ulvsundafjärden, sträckte sig under vikingatiden längre mot väster än nu. Kanske har stenen stått vid den dåvarande stranden. Eller ock har den måhända varit rest på en plats, där en gammal väg passerade över sankmarken mellan Nora och Riksby. Men tänkbart är också, att stenen någon gång har blivit släpad från sin ursprungliga plats till bäcken för att tjäna som bro.

Dybeck uppkallar stenen efter Nora.¹ Detta beror emellertid tydligen på ett misstag. Stenen har blivit anträffad på Riksby ägor och har sedan stått rest där. Nora var en gård belägen

¹ Med denna beteckning omtalas den i UFT h. 2 (1872) och i *Runverser*.

S om Riksby utmed Drottningholmsvägen; den hörde under Ulvsunda säteri och var åtminstone omkring 1900 obebyggd (se Ekonomiska kartan över Sollentuna hd, jämte Beskrivning).¹

Kvartsrik gnejs. Enligt Brate var storleken av det 1902 bevarade stycket av stenen: höjd 1,55 m., bredd 0,75—0,80 m. Ristningen har varit prydd, säger Brate, av två kors, som icke observerats av Dybeck; de utgjordes av enkla linjer, men fullt tydliga. — Inskriften var, enligt Dybeck, »delvis anfrätt af järnhaltigt vatten».

Inskrift (enligt Brate, med det inom [ ] supplerat efter Dybeck):

: **sinar** : **auk** **pork** ... [: **auk** : **uifast** -] ... **tu** : **risa** : **stin** : **eftir** : **biarn** : **fapur** **si** - - **oti** **koþr** : **byki** :

ulsunti

65

Sinarr ok Þork[ell](?) ok Vifastr [le]tu ræisa stæin æftir Biorn, faður si[nn, b]ondi goðr, byggði i Ulfundi.

»Senar och Torkel och Vifast läto resa stenen efter Björn, sin fader, en god bonde, bodde i Ulvsund.»

Till läsningen: På de i Stockholms Stads Museum förvarade fragmenten läser man följande runor:

: **si** ... **auk** ... **tu** : **r** ... **ir** : **biarn** : **fapur** **si** ... **koþr** : **by** ...

60 **y** är sannolikt stunget; däremot 55 **k** icke stunget. — Det andra namnet, 9—12 **pork**, saknas hos Dybeck. De båda första runorna voro dock enligt Brate »fullt tydliga, den tredje **r** har smalare linjer, och helt nära stenens afslagna kant synes stafven till en fjärde runa, från hvilken roten af kännestreck till **k** synes utgå». 13—22 : **auk** : **uifast** - på den v. delen av stenen, som endast finnes känd genom Dybeck. 22 är nedre delen av en runa, som kan ha varit **r**. Tydligt stunget är enligt Brate 33 **e**; däremot 31 **i** ostunget. Av runorna 50—51 fanns endast nedre delen av tvenne huvudstavar; 52 **o** var däremot till större delen bevarat. 60 **y** enligt Brate sannolikt stunget. 67 **n** har bst endast t. v. »Något **m**, som Dybeck har, finnes icke» (Brate).

Mansnamnet **sinar** är f. ö. endast känt från en annan inskrift i närheten (U 58), där det tydligen betecknar samme person. Möjligen kan det ingå i ortnamnet *Senesta*, Stigtomta sn, Södermanland (*Sinasta* 1384 SRP n:r 2025). Jfr med samma förled även fsv. *Sinolfwer* (1401 SD ns 1, s. 2).² Bugge återger inskriftens **sinar** som *Stenarr*; han antager sålunda felristning. Detta är emellertid icke längre möjligt, sedan namnet har blivit betygat även genom den senare funna inskriften U 58, betecknat på samma sätt. — Det andra namnet kan givetvis ha varit **porkil** eller **porkir**. — Om namnet *Vifastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101.

Slutet av inskriften har, såsom Bugge framhållit, poetisk form:

*bondi goðr,
byggði i Ulfundi.*

Om satsen *byggði i Ulfundi*, vartill motsvarighet finnes i flera andra inskrifter, se Sö 208 och *Nysvenska studier* 9 (1929), s. 58. Förmodligen är det detta tillägg, som givit anledning till att det föregående uttrycket står i nominativ; man skulle annars ha väntat akkusativ, eftersom det är en bestämning till *Biorn, faður sinn*.

¹ Min uppgift (*Runstenarna i Bromma socken*, s. 26), att runstenen blivit funnen på mark som tillhörde Nora gård är sålunda icke riktig.

² Tidigare har jag tänkt mig möjligheten av att **sinar** skulle kunna vara en ljudlagsenlig utveckling av *Sigmarr* (> *Signarr > *Sinarr). Detta skulle möjligen kunna få ett visst stöd därav, att de båda sönerna till **sinar**, som omtalas på U 58, bära namn sammansatta med *Sig*.

Det intressantaste i inskriften är givetvis det sista ordet 63—69 **ulsunti** (Dybeck: **ulsu . . . im**). Bugge har insett, att det är fråga om ortnamnet Ulvsunda (*in vlphsundæ* 1347, *Ulphsunda* 1389, *wlffsund* 1421). Detta tolkas av O. von Friesen som 'sundet där vargar (bruka) simma över'.¹ Möjligen har namngivningen sin grund i någon händelse, som har timat där en gång i forn-tiden. Namn sådana som Ulvsund (Ulvesund) och Ulvavad ('vargvadet'), nu Ulva, finnas på flera olika håll, bl. a. ett Ulvsundet mellan Kungsör och Köping, där Hedströmmen utfaller i Mälaren (R. Dybeck i *ATS* 1, 1864, s. 181).

Södra delen av Bromma har ända in i senaste tid i stort sett varit en obebyggd och obruten skogsmark. Denna har förmodligen av bönderna i byarna norrut utnyttjats såsom betesmark. Ulvsundafjärden och Lillsjön, som västerut fortsattes av sankmarker bort mot Judarn, utgjorde ett gott skydd mot boskapens farligaste fiende, ulven. Här har det varit svårt för honom att komma över. Södra Bromma utgjorde genom dessa sjöar och sankmarker nästan en ö för sig. En farlig punkt uppstod vid Ulvsunda, där det blev fast mark på ömse sidor av det smala sundet. Där var det relativt lätt att simma över. Måhända erinrar namnet Ulvsunda om att vargar här ha tagit sig över och anställt skada bland boskapen på de södra markerna.

58. Riksby, Bromma församling, Stockholm.

Pl. 34, 38.

Litteratur: Stockholms Dagblad ⁷/₈ 1904; E. Brate, Anteckningar (ATA); H. Rydh o. B. Schnittger, Där fädrens kummel stå 1 (2 uppl., 1928), s. 25 f.; E. Wessén, Runstenarna i Bromma, s. 30 f.; Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 221.

Äldre avbildningar: Brate 1904 (ATA); Wessén 1931 a. a.

Två runristningar (U 58 och 59) finnas i fast berghäll på norra sidan av vägen Alvik—Ängby, omkring 650 m. V om Lillsjönäs och omkring 300 m. Ö om vägkorset med avtagsvägar till Drottningholm och Bromma kyrka. Hällen ligger i södra delen av en liten bergbacke, som ännu (1939) icke är bebyggd; runt omkring ligger Linnéa kolonistuguområde. Mot S sluttar berget tämligen skarpt ned mot vägen, som här sedan några år går fram i en djup nedskärning. — Strax V om bergbacken har funnits ett gravfält. — Platsen finnes utmärkt på kartan över »Stockholmstraktens natur- och kulturminnen».

Ristningarna upptäcktes år 1904 av en fornminnesintresserad man, typografen G. Ahlbin († 1938). De hade först varsnats av hans barn under bärplockning. Troligen ha de under århundraden varit täckta av jord och mossa och därför ända till senaste tid förblivit okända.

Den vänstra ristningen, som är den största, börjar 55 cm. ovanför markytan. Höjd 1,87 m., bredd (över korsmitten) 1,16 m. Ristningen är tämligen tydlig och väl bevarad. Den smakfulla behandlingen av mönstret och de jämna, säkra linjerna vittna om en skicklig runmästare. På några ställen är dock ristningsytan skadad genom avflagring, varvid även några delar av inskriften gått förlorade.

Inskrift:

× **sihiþr** × **auk** × **sihrai-r** × **li-u** × **rista** × **stain** × **þi-ša** **eftir** × **sinar** × **fapur** × **sin** ×

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Sigviðr ok Sigraifr letu rista stein þenna æftir Sinar, faður sinn.

»Sigvid och Sigrev läto rista denna sten efter Senar, sin fader.»

Till läsningen: Runorna 17, 21 och 35 äro helt borta genom avflagring. Av 26 t återstår

¹ O. von Friesen i *Namn och bygd* 1930, s. 102; J. Sahlgren, *By- och gårdsnamn i Bromma socken*, s. 13 (särtryck ur: *Bromma hembygdsförenings årsskrift* 1935).

endast v. bst, av 27 a h. bst jämte en liten del av hst, av 36 s mellanstapeln och nedre stapeln. 38 e är stunget; däremot icke 43 och 53 i.

Om namnet *Sigviðr* se Sö 276, om *Sigræifr* Sö 293 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 108, om *Sinarr* U 57. Den *Sinarr*, till vars minne ristningen är gjord, är säkerligen samme man som jämte två bröder låtit resa U 57 över sin fader Björn, som bodde i Ulvsunda.

59. Riksby, Bromma församling, Stockholm.

Pl. 34, 38.

Litteratur: se U 58.

Äldre avbildningar: se U 58.

Ristningen finnes i samma berghäll som U 58, 2 m. t. h. om denna.

Ristningen börjar 40 cm. ovanför markytan. Höjd 1,07 m., bredd 1,02 m. Ristningen är sålunda nästan rund. Avflagring och vittring ha förstört vissa delar av ristningen; den synes ej heller ha varit särdeles jämnt huggen och är delvis svårläst. Särskilt gäller detta om inskriftens början och slut.

Inskrift:

neistr : lit : rista : runar : þisa : ebtir · fapur sein : fasta : olf : aik

5   10   15   20   25   30   35   40   45

Næstr(?) let rista runar þessar æptir faður sinn Fasta . . .

»Näst lät rista dessa runor efter sin fader Faste . . .»

Till läsningen: I första namnet äro 1 n och 5—6 tr fullt tydliga. Bst i 1 n är dock ganska svag; helt uteslutet är icke, att ursprungligen kan ha varit ristat h. 2 e synes ha en huggen prick mitt på staven. Det följande bör uppfattas såsom två runor is, icke såsom r, vilket jag tidigare menat. Tydligt stungna äro 24 och 34 e. Efter 32 r finnes intet sk. 37—44 **fasta : olf** är fullt säkert. Det sista av inskriften är däremot svagt och osäkert, delvis på grund av att stenytan här är ojämn. 45 a är dock tämligen tydlig, med kort bst, runan kan därför möjligen vara e. 47 k är svagt skönjbar och osäker. Av hst synes övre och nedre delen. Bst är mycket otydlig, men något annat än k kan ej komma i fråga. Efter denna runa finnes intet, ej ens sk. — Brate: 1—6 **netstr** (»på det första t är h. känrestreckat otydligt»); 42—47 **ouf : abi** (»en fåra utgör nedre bistafven i 43 u»); efter 45 a läser Brate b och »ett stycke bortom en korsande slinga» i (»en linje som egentligen icke ser ut som de öfriga huggna, enär den är ojämn och krokig, men som dock tyckes böra antagas vara huggen, då dess fåra icke fortsättes öfver slingan på någondera sidan»).

ei förekommer både i 1—6 **neistr** och 33—36 **sein**. I det senare fallet kan det vara kompromiss av skrivningarna **sin** och **sen**. I båda fallen åsyftar det säkerligen icke diftong, utan är ett försök att beteckna ett e- eller ä-ljud. 1—6 **neistr** torde sålunda återge ett *Næstr*. Ett sådant personnamn är annars icke känt, men kan till sitt ursprung knappast vara annat än superlativen *næstr* 'närmast'. — Brate, som läser **netstr**, uppfattar detta som identiskt med isl. *neztr* 'nederst', superlativ av *neðan* 'nedan'.

Efter 37—41 **fasta** läser Brate **ouf : abi**, vilket han tolkar a *Ulfaby* 'i Ulvaby'. »Något Ulfaby finnes emellertid icke uppvisat för denna trakt men kan väl hafva funnits i närheten af det **ulsunti** dat. sg., som nämnes på D 2:29 [U 57] såsom gård och ännu finnes bevarat i Ulf-sunda.» Även om läsningen hade varit riktig, förutsätter denna tolkning, att ett l blivit utelämnat mellan u och f, att i står för y, att skiljetecknet blivit felaktigt insatt och att prepositionen a i denna inskrift blivit betecknad med o-runan. Man skulle för övrigt här icke vänta

prepositionen *a*, utan *i*. — Osäkert är givetvis också mitt tidigare förslag att läsa **olf : ek** och tolka detta som *Ulf r hiogg* 'Ulv högg'. Möjligen slutar inskriften helt enkelt med **fasta : olf :**, en otymplig skrivning av namnet Fastulv.

60. Ängby, Bromma församling, Stockholm.

Pl. 39.

Litteratur: L 372, D 2: 28. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), n:r 64 (s. 15); G. Stephens, ONRM 2, s. 631; UFT h. 2 (1872), s. 16, 79, h. 5 (1876), s. 103; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10), s. 41 f.; E. Brate, Svenska runristare, s. 123, Anteckningar (ATA); H. Rydh och B. Schnittger, Där fädrens kummel stå 1 (2 uppl., 1928), s. 27; E. Wessén, Runstenarna i Bromma, s. 33 f.; Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 186.

Äldre avbildningar: Teckning från 1700-talets mitt, inlämnad till C. R. Berch av Herr Hermelin (i J. G. Liljegrens Fullständig Bautil, ATA); O. Wallgren 1848, litografi (ATA); Dybeck (D 8v:o n:r 64, D 2: 28); Brate 1902 (ATA); Wessén 1931 a. a.

Runstenen står i Ängby villastad, på en tomt i kvarteret Runstenen, som har lämnats öppen och obebyggd, mellan Runstensvägen 10 och 12, omkring 50 m. från vägen Bromma villastad—S. Ängby och omkr. 275 m. N om St. Ängby gård. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Stockholm» och på kartan över »Stockholmstraktens natur- och kulturminnen».

Ängby-stenen är känd först genom en teckning från 1700-talets mitt, inlämnad av Herr Hermelin till C. R. Berch, som var sekreterare i Antikvitetsarkivet från 1750. Däremot saknas den i *Bautil* och har varit okänd för 1600-talets fornforskare. — Dybeck, som ansåg, att den hörde »till de vackraste minnesmärken i hufvudstadens grannskap», fann den »på en stenig jordförhöjning i Ängby norra gärde, vid vägen mellan gården och Stockholm». Brate antecknar (1902), att »runstenen står rest invid västra sidan af vägen till Stora Ängby från Räckstad med runsidan vänd från vägen; runstenen står på en stenbacke i gärdet N om St. Ängby gård». Den står kvar på samma plats, om också omgivningarna nu ha blivit mycket förändrade. Vägen närmast NV om stenen (Beckombergavägen) är den gamla utfartsvägen från Ängby gård till landsvägen Stockholm—Tyska botten—Drottningholm, och denna är i huvudsak bevarad i vägen Bromma villastad—Södra Ängby.

Gnejs, särskilt nedre delen mycket strimmig. Höjd 2,30 m., bredd nedtill 1,20 m. Ett mycket vackert stenblock, ristat på två sidor, den mot S vända framsidan och den h. smalsidan. Denna senare innehåller dock endast ornamentik. Framsidans ristning är nedtill svårt skadad genom avflagring och vittring. Slutet av inskriften är därigenom förstört. Även i övrigt är inskriften delvis svårläst.

Inskrift:

kirrpu þrir utr × lrt + rnesn × stnea + iftr + bira fþur + rkrkriþnr × hna × ohr × irfrkr urþa × h ... - ... þ

I bruket av runorna har inskriften ett par egenheter: den använder **r**-runan som tecken för *i*, *e*, den förväxlar **a** och **n** (utom en gång, i ordet **urþa**) och den har en gång **h** i stället för **a**. Om man i stället insätter de riktiga tecknen, blir inskriftens lydelse följande:

kiripu þiir utr × lit + raesa × staen + iftir + birn fapur ikikriþar × han × oar × irfiki uipa × h ... - ... þ

... Uddr let ræisa stæin æftir Biorn, faður Ingiriðar. Han var ærfingi VIDA ...

»... Udd lät resa stenen efter Björn, Ingrid's fader. Han var Vides arvinge ...»

Till läsningen: Alla runorna i 1—13 **kirrpuþrirutr** äro fullt säkra. 19 **e** är sannolikt, 24 **e** fullt säkert stunget. 22 är binderuna av **s** och **t**. 43 **k** är tydligt; icke **f**. 61—64 **urþa** äro grunda men torde kunna anses fullt säkra. Detsamma gäller om 65 **h**, men därpå följer en av-

flagring, som fullständigt förstört de närmaste runorna. I den uppåtgående slingan synas nedanför bandknuten spår av tvenne huvudstavar. Ovanför drakhuvudet finnes ett tydligt **p**; detta synes ha varit inskriftens sista runa, då ytan ovanför är väl bevarad men saknar spår av runor.

Hermelin:

ritr lrt raisa stain iffir birn faþur × akrkriþr × hhh × ohr ufrka ipþa ×

Dybeck:

kirrtu þrirutr × lrt × rnesn × stnea + iftrr × birn × fnþur × rkrkriþnr × hna × onr × irfrkr × urþa × ... riþ

Brate:

1—13 **kirþupþrirutr**; 19 **e**; 34 **n**; 36 **a**; 55 **i**, möjligen **n**; 61—67 **urþa + h ... þup**

Till sin huvuddel är inskriften tydligen en vanlig minnesinskrift. Framför *let ræisa* har givetvis stått ett namn. Dybeck och Stephens föra till detta hela runföljden 7—13 **þrirutr**, men Brate anmärker med rätta, att ett sådant namn icke finnes, att 7—10 **þrir** måste vara pron. *þæir* 'de' och att namnet sålunda endast kan ha varit 11—13 **utr**, vilket återger det vanliga mansnamnet *Uddr*. Därmed tager inskriften sin början. Det föregående i den högra slingan hör i själva verket till inskriftens slut. 31—34 **bira** avser givetvis namnet *Biorn*, ehuru ett **a** eller ett **u** har blivit uteglömt. 43 **k** är måhända fel för **f**; eller ock ha de följande båda runorna blivit omkastade. 40—48 **rkkrkriþnr** återger i varje fall gen. av ett kvinnonamn: *Ingi(f)riðar* eller *Ingigærðar*. — Mansnamnet *Viði* är känt även från en annan uppländsk inskrift: L 201 Bolsta, Vaxala sn. Det är tydligen ett kortnamn till sådana tvåledade namn som *Viðbiorn*, *-ulfr* m. fl.

Det förefaller sannolikt, att inskriften jämväl har haft ett visst praktiskt syfte: den har haft avseende på en arvsfråga, liksom fallet är med åtskilliga andra runristningar (se t. ex. U 29, 72, 73). Den man, som låter resa stenen, Udd, har väl varit gift med Ingrid. Då han ensam reser stenen, tyder detta på att Ingrid har varit Björns enda barn. Om denne Björn säges nu, att han var arvinge till Vide. Troligen har Udd genom en ovanlig arvsföljd kommit i besittning av gården. Inskriften, som vill kungöra hans rätt, är tydligen avsedd för samtiden och den närmaste eftervärlden, då man ännu kände de här omtalade fyra personerna och deras släktskapsförhållanden.

Vad slutet har innehållit, kunna vi icke veta, då ingen teckning finnes från en tid, då stenen ännu var oskadad. Möjligen ytterligare en upplysning om arvet: *hann atti by allan* e. dyl. Möjligen också den vanliga önskeformeln *hialpi Guð*. Brate förmodar, att här har stått ordet **harmtup** 'död som väcker sorg', vilket han kombinerar med de otolkade runföljderna i inskriftens början 1—10 **kirþu þrir** och tolkar: *harmdauð kærðu þæir* 'hans sorgliga död klagade de' (Udd och Ingrid). Man skulle dock i så fall ha väntat ett pronomen *þau* (neutr.), icke *þæir* (mask.).

Inskriften på Ängby-stenen tillhör en relativt sen tid. Härpå tyder bruket av **r** i stället för **rk** i **rkkrkriþnr**, **ohr**, **iftrr** och av **r** för *i*, *e*. Men framför allt hänvisar ornamentiken avgjort till sen tid. Det är visserligen de traditionella motiven, som gå igen. Men drakkropparna, som fylla stenens yta, behandlas som rena bandornament; ibland upplösas de utan huvud och stjärt, utan dessa organiska delar, som aldrig saknas i de gamla runmästarnas mönster. Det är typiskt degenererad drakornamentik. Icke minst de långsträckta bandslingorna på högra smalsidan erinra starkt om ornamentiken på gravhällar och stenkistor från 1100-talet.

Samma egenheter i runornas bruk: **n** för **a** och **a** för **n**, **r** för **i** förekomma i ristningen U 124 Stenbrottet. Brate förmodar därför, att de ha utförts av samme ristare. Detta blir dock ganska ovisst, då ornamentiken på de båda ristningarna är så olikartad.

Om bruket av **r**-runan som tecken för vokal se L. Wimmer, *Die Runenschrift* (1887), s. 244 f., *DRm* 1, s. LXII; M. Olsen, J. Brøndum-Nielsen och O. von Friesen i *Runorna* (1933), s. 84, 141, 150; *Östergötlands runinskrifter*, s. XXIX; *Södermanlands runinskrifter*, s. LXX.

Sollentuna härad.

Socknar: Spånga, Järfälla, Sollentuna, Ed. Före 1916 hörde till häradet även Bromma, numera inkorporerat i Stockholms stad. Om runinskrifter i Bromma se U 55—60.

Från Sollentuna härad äro kända sammanlagt 59 runristningar. Av dessa äro emellertid åtskilliga endast mindre fragment: U 63, 65—68, 71, 76, 83, 87, 95, 105, 109—111, 113, 115.

Ett flertal av de 59 ristningarna äro numera helt förkomna och endast kända genom äldre uppgifter: U 65, 70, 71, 82, 87, 93, 97, 98, 105, 109, 111, 113, 115, tillsammans 13. Det återstår alltså för närvarande 46 runristningar. Av dessa äro emellertid flera kända i fullständigare skick genom äldre uppteckningar, i det att numera endast fragment finnas i behåll. Så är framför allt fallet med följande 4: U 63, 78, 96, 110. Av två finnes ingen avbildning (U 83 och 93), och av den ena av dessa (U 83) har icke ens inskriften blivit upptecknad.

För Bureus och hans medhjälpare voro kända 21 inskrifter från Sollentuna härad: U 62, 77—79, 86, 96—100, 102, 104, 105, 108, 109, 112—114, 116—118. I *Ransakningarna* omtalas ytterligare 10: U 69, 70, 73, 74, 80, 88, 89, 90(?), 91, 92, och tre blevo bekanta under Hadorphs resa: U 63, 64, 82. Alla dessa finnas avbildade i *Bautil*, utom U 97, 105, 109, 113, vilka redan i slutet av 1600-talet synas ha varit förkomna, och U 104, som blivit utförd till England.

Under 1700-talet tillkommo endast ett par: U 83 och 93, som ingå i Celsius' samlingar, och i början av 1800-talet en: U 75. I Liljegrens *Runurkunder* finnas alla de nu nämnda inskrifterna upptagna (L 369, 370, 373—401, 1679, 2011), med undantag av U 83, 93, 105 och 113.

Genom R. Dybecks resor och publikationer blevo 9 nya inskrifter kända: U 84, 85, 87, 94, 101, 107, 111, 115, 119. Under slutet av 1800-talet ha kommit till 4: U 61, 71, 72, 103, och under 1900-talet 9, nästan allesammans mindre fragment: U 65—68, 76, 81, 95, 106, 110.

Av Bureus' rika material särskilt från Eds och Sollentuna socknar har han fått det mesta genom Aschaneus, som var kyrkoherde i grannsocknen Fresta och hade mödernesläkt i Hammarby.

I *Ransakningarna* finnas märkligt nog inga förteckningar på fornminnen i Sollentuna härad förrän 1682. Detta år hade emellertid länsmannen Bertold Dalholm stämt prästerskap och allmoge från Bromma, Spånga och Järfälla till möte i Järfälla den 9 maj, och från Ed och Sollentuna i Rotebro följande dag; hans protokoll från dessa förrättningar äro bevarade och äro synnerligen rikhaltiga. Omedelbart därefter, redan den 14 maj, anträdde Hadorph sin resa genom Sollentuna m. fl. häradar i sällskap med tecknaren J. Leitz. Hadorphs anteckningsbok från resan finnes bevarad (i tredje bandet av Peringskiölds *Monumenta*). I ett brev till M. G. de la Gardie den 1 dec. 1682 (Riksarkivet) omtalar Hadorph sin resa på följande sätt:

»... Monumenta Runica har iagh gerna welat i min tijdh fullborda och tryckia låta, men som iagh icke får bruka formsnidaren, har iagh skrifwit så till Hr Snolski på Tyskland och Hr Gyllenstolpe på Hålland att få en annan. Och om iagh en sådan får, will iagh strax låta publicera tomum primum, innehållandes Runas Uplandicas, som allena göra en tämmelig stor foliant, sedan i den andra Sudermannicas, Wesmannicas, Helsingicas och Nericienses, vthi den tridie Ostrogothicas, Westrogothicas, Smalandicas, så många iagh hafwer hint afrijta låta. I åhr har iagh allena fått Soltuna häradz, Dandery Skiepzlagz, Håbo och Seminghundratz Runor

ferdige: och kunnat än mehra fått, om Rijtaren hade så welat, ibland hwilka desse iagh har många märkelige Saker fått, som ibland andre den Steen som Olaus Magnus allegerar i Täby Sochn, om Sonen som dödde i Longobarda Lande, Item det Stenhuset som Jarlbaker hin rijke har bodt vppå, som ägde alt Täby, Waltuna och flera stora egendommar, som hans Stenar, stora långa Stenbroar, och flera Monumenter uthwijsa, och ära i desse härader märkelige stora Runeberg, som iagh alt har afripta låtit, och will medh sina förtydningar framdels vpwijisa. I Soltuna härad fins en standz ett votum efter Skrifften: *Allråda Tor Gvdh hielpe Siäl hans*, hwar af synes medh många flere ställen, att dhe hafwa trodt Siälenes odödeligheet, och som dhe trodde Tor wara rådande i himmelen, och honom tillmätte alt ofwan Regemente, der af Tordöön har sitt namn, så hafwa dhe åkallat honom för Siälenes tillkommande goda. Vthi Edz Sochn fins på en stoor orörlig Steen, Runor på 2 sijdor, och ligger vppe i höga skogen den Ascanius och Reselius fordom observerat hafwa, och medh åtskillige skiäl willia bewijisa, att det är Konung Ragvalds Monument.» I fortsättningen av brevet talas om fornminnen i Erlinghundra och Håbo härader.¹

Flertalet träsnitt i *Bautil* (och Peringskiölds *Monumenta*) äro signerade av Hadorph och Leitz. Dessa inskrifter ha tydligen blivt undersökta och avbildade under resan 1682. Till Älvsunda i Eds sn kom emellertid icke Hadorph denna gång, tydligen emedan inga runstenar därifrån finnas omtalade i Dalhollms ransakningar. En av stenarna där har blivt tecknad av Peringskiöld (U 116), de båda andra av P. Helgonius (U 117, 118).

Flera av runstenarna ha blivt flyttade från sina ursprungliga platser. Två befinna sig utanför häradet: en har blivt flyttad till Skansen, Stockholm (U 72), en till Oxford, England (U 104). Ett fragment förvaras i Statens Historiska Museum (U 76).

Inom Sollentuna härad finnas många ristningar på berghällar eller stenblock: U 80, 81, 86, 90, 99, 101, 102, 112, 114. Flera av dem höra till de konstnärligt vackraste och med avseende på inskrifternas innehåll intressantaste inom området.

61. Spånga kyrka.

Pl. 40.

Litteratur: Spånga kyrkoinventarium 1829; UFT h. 2 (1872), s. 70; E. Brate, Anteckningar (ATA); Skrivelser från fil. kand. B. Bergman till Riksantikvarien ^{24/9} 1924 och ^{12/11} 1925 (ATA); B. Bergman i Fornvännen 1926, s. 200; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 66; Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 19.

Äldre avbildningar: H. Kempff, teckning (ATA); träsnitt i UFT h. 2, s. 70 (troligen efter teckning av H. Kempff); Brate 1907 (ATA); B. Bergman 1924 a. a.

Runstenen påträffades år 1871 av docenten, sedermera lektorn i Gävle Hj. Kempff. Den låg i grunden till sakristians östra vägg, vid nordöstra hörnet, delvis täckt av jord och med en del av ristningen överrappad. Den togs fram ur kyrkmuren år 1925 och restes på kyrkogården 13 m. SSÖ om kyrkan. Den var, på grund av väggens tryck, bräckt i två delar, som hopsattes med mässingsdubbar och stenkitt.

I kyrkoinventariet 1829 finnes följande anteckning: »I östra hörnet af Sacristimuren är ned emot grunden inlaggd en Runsten med påskriften ut åt kyrkogården; men öfverrappad tillika med den öfriga muren». Runstensens tillvaro och plats har alltså vid denna tid varit känd. Men så vitt man vet, har den ej blivt undersökt och läst förrän 1871 av Kempff.

¹ Resan har icke varit utan besvärligheter. Hadorph klagar över länsmännens och fjärdingsmännens bristande hjälpsamhet, särskilt med att låta uppresa kullfallna runstenar, senare också över ritarens ovillighet (H. Schüeck, *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien* 2, s. 405, 406).

Ljusgrå, randig stenart, granit eller granit-gnejs. Höjd 2,70 m. (därav över nuvarande markytan 2,30 m.), bredd 0,75 m. Ristningen är tämligen grund och inskriften på några ställen svåräst. Den är anbragt i ett skriftband, som löper utefter den höga men smala stenens kanter och fortsätter i ett band mitt på stenytan. Upptill avslutas detta i ett enkelt kors.

På baksidan ett märkligt kors av rysk-bysantinsk typ (C. R. af Ugglas i *Fornvännen* 1935, s. 79 f.).

Inskrift:

hialmviðr : auk : þurbiarn : kunbiarn : auk : halftan : þais : raistu : stin : þina : eftir : brupur : sin : ulf :
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65   70
auk : faður : sen biarn : auk : brupur : sen : blakari
       75   80   85   90   95   100   105

Hialmviðr ok Þorbiorn, Gunnbiorn ok Halfdan, þær raistu stein þenna æftir broður sinn Ulf ok faður sinn Biorn ok broður sinn Blakara(?),

»Hjälmsvid och Torbjörn, Gunnbjörn och Halfdan, de reste denna sten efter sin broder Ulv och sin fader Björn och sin broder Blåkåre.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 57, 83 och 100 **e**; däremot icke stungna 51, 54, 69 **i**, 21 **k**. Av 7 **i** finns endast en del kvar, av 9 **r** endast hst och översta delen av bst. Mellan 34 **l** och 36 **t** ett litet, men tydligt **f**, av ung. halv runhöjd; varken hst eller bst nå upp till övre slinglinjen. Tydliggen har det blivit tillagt efteråt. 42 **s** tydligt. — Kempff: Av 35 **f** finns endast hst. 57, 83, 100 **i**. — Brate: 35 **f** saknas. 57, 83 och 100 **i**, icke stungna.

Namnet *Hialmviðr* är f. ö. endast känt från en sörmländsk inskrift (Sö 268). Om *Gunnbiorn* se Sö 278, om *Halfdan* Sö 188 och E. Wessén, *De nordiska folkstammarna i Beowulf* (1927), s. 46. — Ett egendomligt namn är 102—108 **blakari**. Möjligen är sista runan **i** fel för **a**, och man får förutsätta, att namnet har varit en n-stam *Blakari* (ack. *Blakara*). Detta är då en sammansättning av *bla-* 'svart' och det vanliga mansnamnet *Kari*. Detta är ursprungligen ett tillnamn, 'den lockige'. *Bla-Kari* skulle sålunda ha betytt 'den svartlockige'. Namnet är icke känt från någon annan svensk runinskrift och har inom det nordiska namnförrådet för övrigt endast ett par kända motsvarigheter, nämligen en orknöing på 1100-talet *Sveinn Blákarasun* (Lind) och en medlem av den norska kungaätten på Irland *Blakair (Blákári)*; se J. Steenstrup, *Normannerne*, bd 2; C. Marstrander, *Bidrag til det norske sprogs historie i Irland* (1915), s. 100; E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 94.

En språkligt intressant form är 39—42 **þais** med **s** felristat för **r**, vittnande om att uttalet av **r** låg rätt nära **s**. Jfr U 89 **ulmfris Holmfridr**, U 126 **þisa þæira** och Ög 81 **treks drængr**.

Runstenen tillhör en tidig grupp av uppländska runstenar utan ornamentik, med runorna inom enkla, osmyckade slingor. Ännu en sådan runsten finnes inom Spånga, U 69.

62. Spånga kyrka.

Pl. 41.

Litteratur: B 154, L 374. J. Bureus, F a 6 s. 92 n:r 1 (Aschaneus), F a 5 n:r 352, F a 1 s. 79; Ransakningar 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* 1682; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 272; O. Celsius, SR 2, s. 468; UFT h. 2 (1872), s. 68; Skrivelse från B. Bergman till Riksantikvarien ^{24/9} 1924 (ATA); B. Bergman i *Fornvännen* 1926, s. 196; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 65; Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 19.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (hos Peringskiöld a. a. och B 154); B. Bergman 1924 a. a.; Wessén 1934 (ATA).

Runstenen har suttit inmurad i södra väggen av kyrkan, under tredje fönstret från vapenhuset räknat. Den togs ut år 1936 och restes på södra sidan av tornet, mellan detta och vapenhuset.

Inskriften var känd redan av Bureus. Den har n:r 1 i hans »Lib. II», som innehåller avskrifter »ur H. Mårtens Aschanei bok 1629. 20 Feb.». Platsen anges som »Spånga Kyrkewägg på Södra sidhan». I *Ransakningarna* omtalas, att »Vthi Spånga Kyrkemur finnes en Runsten». Hadorph antecknar, att »I Spånga Kyrkiemur finnes på sudra sijdan en Runsten inmurat, öfwersta delen bortstött»; varefter han anför den återstående inskriften. Peringskiöld: »Spånga Kyrkemur». Celsius såg runstenen i aug. 1728 »på södra kyrkiowäggen nedan till». — Stenen blev sedermera dold under den rappning, varmed kyrkan överdrogs; den finnes därför icke med i Dybecks samlingar. Den kom åter i dagen 1925.

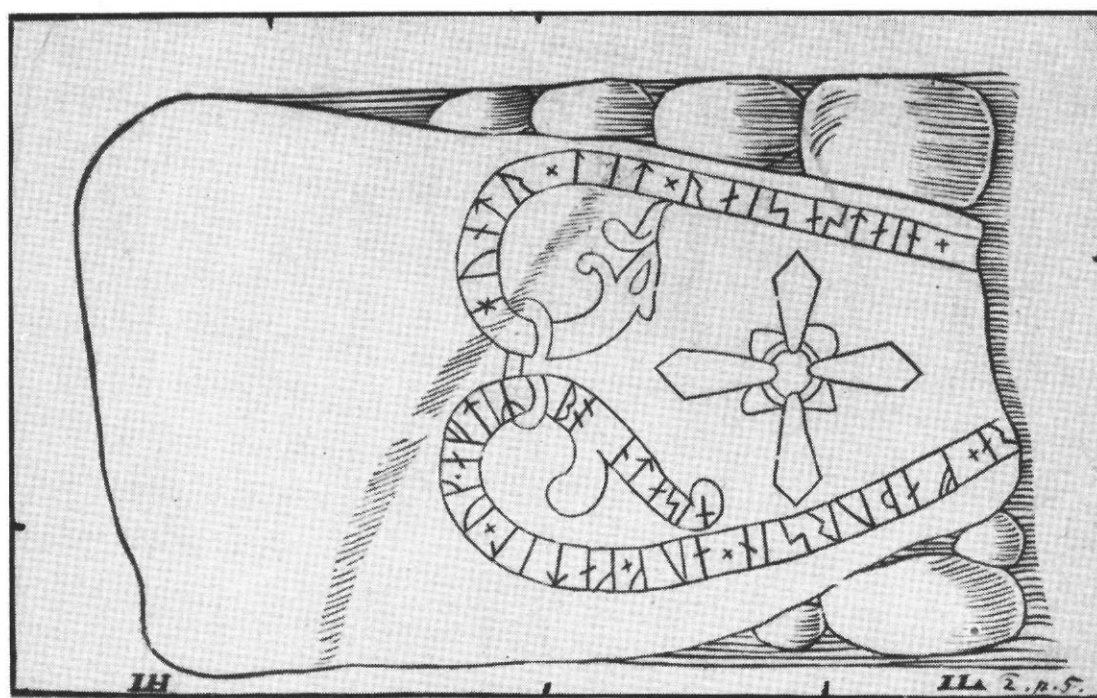

Fig. 48. U 62. Spånga kyrka. Efter B 154.

Ljusgrå, randig gnejs. Höjd 1,88 m., bredd (över korsmitten) 1 m. Toppen av stenen har blivit avslagen, troligen då den inlades i kyrkmuren. Nedtill, där det finnes starka glimmer-skikt, ha några runor vittrat bort. För övrigt är ristningen tydlig och väl bevarad.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Aschaneus och Hadorph):

× **anu**[n]tr × **lit** × **raisa** · **staina** · - . . . **ra** × **fapur** × **sin** × **auk** × **katil** × **ui** × **a**[fti]r **b**[o]nta · **sin** ·

Anundr let raisa steina . . . fadur sinn, ok Katilvi æftir bonda sinn.

»Anund lät resa stenarna . . . sin fader, och Kättelvi efter sin man.»

Till läsningen: 1—2 **an** tydliga. Av **bst** i runan 4 finnes intet i behåll. 46 **r**: v. **bst** är borta. Större delen av 47 **b** finnes kvar. Av 48 endast nedre delen av en **hst**. Mellan 47 **b** och 49 **n** kan ha funnits två runor. 53 **i** icke stunget. — Aschaneus: 4 **n**; 35—41 **kitilui**; intet sk efter 39 **i**; 42—54 **aftir bonta · sin**. — Hadorph: 1—6 **anuntr** (B 154 **huntr**); 15—20 **stain** (runan 20 **a** saknas); 35—41 **katilui** (B 154 **katil+uk**); intet sk efter 39 **i**; 42—54 **aftir bonta sin**. — Celsius: 1 **a** saknas; 4 **n**; 1—6 alltså **nuntr**; 20 **a** saknas; 22 **r** saknas; 35—41 **katilui**; 42—54 saknas (»ett st. syntes vid slutet vara bortspielkat»).

Anundr är ett i runinskrifterna mycket vanligt mansnamn. — Kvinnonamnet *Kætilvi* är, utom här, belagt i följande uppländska inskrifter: U 80, L 112 Fiby, Vänge sn, L 489 Kimsta,

Skånella sn, L 535 Rosersberg, Norrsunda sn, L 537 Brysta, Norrsunda sn. Däremot är det icke känt från medeltida urkunder. — Tyvärr är namnet på den döde, över vilken stenarna äro resta, Anunds fader och Kättilvis make, borta; det återstår endast de två sista runorna **ra**.

Dessa äro emellertid av en viss vikt, emedan de visa att Kättilvi på U 61 icke gärna kan vara identisk med Kättilvi på ristningen U 80 vid Sundby inom samma socken. Denna ristning har Andvätt och Gärdar låtit utföra efter sin fader Sven och Kättilvi efter sin man. I det första namnet på U 61 är, såsom ovan framhållits, fjärde runan så skadad, att intet finnes i behåll av bistaven; namnet skulle alltså kunna ha varit **anuitr**, d. v. s. *Andvettr*, liksom första namnet på U 80. Emellertid är säkerligen Aschaneus' och Hadorphs samstämmiga läsning av det första namnet på U 61 såsom **anuntr** pålitlig och riktig.

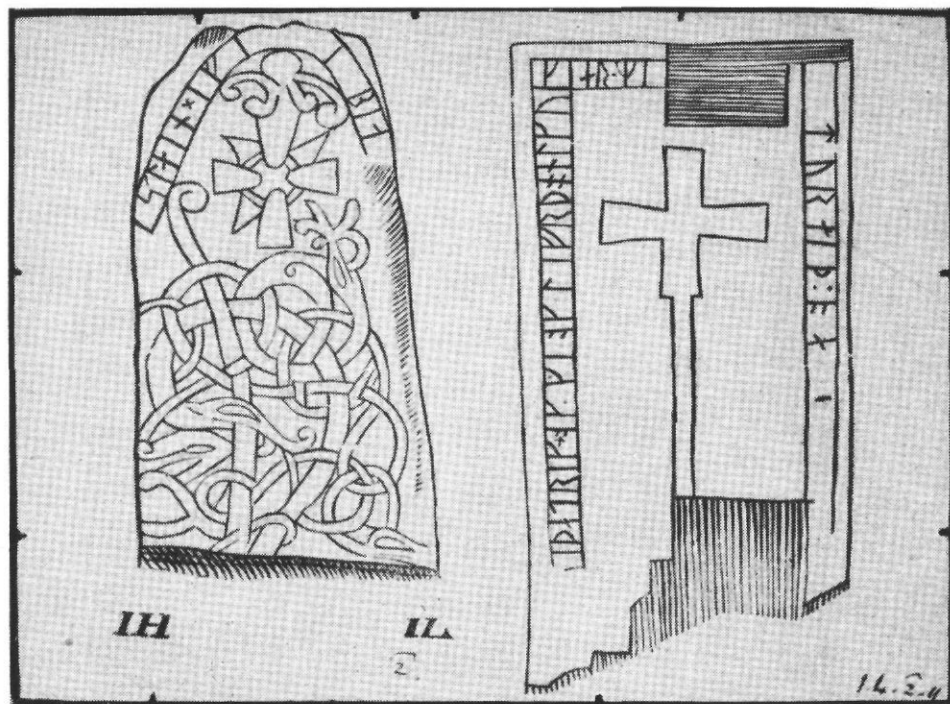

Fig. 49. U 63 och 64. Spånga kyrka. Efter B 152.

63. Spånga kyrka.

Pl. 42.

Litteratur: B 152, L 373. J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 270; O. Celsius, SR 2, s. 470; UFT h. 2 (1872), s. 68; B. Bergman i Fornvännen 1926, s. 197; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 65.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (Peringskiöld a. a. och B 152); Bergman a. a.

Runstenen fanns på 1600-talet i kyrkans kor. Den omtalas icke i *Ransakningarna* men åsyftas säkerligen med följande uppgift i Hadorphs resejournal 1682¹: »Så fins och ett fragmentum af en Runesten vid predikestolen, välriktat men skriften bortslagen». Peringskiöld har försett träsnittet med följande underskrift: »Spånga i Choret på söder sidan». Celsius besökte Spånga den 1 aug. 1728 och antecknar: »Spånga Kyrkia vid dörrn inne i Choret där man stiger uhr kyrkian i Choret ligger en sandsten med härlig ritning, men alla Kanter och runor mäst afslagne . . . Runorna väl huggna, så många som qvar äro. NB. Pastor Wessman lofvade sända mig denna stenen ifrån Stäket med en Upsala båt.» Någon flyttning till Uppsala har emellertid av en eller annan anledning ej blivit av. Enligt uppgift av R. Dybeck var stenen på hans tid

¹ I resejournalen omtalas vid Spånga kyrka tre runstenar: utom denna U 62 och U 64. Samma tre stenar finnas avbildade i träsnitt (hos Peringskiöld och i *Bautil*), på grundval av teckningar gjorda under samma resa.

»försvunnen och har troligen blifvit bortflyttad eller möjligen förstörd, då Bondeska grafkoret tillbyggdes».

Omkr. 1910 anträffades på kyrkogården ett fragment av stenen, endast innehållande ornament. Det låg sedan till 1924 på östra kyrkogårdsmuren. Det förvaras numera i kyrkans vapenhus.

Redan på Hadorphs och Leitz' träsnitt är ristningen mycket defekt. Kanterna äro avslagna både nedtill och på båda sidorna, och av inskriften finns ej mycket i behåll.

Längd: 2 alnar, bredd: drygt 1 aln. Fragmentets storlek $0,47 \times 0,42$ m.

Inskrift (enligt B 152):

stain × if- . . . bia

. . . *stæin æf[tir] Bio[rn]* . . .

» . . . sten efter Björn . . . »

Till läsningen: Celsius har endast kunnat läsa några få runor: **ain + ift . . . - b.**

64. Spånga kyrka.

Pl. 44.

Litteratur: B 152, L 1679. J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 270; O. Celsius, SR 2, s. 467; UFT h. 2 (1872), s. 67; E. Brate, Anteckningar (ATA); Skrivelse från B. Bergman till Riksantikvarien ^{24/9} 1924; B. Bergman i Fornvännen 1926, s. 197; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 36.

Äldre avbildning: Leitz och Hadorph, träsnitt (Peringskiöld a. a. och B 152); Bergman a. a.

Gravhällen omtalas i Hadorphs resejournal på följande sätt: »I Sakerstije dören ligger en christen manz Runesten som har varit tagen på kyrkiegården och inlagd i dören, tå kyrkian är tillökt». Peringskiöld har försett det av Hadorph och Leitz signerade träsnittet med underskriften: »Spånga Sakerstie tryskell»; *Bautil*: »Sakerstie dörren». O. Celsius: »i Sacristiedörrn, till tryskel». Som tröskelsten i sakristidörren låg stenen fortfarande 1872 (*UFT*) och ännu 1902, då Brate undersökte inskriften. »Sakristidörrens öppning är 1,03 m. bred, och stenen ligger med sin längd i denna riktning. Nedre ändan på korsets fot är 4 cm. från östra dörrposten och begränsas af en rak linie; vid västra dörrposten synes nedre hälften af högra och vänstra korsarmarne; hvad som af stenen är därofvänför är alltså täckt af den västra dörrpostens mur». — Senare har stenen blifvit framtagen. Den låg 1924 på östra kyrkogårdsmuren, men uppställdes följande år i vapenhuset, fästad vid väggen, t. h. om ingången till kyrkan.

Rödbrun sandsten. Längd 1,22 m., bredd (över korsmitten) 0,74 m. Nedre delen av stenen är avslagen; likaså är ett stycke borta på h. sidan nedtill. Ristningen är mycket skadad genom långvarig nötning; särskilt gäller detta om stenens mellersta och nedre delar. Inskriften är därför mycket svåräst, delvis alldeles förstörd.

Stenen är trapezformad, den avsmalnar nedåt, och dess överkant har sålunda varit bredare än dess underkant. På mitten finnes ett enkelt kors med ett långt skaft. Inskriften går mellan enkla ramlinjer längs stenens kanter. Stenen har ursprungligen legat på en grav, möjligen som lockhäll över en gravkista, och är sålunda ett till kyrkan och kyrkogården knutet monument. Den är av samma karaktär som de runristade gravhällarna från Norrsunda (*Sveriges kyrkor*, Uppland, bd 4, s. 49 f.), Odensala (B 170) och S:t Per, Sigtuna (*UFT* bd 6, s. 8).

I själva mitten på korset finnes ett djupt, avlångt hål. Det har observerats redan av Celsius, som — säkerligen med rätta — förmodar, att det »torde varit brukat till smörielse kaar».

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 152):

- - u₅[i]patrik + o₁₀k [g]io[k]uif[r]_{15 20} þön litu kiar mirki iftir ar - - - tur_{40 45 50}[æiþ] : [oæ]

.... þön letu giæra mærki æftir ....

».... de läto göra minnesmärket efter ....»

Till läsningen: Efter den första, tämligen tydliga runan 3 **u** synes endast nedre delen av två stavar, varefter inskriften är totalt bortnött till 12 **k**, som är tämligen säkert, liksom 16 **k**. 18 **i** kan möjligen ha haft en bistav upptill (I?). 29 är osäkert. 17—20 kan ha varit **ulfr**. Relativt tydligt är det följande 21—36 **þön litu kiar mirki**. Mellan 31 **r** och 32 **m** har knappast funnits någon runa. Bst i 38 **f** skymta endast ytterst svagt. Av 39 **t** är v. bst borta, den h. är tydlig. Efter 43 **r** synas i övre raden endast två stavar; den ena är kanske ramstreck. 47—49 **tur** äro inskriftens sista säkra runor; framför 47 **t** finnes intet spår av runa och efter 49 **r** endast tre stavar jämte ett :

Inskriften tycks använda det helstungna runalfabetet, Säkert är **ö** i 21—23 **þön**, jämfört med 11, 15 och 53 **o**. Även språkformen *þön* är anmärkningsvärd, med övergång av *au* till *ö*. Den tyder på relativt sen tid.

Framför den tydbara delen av inskriften ha stått två eller flera namn. Åtminstone ett av dessa har, såsom pronomenformen *þön* visar, varit kvinnonamn.

I Spånga vapenhus förvaras ännu en gravsten från tidig medeltid, utan inskrift men prydd med ett stort kors, sannolikt föreställande ett processionskrucifix, buret på en lång stång. Det är säkerligen denna sten som åsyftas med följande uppgift i *Ransakningarna*: »Vthom Kyrkiödören finnes en Sten med ett stoort Kårss, ther under förmenas liggia någon af dhe framfarne Heeliga».

De båda stenarna, av samma material, med samma form, ornerade på så likartat sätt, häröra säkerligen från samma tid, de äldsta bevarade monument av en kyrka och en kyrkogård i Spånga.

65. Spånga kyrka.

Pl. 42.

Litteratur: Brev från prof. E. O. Arenander till Riksantikvarien ^{26/7} 1901; E. Brate, Anteckningar (ATA).

Avbildning: Brate 1902 (ATA).

Professor E. O. Arenander meddelade 1901, att han som skolyngling iakttagit ett stycke av en röd runsten »i själfva norra porten till kyrkogårdsmuren». Vid Brates besök 1902 låg det på marken i norra kyrkogårdsporten. Det söktes förgäves 1934 och var troligen förkommet redan vid B. Bergmans inventering av socknens fornminnen tio år tidigare.

Rödbrun sandsten. Längd 0,38 m., bredd 0,28—0,24 m.

Inskrift (enligt Brate):

betar + la -
5

Till läsningen: 5 **r** är »något matt men fullt tydligt». Av 7 **a** är »egentligen blott stafven klar upptill och nedtill, af kännestrecktet en ringa skugga». Denna runa måste alltså anses

oviss. Av runan 8 »synes blott stafven 4 cm. nedifrån, inga kännestreck». Brate förmodar, att det har varit **t**. — Arenander har läst inskriften: **betar+lit**.

Brate förmodar, att inskriften har haft helstungna runor. Han läser alltså **betær+læ[t]** och tolkar detta: »Peter lät...» Han vill alltså här finna ett tidigt belägg för det med kristendomen inlånade mansnamnet Peter. — Både läsning och tolkning äro givetvis osäkra.

66. Spånga kyrka.

Pl. 42.

Litteratur: B. Bergman i Fornvännen 1926, s. 198; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 66.

Avbildning: Bergman a. a.

Fragment av en runsten, funnet omkr. 1920 vid anläggningen av den nya kyrkogården, mellan gamla kyrkogårdens mur och landsvägen. Det förvarades under några år vid H. D. Nilssons gård, Katrineberg, men finnes från 1924 i kyrkans vapenhus, vid västra väggen.

Sandsten. Storlek: 0,34 × 0,26 m.

Inskrift:

r+au

67. Spånga kyrka.

Pl. 42.

Litteratur: B. Bergman i Dagens Nyheter ²⁴/₃ 1937; Skrivelser till Riksantikvarien från B. Bergman ²⁰/₃ 1937 och E. Floderus ³¹/₃ 1937.

Fragment av en runsten, funnet ¹⁶/₃ 1937 på kyrkogården vid grävning av en grav, 6 m. V om sydvästra hörnet av tornet. Stenen stod på kant omkr. 0,6 m. under markytan. Den förvaras numera i vapenhuset.

Röd sandsten. Storlek 0,50 × 0,40 m. Ristningen är väl bevarad. Lic. B. Bergmans förmodan, att fragmentet skulle tillhöra samma runsten som U 62, kan icke vara riktig.

Inskrift:

· sihatr : litu · ra

₅   ₁₀

... *Sigvatr letu ræ[isa]* ...

»... Sigvat läto resa...»

Ornamentik och runformer tyda på att stenen kan ha varit ett verk av runristaren Öpir.

68. Spånga prästgård.

Pl. 42.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar (ATA); B. Bergman i Fornvännen 1926, s. 198; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 65.

Äldre avbildning: Brate 1917 (ATA).

Fragment av en runsten, funnet 1910 vid grävning i prästgårdens trädgård nära kyrkogårdens östra mur. Det förvaras numera i kyrkans vapenhus vid södra väggen.

Sandsten. Storlek 0,44 × 0,31 m.

Inskrift:

reisa + ste

5

raisa stæ[in]

»...resa stenen...»

Till läsningen: 2 och 8 e äro tydligt stungna. 8 e står just i kanten av stenen, men pricken torde vara säker och v. sidan av staven finnes i behåll.

Inskriftens s- och t-runor tillhöra den svensk-norska runraden.

Anm. »I en bro nära Spånga prästgård lära likaledes finnas några runstensfragment» (*Järvafältets fornlämningar*, s. 35).

Bromsten, Spånga sn.

En sten med runinskrift från nyare tid hittades 1926 i Alkärrret på tomten Alvägen 7 A, Bromsten. Stenen är 1,05 m. lång, 0,75 m. bred. Mitt på stenen är en oval ring inhuggen, inom vilken 12 runtecken äro placerade i två rader: **akkia millia**. Vid stenens ena kant äro två runor inhuggna: **ki**. (Skrivelse till Riksantikvarien från B. Bergman ^{21/7} 1926; foto av B. Bergman i ATA).

69. Eggeby, Spånga sn.

Pl. 43.

Litteratur: B 146, 153, L 378. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* 1682; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 274, 275; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 219 f.; UFT h. 2 (1872), s. 69, h. 5 (1876), s. 118; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10), s. 79; E. Brate, *Anteckningar* (ATA), *Sverges runinskrifter* (1922), s. 111, *Svenska runristare*, s. 20; *Järvafältets fornlämningar* (1929), s. 31, 63.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, två olika träsnitt, det ena signerat (utom av Hadorph och Leitz) även av träsnidaren J. Chr. Heyer (Peringskiöld a. a. och B 146, 153); teckning av okänd i »Teckningar af Runstenar», skänkta 1849 till Vitterhets Akademien av fältväbeln Wetterhall i Gränna; Brate 1903 (ATA); K. A. Gustawsson (*Järvafältets fornlämningar*, s. 32).

Runstenen står omkr. 200 m. ÖSÖ om Eggeby, på samma plats där den enligt äldre uppgifter och kartor alltid torde ha stått, i en liten oodlad bergbacke invid norra sidan av en ägöväg, som löper från gårdens utfartsväg österut. N om backen ligger en odlad sänka, som lär vara vattensjuk. Sannolikt har bron, som nämnes i inskriften, fört över denna sänka på en forntida väg från Spånga uppåt Eggeby, Granby och Kista. Stenen restes här 1903. Den låg tidigare nedsjunket i jorden utmed den nämnda ägövägen. — Platsen är utmärkt på kartan i *Järvafältets fornlämningar* (n:r 66).

Enligt den äldsta kända uppgiften i *Ransakningarna* stod stenen »uthi Eggeby Gärde», enligt Hadorph vid »Egby strax norr om kyrkian», enligt Peringskiöld i »Egby gärde». *Bautil* har överskrifterna »Egby gärde» (B 146) och »Ekeby» (B 153). Stenen är icke omtalad av Dybeck. Tydligt har denne av en eller annan anledning ej kunnat finna den. Några år senare meddelas emellertid i *UFT*, tydligt efter upplysningar av docenten Hj. Kempff, att »stenen ligger vid en grind kullfallen, med runristningen uppåt».

Starkt flammig gnejs, med ådror i stenens längdriktning, starkt framträdande särskilt på baksidan. Höjd 1,55 m., bredd (ung. på mitten) 1,35 m. Vid h. kanten är stenen 20 cm. tjock; mot v. kanten förtunnar den sig till en smal egg. På h. sidan upptill är ristningsytan skadad. Men f. ö. är inskriften tämligen väl bevarad, ehuru något ojämn.

Runorna äro anbragta i en enkel bandslinga utan ornamentik. På baksidan av stenen finnes ett vackert kors, som först torde ha iakttagits av Brate 1903. Denna placering av korset liksom den oornerade runslingan påminner om U 60 vid Spånga kyrka.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 146):

raknilfr × lit × kirua × bru × pasi × iftir × anunt + sun + s[i]n[× k]upan × kup - - - bi × ons × ant × uk × salu ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 bitr × pan × on krpi × til × munu × iki × mirki × miri × uirpa × mupir × karpi × iftir × sun × sin × ainika ×
 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110 115 120 125

Ragnælfk let gærva bro þessi æftir Anund, sun sinn goðan. Guð [hial]pi hans and ok salu bætr þan hann gærði til. Munu æigi mærki mæiri verða, moðir gærði æftir sun sinn æiniga.

»Ragnälv lät göra denna bro efter Anund, sin gode son. Gud hjälpe hans ande och själ bättre än han förtjänade. Större minnesvårdar skola icke varda till; moder gjorde den efter sin ende son.»

Till läsningen: Icke stungna äro 3, 12, 45, 74, 86, 107, 127 k, 5, 10, 13, 24, 66, 85, 89, 94, 98, 112 i. 86 k kan möjligen vara stunget (g); en liten rund fördjupning finnes mellan hst och bst, som möjligen är huggen. 21 är tydligt a, icke o. Av 38—39 in är endast nedre delen synlig; av 40 k finnes intet i behåll, däremot större delen av 41—42 up. Av 48—50 finnes endast nedre delen av tre staplar. 98 är i, varken e eller a. — Hadorph (och Leitz): sk efter 8 n är :, efter 11 t·, efter 80 l och 101 a·; sk saknas efter 84 l, 87 i, 92 i. 21 i, 69—71 pian; 84 l; 88—92 miti·ki, 108 i. — Den riktiga läsningen av 81—101 är första gången funnen av lektor Hj. Kempff och bekantgjord i *UFT* h. 5, s. 118: munu iki mirki miri uirpa. — Brate: 21 a, 69—71 pian, 84 u, 86 g, 88—92 mirki, 108 a, 112 a.

Kvinnonamnet *Ragnælfk* finnes i ännu en uppländsk runinskrift: L 122 Norby, Bondkyrko sn. Ett medeltida belägg är känt (Lundgren).

Bönen *Guð hialpi hans and ok salu, bætr þan hann gærði til* har motsvarighet i flera uppländska och sörmländska inskrifter (Sö 195, 197, 210, 212, 321).

Senare delen av inskriften börjar med ett verspar:

Munu æigi mærki mæiri verða.

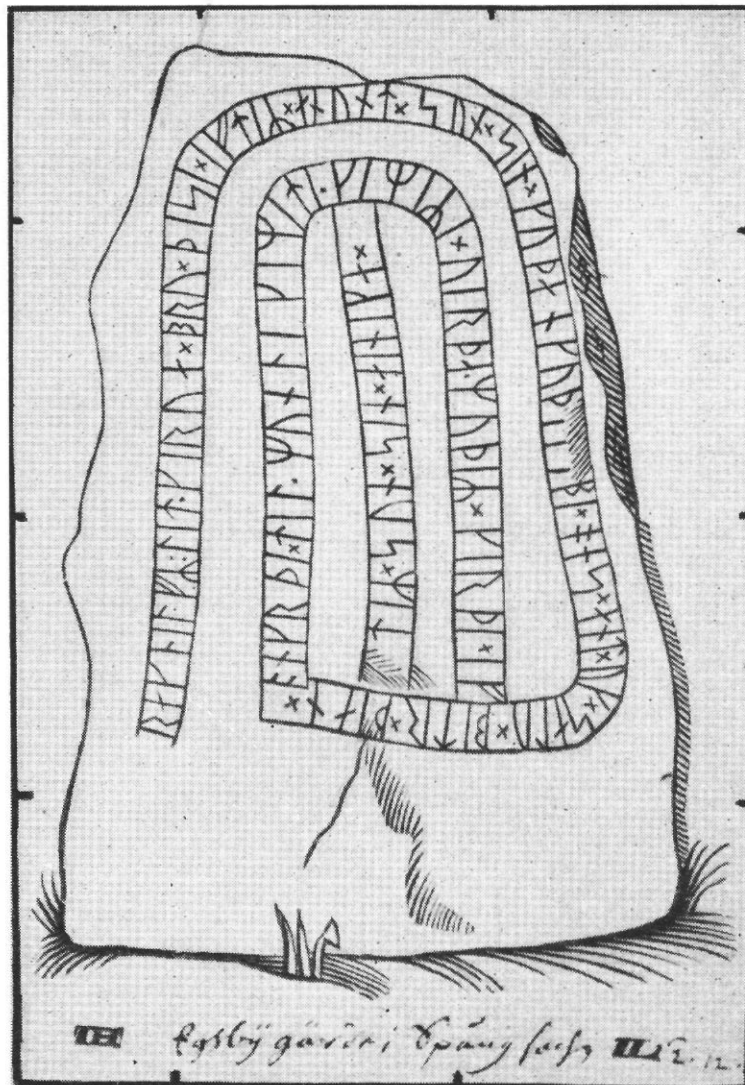

Fig. 50. U 69. Eggeby, Spånga sn. Efter B 146.

70. Flysta, Spånga sn.

Litteratur: B 149, L 377. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal*; J. Peringskiöld, *Monumenta*, bl. 274; *UFT* h. 2 (1872), s. 69; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 70.

Avbildning: Leitz och Hadorph, träsnitt (Peringskiöld a. a. och B 149).

Enligt *Ransakningarna* fanns »vthi Flijstad i Skårstenen inmurad en Runsten med gamla bookstäfwer påskrefwen». Hadorphs resejournal innehåller om runstenen följande: »Dher ifrån [d. v. s. från Glia i Bromma sn] reste iag till Spånga sochn, först till Flystad, hwarest en steen

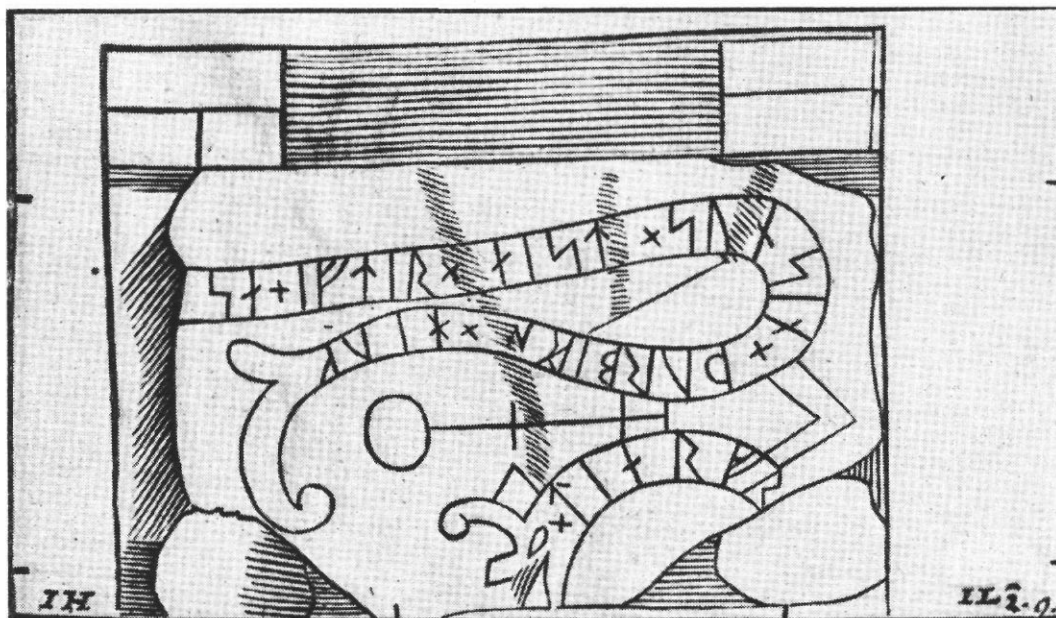

Fig. 51. U 70. Flysta, Spånga sn. Efter B 149.

satt sönderslagen framme i ungzgrufwan, och war detta behållit **sa × iftir · aist · sun · sin · þurbirn · hiuk tiarfr.**» Peringskiöld har under träsnittet antecknat: »Flijstad ungsмур i Spånga Sochn.» *Bautil* och Liljegren ha Flistad. — Stenen är förgäves eftersökt och troligen förkommen.

Inskrift (enligt Hadorph och Leitz):

× **tiarfr** . . . **sa** + **iftir** × **aist** × **sun** **sin** + **þurbirn** × **hiuk**

5 10 15 20 25 30

Djarfr . . . [*þenn*]*sa æftir Æist, sun sinn. Þorbiorn hiogg.*

»Djärv . . . denna efter Est, sin son. Torbjörn högg.»

Mansnamnet *Djarfr* är relativt vanligt i uppländska inskrifter: L 19 Vadsunda prästgård, L 38 Varpsundet, Över Grans sn och L 47 Ekillå bro, Ytter Grans sn, L 53 Skedvi, Håggeby sn, L 421 Hammarby, Hammarby sn, L 608 Husby-Lyhundra kyrka, L 689 Löts kyrka, Sigtunadosan (*Fornvännen* 1912, s. 6 f.), sannolikt även L 75 Hagby kyrka, L 93 V. Åkers kyrka, L 598 Morsta, Ösby-Garns sn; även i ett par sörmländska: Sö 28 och 112. — Även *Æistr* förekommer i ett flertal andra inskrifter: L 14 och 15 Skråmsta, Haga sn, L 17 Skråmsta, Vadsunda sn, L 56 Rölunda, Håggeby sn, L 86 Prästängen, Balingsta sn, L 592 Ösby-Garns kyrka, L 717 Norby, Vårfrukyrka sn, D 1:99 Svinngarns kyrka.

Ornamentiken påminner, såsom Brate anmärkt, om U 37 och om L 626 Roslagsbro kyrka, den senare ristad av Torbjörn skald. Det är därför möjligt, att Torbjörn, som ristat U 37 och U 70, är identisk med Torbjörn skald, som nämner sig som ristare på L 626 och U 29.

71. Granby, Spånga sn.

Litteratur: UFT h. 2 (1872), s. 70; Järva fältets fornlämningar (1929), s. 35.

Avbildning: H. Kempff, teckning 1871 (ATA).

Ett fragment av en runsten påträffades 1871 av docenten H. Kempff vid Granby källa, »liggande bland andra stenar kring källan». Det har sedan åter förkommit.

Inskrift (enligt Kempff i *UFT*):

. . . - : **rita** : - . . . **uasu** : **s** . . .

Första runan kan även ha varit ett **a**.

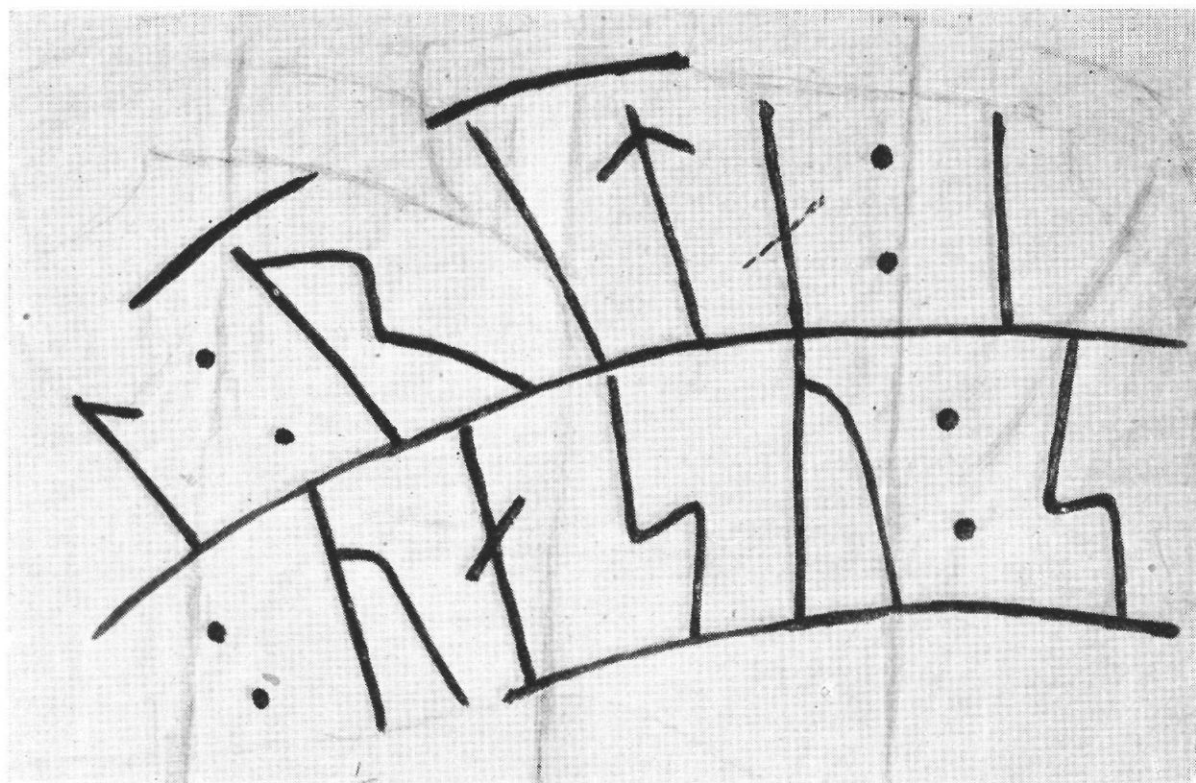

Fig. 52. U 71. Granby, Spånga sn. Efter teckning av Kempff 1871.

72. Hansta (numera Hägerstalund), Spånga sn. Nu på Skansen, Stockholm.

Pl. 45.

Litteratur: E. Brate, Skansens runstenar (i: Meddelanden från Nordiska museet 1897), s. 7 f., Sverges runinskrifter, s. 115, Svenska runristare, s. 75, Anteckningar (ATA); Järvafältets fornlämningar (1929), s. 36; S. Erixon, Skansens kulturhistoriska avdelning, 3 uppl. (1931), s. 189; O. von Friesen, Runorna (1933), s. 219 f.; Handlingar i ATA och Nordiska Museets Arkiv.

Äldre avbildningar: Brate 1897 (Nordiska Museets Arkiv; Skansens runstenar, s. 7).

Runstenen låg 1896 på ett litet gårde »cirka 8 à 10 meter från landsvägen, som går förbi Hägerstalund». Den hade ursprungligen legat med den ristade sidan nedåt. Någon gång vid mitten av 1880-talet hade den blivit vänd, och därvid hade det upptäckts, att den var försedd med runor (brev ³/₁₀ 1896 från herr Ivar Heyman till d:r Artur Hazelius). På framställning av d:r A. Hazelius ²⁸/₁₀ 1896 beslöt KVHAAkad:s förvaltningsutskott att medgiva stenens flyttning till Skansen (Förvaltningsutskottets protokoll § 135—138). Där har den stått sedan nov. 1896 (Nordiska Museets Inv.-n:r 82426).

Grå granit. Höjd 2,43 m., bredd (över korsmitten) 1,82 m. Ristningsytan av synnerligen vacker och jämn; ristningen är väl bevarad.

Inskrift:

· **kiarpar** + **auk** · **ioruntr** · **lata** · **reisa** · **pisa** · **steina** · **effir** · **systur** · **suni** · **sina** · **irmunt** : **auk** · **ikiunt** ·

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65   70

Gærðarr ok Iorundr lata ræisa þessa stæina æftir systursyni sina Ærnmund ok Ingimund.

»Gärदार och Jorund låta resa dessa stenar efter sina systersöner Ärnmund och Ingemund.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 23, 33 **e**, 43 **y**. Runan 37 har en bred, grund fördjupning mitt på hst, sannolikt huggen; sålunda **e**. Runan 66 har en fördjupning på mitten, som dock knappast torde vara huggen. Icke stungna äro 1 och 67 **k**, 49 **u**. — Brate: 31—36 **stiina**, 37 **e**, 43 **u**.

Mellan 68 **i** och 69 **u** är sannolikt ett **m** uteglömt. I runslingans slut, mellan 63—65 **auk** och ormhuvudet, finnes knappast plats för de sju runor, varmed (ack.) *Ingimund* normalt skulle tecknas. Man skulle emellertid snarast kunnat vänta, att **n** på vanligt sätt hade utelämnats framför **t**. Felet beror sålunda sannolikt på förbiseende vid uppritandet av inskriften. Jfr U 73 **kiapar** för *Gærðarr*. Namnet har sålunda varit (ack.) *Ingimund*.

Namnet *Gærðarr* förekommer, utom på U 72 och U 73, i följande inskrifter: U 80 (**kerpar**), L 35 Mansänge, Kalmar sn (**karpir**), L 141 Lövsta, Bälunge sn (**karpar**), L 213 Viggeby, Danmarks sn (**kerpar**), L 461 Gullbron, Vallentuna sn (**karpir**), L 507 Granby, Orkesta sn (**kiarpar**), L 634 Stavsäng, Riala sn (**kerpar**), L 746 Nopskäl, Fröslunda sn (**kirpars**); Sö 197, 203, 293 (alla tre ha formen **kerpar**), Ög 139 (**kiarpar**). I de flesta fall är alltså namnet tecknat med **e**. **ia** i U 72 och 73 och i Ög 139 är säkerligen blott ett försök att med två runtecken uttrycka *æ*-ljudet. I medeltida svenska urkunder är *Gärdhar* »rätt vanligt» (Lundgren). I Norge ej särdeles vanligt, men flera medeltida belägg finnas (Lind). Jfr A. Olrik i *ANF* 10, s. 230, 245. — Om namnet *Iorundr* (*Iarundr*) se U 43 och Sö 260; om *Ærnmundr* U 15. — *Ingimundr* är relativt vanligt i uppländska inskrifter: L 101 Uppsala domkyrka, L 121 Norby, Bondkyrko sn, L 146 Sundbro, Bälunge sn (**ihmuntr**), L 481 Skånela kyrka, L 580 Husby-Långhundra kyrka, L 745 Eneberga, Fröslunda sn, L 759 Mosunda, Holms sn; jfr även Sö 10, 194.

De båda runstenarna vid Hansta äro ristade av Visäte. Härpå tyder såväl ornamentiken som runornas former (t. ex. 38 **f** med nedre bistaven ej nående upp till slinglinjen), vidare bruket av **ei** för *æi* (**reisa**, **steina**), av **r** för **ᚱ** (**eftir**). Av verbet »låta» använder Visäte ofta presens, då subjektet är pluralt: så i de signerade L 460 Gullbron, Vallentuna sn, L 475 Räcksta, Angarns sn, L 507 Granby, Orkesta sn och i de osignerade men säkerligen av Visäte ristade L 325 Torsätra, V. Ryds sn, L 430 L. Vilunda, Hammarby sn, L 452 Molnby, Vallentuna sn, L 461 Gullbron, Vallentuna sn, L 586 Malmbj, Närtuna sn.

73. Hansta (numera Hägerstalund), Spånga sn.

Pl. 45.

Litteratur: B 155, L 2011, D 2: 37. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 275—277, Vita Theoderici (1699), s. 472; O. Celsius, SR 1, s. 176, Acta Lit. Svec. Vol. 2 (1729), s. 404; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 158; J. Appelblad i K. Vitterhets Academiens Handlingar 4 (1783), s. 71; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2, s. 4; UFT h. 2 (1872), s. 68, h. 3 (1873), s. 48; G. Stephens, ONRM 2, s. 715 f.; E. Brate, Skansens runstenar (i: Meddelanden från Nordiska museet 1897), s. 8, Sverges runinskrifter, s. 115, Svenska runristare, s. 75, Anteckningar (ATA); Järva fältets fornlämningar (1929), s. 36, 54; S. Erixon, Skansens kulturhistoriska avdelning, 3. uppl. (1931), s. 189; O. von Friesen, Runorna (1933), s. 219 f.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, två olika träsnitt, det ena signerat (utom av Hadorph och Leitz) även av träsnidaren J. Chr. Heyer (Peringskiöld, Monumenta, Vita Theoderici och B 155); O. Wallgren 1848 (ATA); Dybeck a. a.; Brate 1902 (ATA; Järva fältets fornlämningar, s. 35).

Runstenen står rest på en bergbacke vid västra sidan av vägen Norrviken—Järfälla, något mer än 100 m. N om Hägerstalunds gård och 17 m. NNV om avtagsvägen till Akalla. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm» och på kartan i *Järva fältets fornlämningar* (n:r 26).

Ransakningarna: »Vedh Hanesta finnes en Runsten med Bookstäfver». Peringskiöld: »Hansta». Enligt Dybeck var stenen »nyligen åter rest på en höjd med ättehögar nordligt från och nära gården». Dennas namn var då Hanstalund, vilket senare blivit ändrat till Hägerstalund.

Grå granit. Höjd 2 m., bredd (på mitten) 1,20 m. Upptill på v. sidan är ett stycke avslaget. F. ö. är ristningen väl bibehållen.

Inskrift:

· pisun · merki · iru · gar · eftR · suni · ikur · hon kam · þeira × at arfi · in þeir × brþr · kamu hnaa : at · arfi
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
 × kiapar b · repr · þir to i kirikum
 70 75 80 85 90

Þessun mærki æru gar æftir syni Ingur. Hon kwam þæira at arfi, en þæir brøðr kwamu hæna[r] at arfi, Gærdarr brøðr. Þæir dou i Grikkium.

»Dessa märken äro gjorda efter Ingas söner. Hon kom till arv efter dem, men bröderna — Gärdar och hans broder — kommo till arv efter henne. De dogo i Grekland.»

Till läsningen: Sk vid inskriftens början är säkert. Däremot finnes intet sk vid inskriftens slut (efter 69 i och efter 94 m). Tydligt stungna äro 7, 17, 36, 49, 78 e; däremot icke stungna 2, 11, 82 i, 22 u, 26, 70, 87 k. Mellan hst och bst i 14 g finnes en liten fördjupning, som synes vara huggen. — Hadorph och Leitz: 14 k, 17 i, 29 e, 66 e, 78 i. Det ena träsnittet (sign. även ICH) har sk efter 21 s (i st. f. efter 20 r), 69 i saknas, efter 92 i finnes ett sk (·). — Celsius: 14 k, 17 e, 29 h, 60—63 hna, 66 a, 78 e. — Dybeck: 14 k, 17 e, 29 h, 60—63 hana, 66 a, 78 i. — Brate: 14 g.

I inskriften finnas åtminstone ett par ristningsfel: Efter 53 r är ett runtecken uteglömt, likaså efter 72 a och efter 19 t. I ordet 60—63 hnaa ha de båda mellersta runorna blivit omkastade och det slutljudande genitiv-r utelämnats. Ordet þæir 'de' tecknas på två olika sätt: þeir och þir. Ett skiljetecken har blivit felaktigt placerat efter 76 b, i stället för före denna runa.

Fig. 53. U 73. Hansta, Spånga sn. Efter B 155.

Vid tolkningen måste denna inskrift ses i samband med U 72. Tillsammans ha de båda stenarna utgjort ett monument, som nu tyvärr är splittrat. U 72 med delar, att »dessa stenar» äro resta av Gärdar och Jorund efter deras systersöner Ärmund och Ingemund. »Ingas söner» i U 73 äro alltså Ärmund och Ingemund. På dessa båda måste den sista meningen i U 73 syfta: »De dogo i Grekland». Runföljden 70—80 ×kiapar b · repr·, som har sin plats mellan rundjurets huvud och den högra runslingan, är säkerligen ett tillägg, gjort av ristaren för att förtydliga uttrycket þeir × brþr; den har därför blivit placerad så nära detta som möjligt på stenen: »bröderna (Gärdar och hans broder) kommo till arv efter henne».

Den arvshistoria, som de båda inskrifterna meddela, torde alltså ha varit följande: Ärmund och Ingemund ha tagit arv efter sin fader, troligen gården Hansta. De ha sedan farit i viking som väringar och dött ute i Grekland. Då de icke hade några bröstarvingar, har deras moder Inga tagit arv efter dem, gården Hansta och kanske annat gods, som de hade förvärvat i Grekland. Efter Ingas död har sedan genom sidoarv egendomen övergått till hennes båda bröder Gärdar och Jorund. Dessa låta resa de båda minnesvårdarna efter sina systersöner, förmodligen därför att de dött ute i Grekland och vunnit berömmelse där, kanske också därför att arvet väsentligen bestod av sådant gods, som de förvärvat. På samma gång avser givetvis monumentet att dokumentera det sätt varpå gården har gått ur en ätts ägo till en annan.

Något annorlunda har inskriften uppfattats av Brate i hans första behandling av densamma (*Skansens runstenar*, s. 7 f.) och av von Friesen (*Runorna*, 1933, s. 219 f.). Brate tolkar slutet av inskriften: »Gärdar och hans broder de dogo i Grekland». Och han tillägger: »Antagligen är äfven denna sten rest af bröderna öfver systersönerna, och den utom slingan stående uppgiften om brödernas öde tillfogad efteråt». På samma sätt synes von Friesen uppfatta innehållet. Han översätter inskriftens slut: »Gärdar och hans bror dogo i Grekland» och fortsätter: »Hansta by har alltså genom bak- och sidoarv kommit i Gärdars och Jorunds ägo, och när dessa dogo på en Greklandsfärd, ha deras arvingar utan att ägna dem någon särskild vård inskjutit ett meddelande om deras frånfalle på en av de stenar som rests över Ingas söner.» — Att runföljderna innanför slingan skulle ha gjorts vid ett senare tillfälle förefaller emellertid mindre sannolikt. Ingenting i runformerna tyder på att de varit ristade av en annan ristare än huvudinskriften. Och att inskriften fortsattes utanför runbandet är alltför vanligt, för att det skulle behöva tolkas som ett vid senare tillfälle gjort tillägg. I en senare behandling av inskriften (*Svenska runristare*, s. 75) har Brate också lämnat följande tolkning av inskriftens slut: »... men bröderna kommo till arv efter henne, Gärdar och hans broder (näml. Jorund). De (Ärnmund och Ingemund) dogo i Grekland.»

Inga i Hansta-inskriften kan, såsom Brate framhållit, icke vara samma Inga, som efter sin make Ragnfast har rest stenarna L 496, 497, 498 och 2010 i Markims sn och som också omtalas i Hillersjö-inskriften (U 29), som hennes moder Gerlög har låtit rista. Båda grupperna av stenar ha emellertid det gemensamt, att de omtala arvsföljd, vilket annars icke är vanligt i vikingatidens inskrifter.

Liksom U 72 är U 73 ristad av Visäte. Hans runformer äro karakteristiska, särskilt **f** med kort nedre bistav, så att den ej når upp till slinglinjen. Han använder **ei** för diftongen *æi*: **peira**, **peir**, **r** i stället för *r*: **iru**, **ikur**, **peira**, **peir**, **pir** (jfr U 72 och där anförda inskrifter), **e** för *ø*: **b·repr** (jfr U 74 **berpur**). Med **efta** jfr U 74 **if[t]a**.

Peringskiöld har en tämligen fantastisk tolkning, delvis beroende på felläsning: »Desse Märken äro giorde efter Iggurs Söner, hwilkas Arf och Egendom Ion (Konungen i Grekland) bekomma mände, men deras Bröder kommo til deras här i land qwarlemnade Arf; Giadars bröder de dödde hos Grekerne». Om Iggur tillägger han: »Denne Iggur, som på krigståg til Grekland utsänt somlige sine Söner, synes ofelbart hafva warit en Svensk konung af Iglinga släkten, hwilkas tilnampn war Igge eller Ygge, som sosom en ähretitel länge brukades, och för den skull siunges i den gamla Skalden om vårt landz ättfader Atin, således: Odin ek nu heiter Yggur ek adan hiet etc.»

Olof Celsius, som den 2 juli 1728 själv undersökt inskriften och därvid rättat Hadorphs felläsningar, antecknar om Peringskiölds tolkning: »Tota via errat. Iggur erat mulier. **eon** hon illa. Hon ärfde sina söner och theras bröder komo at ärfva henne.» Han ger följande översättning: »Hæc monumenta facta sunt in memoriam filiorum Iguræ; quorum ipsa successit. Illorum autem fratres hæreditatem ejus acceperunt. Giaderi fratres apud Græcos obierunt.»

Brocman, som följer Celsius' läsning, har följande översättning: »Dessa märken äro gjorda efter Iggurs Söner. Hon kom til deras Arf, och desse Bröder kommo henne til Gjädars Arf. Desse Bröder, de dogo i Grekland.»

I sin prisskrift på frågan »i hvad mon Runstenarne uplysa Forntidens Historia» (1783) polemiserar lagman J. Appelblad mot Peringskiölds mening, att Hansta-stenen skulle vara ett minne av »göternas» uttåg till Grekland, före eller kort efter Kristi födelse. »Det är en Göthisk qvinna, som på stenen omtalas, hwilkens både namn och kön blifvit så bortblandade, af upsåt, eller förseende, vet jag icke, at hon derigenom kommit at sitta på gamla Greklands thron. Hon heter Igur, som man först tagit för ett mans-namn, och sedan, igenom en felaktig läsning, förvandlat *Hon* til *Eon*, *Eon* åter til *Ion*, och *Ion* ändteligen til Konung i Grekland, som til öfverlopps fått ärfva Igurs söner. En besynnerlig förklaring.»

Stephens översätter sista meningen i runslingan: »But those brothers inherited Hane», och prof. Carl Säve har med anledning därav sammanställt inskriftens **hnaa** (för: **hana**) med gårdsnamnet Hanstad: »Did not the home-stead Hanstad obtain its name from the Hani mentioned on the stone still found there?» Stephens sammanställer Hansta-inskriften med den stora Hillersjöristningen (U 29) och runstenen vid Vreta, Markims sn (L 2011). Och han förmodar, att det är samma Inga, som omtalas i dem alla. Gärdar och hans bröder skulle ha varit söner av Inga och hennes andre man Erik. »These young men became daring adventurers, as well as rich. They inherited the property of Hani, and at last died in Greece. As they had no heirs and Airik was now dead, Inka succeeded to all their possessions.»

74. Husby, Spånga sn.

Pl. 44.

Litteratur: B 150, L 379, D 2: 32. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 278, 279; O. Celsius, i Acta Literaria Sueciæ 1730, s. 92, SR 2, s. 446; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 244; UFT h. 2 (1872), s. 69; E. Brate, Svenska runristare, s. 73, Anteckningar (ATA); Järvafältets fornlämningar (1929), s. 32, 60; O. von Friesen, Runorna (1933), s. 221.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, två olika träsnitt, det ena signerat IH och IL (i: Peringskiölds Monumenta och B 150), det andra av ICH (i: Peringskiölds Monumenta); Dybeck a. a.; Brate 1902 (ATA).

Runstenen står invid den gamla vägen från Husby by till Akalla, VNV om Husby, omkring 60 m. N om statarebostället. Mitt emot runstenen på andra sidan av vägen står en bautasten. I närheten finnes ett gravfält, bestående av högar, stensättningar och rösen. Gården Husby utgör en sammanslagning av 1 mtl. Granby och $\frac{1}{4}$ mtl. Akalla. — Platsen är utmärkt på kartan i *Järvafältets fornlämningar* (nr 52); se även specialkartan över »Nr 52. Gravfält vid Husby».

Enligt *Ransakningarna* finnas »vedh Ackala Giärde 2 Runesteenar»; tydligen har bautastenen på andra sidan vägen blivit uppfattad som en runsten. Hadorph har ändrat uppgiften till: »1 Runnesteen». Peringskiöld och *Bautil*: »Åkale». Celsius, som den 19 juli 1728 besökte platsen, har följande uppgifter: »Akalle Gärde i Spånga Sn, litet från byn. Tas af vid Spånga kyrkia på högra hand, när man reser ifrån Stockholm. 2 stenar mitt emot hvarandra, den ena ritad, annor oritad. Den oritade spricker snart i många st.» Dybeck: »Stenen — på sednare tider skadad — står ett stycke vester ut från Husby (l. lilla Akala) utmed en mindre körväg, som förr ledt till stora Akala, men nu slutar inom Husby mark.»

Gnejs, delvis starkt randig. Höjd 1,84 m., bredd (nedtill) 1 m. Stenens topp är avslagen och förkommen; den fanns kvar 1902, då Brate undersökte stenen, men eftersöktes förgäves 1933. Ett mindre stycke på h. sidan var borta redan på 1600-talet. På v. sidan upptill ha två runristade stycken lossnat; de ha 1936 blivit med stenkitt fastsatta vid stenen. Ytan är rätt ojämn och skrovlig. Men bortsett från detta är ristningen tämligen väl bevarad.

Inskriften (med det inom [ ] supplerat efter B 150 och Brate):

+ **biorn** + **let** + **resa** + **stein** + **þisa** + **if**[t]**R** + **he**[rþur **sin** +] ... **stein** + **kop** **hialbi** · **ant** **hans** + **auk** + **kos**
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60
mopir
 65
uisti × **risti**
 70   75

Biorn let ræisa stæin þenna æftir broður sinn ... -stæin. Guð hialpi and hans ok Guðs modir. Viseti risti.

»Björn lät resa denna sten efter sin broder -sten. Gud hjälpe hans ande och Guds moder. Visäte ristade.»

Till läsningen: Sk vid inskriftens början (före 1 **b**) är osäkert, men sannolikt. Stungna äro 7, 10, 15, 27, 37 **e**; däremot ostungna 19, 22, 68 **i**, 40, 59 **k**. 10 **e** har ett mycket kort streck tvärs över hst; det förefaller sålunda vara **e**, icke **a**.

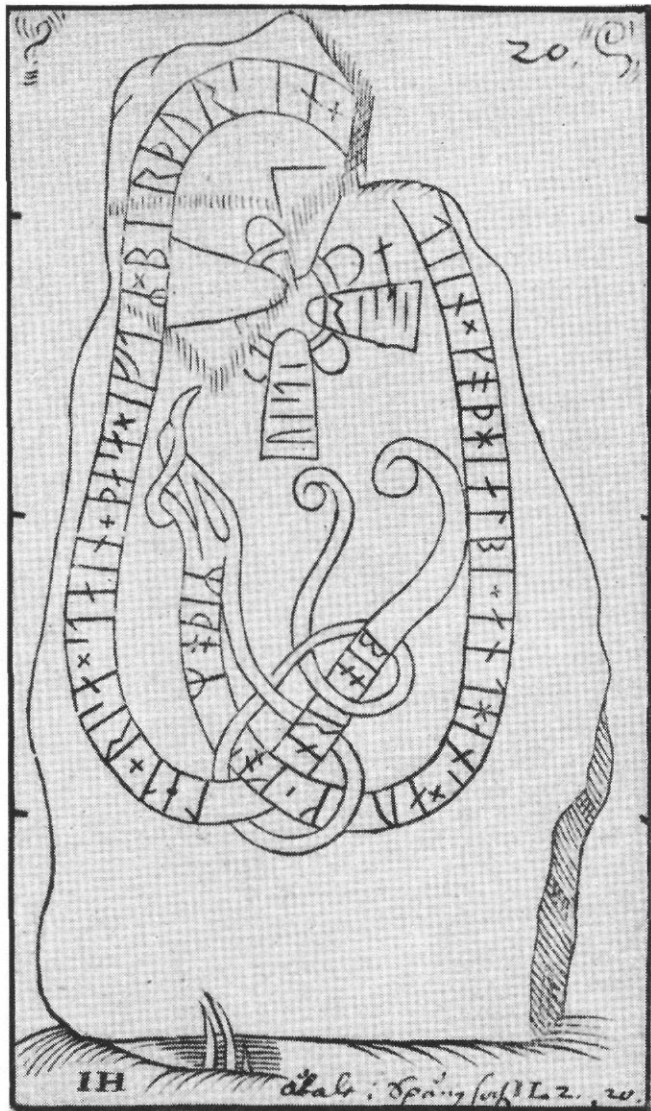

Fig. 54. U 74. Husby, Spånga sn. Efter B 150.

b·repr. Formen **kop** 'Gud' med **o** finnes även på den av Visäte signerade L 507 Granby, Orkesta sn.

Sitt namn har runristaren tecknat **uisti**, tvåstavigt, även på stenen L 49 Kolsta, Håggeby sn; annars **uisiti**, **uiseti**. Om den tvåstaviga formen se Sö 205.

75. Kista, Spånga sn.

Pl. 46.

Litteratur: L 375. R. Dybeck, *Runa* (fol.) 2, s. 26; UFT h. 2 (1872), s. 68, h. 5 (1876), s. 118; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 60; E. Brate, *Anteckningar* (ATA).

Äldre avbildningar: Teckning omkr. 1825 (i: Liljegren, *Fullständig Bautil*, n:r 375), med Liljegrens handstil signerad J. Rubäck; Brate 1902 (ATA).

Runstenen står 50 m. N om manbyggnaden i Kista gård och 5 m. N om vägen till gården.

Inskriften är första gången anförd i Liljegrens *Runurkunder*. Liljegren har fått sin kändedom om den genom den teckning, som finnes inklistrad i *Fullständig Bautil* (n:r 375). Med Liljegrens handstil är påtecknat: »Spånga S. vid Spångkistan». En annan teckning av samme J. Rubäck (L 612) är daterad 1825. F. ö. äro inga äldre uppgifter om stenen kända. Den saknas i Dybecks *Sveriges runurkunder*. I UFT h. 2 (1872) säges: »Huruvida stenen finnes

¹ I *Svenska runristare*, s. 73 återger Brate detta runtecken som **a**.

Efter 17 **n** följer +, icke **a**. Efter 23 **f** finnes numera icke spår av något **t**, men avståndet mellan 23 **f** och 25 **r** är så stort, att en runa här säkerligen har funnits. — Hadorph och Leitz: Sk saknas efter 5 **n**; 10 **i**, 15 **a**, 19 **a**, 27 **i**; 22—25 **iftr**; 35 **s** saknas; 37 **e**. Det av ICH signerade träsnittet saknar 25 **r**, har **i** i stället för 32 **s**, saknar sk efter 58 **k**. — Celsius: 10 **a**, 15 **e**, 19 **i**; 22—25 **if-r**, övre delen av 24—25 anges som skadad. Toppstycket av stenen var borta. 35 **s**, 37 **e**, 56—61 **aucus**. — Dybeck: Sk saknas efter 5 **n**; 10 **i**, 15 **e**, 19 **i**. Ett stycke av stenen på v. sidan med runorna 25—27 **r+be** var borta. 35 **s** saknas. 37 **a**. — Brate: Framför 1 **b** möjligen ett **i**. 10 **e**¹, 15 **e**, 19 **i**, 27 **e** (»denna runa har alls icke varit **u**, hvilket man ju här väntar»). Efter 34 **n** och sk + »finnes kanske vänstra kännestreck till **r**... Om runan varit **r**, har denna runa alltså varit den första i broderns namn». Mellan sk efter 34 **n** och 35 **s** har enligt Brates beräkning funnits plats för 3 à 4 runor. 35 **s**, 37 **e**.

Inskriften är ristad av Visäte. Han använder de »svensk-norska» typerna av **s**- och **t**-runorna; däremot icke av **a**, **n** eller **o**. Liksom i U 72 och 73 tecknar han **ei** med **ei**: **stein**; i 9—12 **resa** är sannolikt ett **i** överhoppat. Likaså torde ett **n** vara förbigånget i 18—21 **pisa**. Med 22—25 **if[t]r** jfr U 73 **eftr**. Med 26—31 **berpur** jfr U 73

qvar är ovisst; den förekommer ej hos Dybeck.» Emellertid har Dybeck under sin antikvariska resa i Uppland 1875 återfunnit stenen »vid Kistad, Spånga socken — icke »Spångkistan», såsom L 375 säger. Han står i en stensättning, hvars ursprungliga skapnad nu icke kan utrönas, samt eger en ristning, hvilken i smak och vidlyftighet kan mäta sig med de präktigaste i Uppland. Denna aftrycktes och aftrycket förminskades. Liljegrens uppfattning (a. st.) af inskriften har sju fel. Liljegren är kanhända upptäckaren af stenen, men har, mig veterligt, icke lemnat någon afritning af honom.» Egendomligt nog har Dybeck alltså icke använt *Fullständig Bantil*, vilken dock varit tillgänglig för honom i Vitterhetsakademiens arkiv.

Ljusgrå granit. Höjd 1,30 m., bredd (vid mitten) 1,20 m. Stenytan är ganska ojämn. Upp- till, vid runslingans övre kant, är korset anbragt. Ristningen är tämligen grund.

Inskrift:

: **sihuipr** : **lit** : **reisa** : **þina** **stein** : **eftir** : **faður** · **sin** · **ehuiþ** **auk** · **möpu** : **sna** · **hulmfripi** : **auk** : **iyfur** · **firþ**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Sigviðr let reisa þenna stein æftir faður sinn Egvið ok möðu[r] s[i]na Holmfriði, ok Iufurfrið.

»Sigvid lät resa denna sten efter sin fader Egvid och sin moder Holmfrid, och Jovurfrid.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 12, 22, 25, 37 **e**. Punkten i 65 **y** förefaller vara ristad. Däremot icke stunget 35 **i**. Efter 19 **a** finnes intet sk. Bst i 19 **a** är ett streck vågrätt över hst. Mellan 22 **e** och 23 **i** är en avsats i stenen. Sk efter 33 **r** är osäkert. Ordet 37—41 **ehuiþ** är fullt säkert. Efter 41 **þ** sannolikt intet sk. Efter 68 **r** finnes en tydlig prick såsom sk; däremot saknas sådant efter 72 **þ**. — Rubäck: 12 **a**, 22 **a**, 25—28 **iftir**, 37 **i**, 45—51 **mipu sni**, 65 **u**, 69 **k**. Intet sk före 1 **s** och efter 68 **r**. — Brate: 12 **e**, 22 **e**, 25—28 **eftir**, 37 **e**, 65 **u** eller möjligen **y**, 69 **f**.

Inskriften innehåller ett par felristningar: I 45—48 **möpu** är ett **r** uteglömt, i 49—51 **sna** ett **i**; likaså i 25—28 **eftir**. I det sista namnet ha runorna **i** och **r** blivit omkastade; 69—72 **firþ** står utan tvivel för **frip**. **auk iyfur · firþ** måste vara ett tillägg till satsens subjekt: sonen Sigvid och dottern Jovurfrid ha låtit resa stenen till minne av sina föräldrar.

Sigviðr är ett i uppländska och sörmländska inskrifter rätt vanligt personnamn; jfr Sö 276. **ehuiþ** är däremot f. ö. okänt. Om kvinnonamnet *Holmfriðr* se U 25. *Iufurfriðr* är endast belagt här (E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 107).

76. Kista, Spånga sn.

Pl. 46.

Litteratur: E. Brate, Reseberättelse 1902 (ATA); Järvafältets fornlämningar (1929), s. 60; Handlingar i ATA.

I Brates reseberättelse 1902 finnes följande anteckning om runstensfragment vid Kista: »På inre sidan af källarens västra vägg satt en runsten, hvaraf nu blott delar af slingan voro synliga, det öfriga var täckt af cement. Uti källarens gamla trappa, som nu var öfverbyggd, sedan ingång till källaren anbragts på motsatt sida, uppgåfvos andra stycken af en runsten vara till finnandes. Runstensstyckena upptäcktes, då källaren fördjupades genom gräfning. Ena runstenshalfvan ligger som sagdt i västra väggen, den andra som golfsten i en gammal dörr till källaren på östra sidan, hvilken ingång till källaren nu ej är tillgänglig, emedan den är täckt af en i senare tid upplagd terrass.»

I samband med fornminnesinventeringen på Järvafältet väckte kand. B. Bergman 1924 förslag om att de båda fragmenten skulle uttagas ur källarväggen. Arbetet blev emellertid då ställt på framtiden för att upptagas i sammanhang med övriga fornvårdsärenden på Järvafältet. — Hösten 1938 lät Riksantikvariern ombesörja, att de båda fragmenten framtogos och fördes

till Statens Historiska Museum för undersökning och fotografering. De komma att för framtiden förvaras i Museets samlingar (inv.-n:r 22174).

Fragmenten ha tillhört samma runsten. Det större, vars yta är skadad nedtill och på h. sidan, innehåller delar av ristningens mellersta och nedre parti; det mindre har suttit upptill på h. sidan. De övriga styckena av runstenen kunde icke återfinnas i de synliga delarna av källarmuren.

Grå granit. Det större stycket 1,21—0,50 m., det mindre 0,72—0,37 m. Ristningslinjerna äro smala och grunda men i allmänhet fullt tydliga.

Inskrift:

· . . . **biō** . . . **R+broþur** . . . **kipni** · a -

-*bio*[rn] . . . [*æfti*]*R broður* . . .

» björn . . . efter broder . . . »

77. Råsta, Spånga sn.

Pl. 47.

Litteratur: B 147, L 380, D 2:33. Joh. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica* (1624), n:r 9 (3 uppl. 1664 n:r 7), Fa 6 s. 193 n:r 142 (Rhezelius), Fa 5 n:r 354, Fa 1 s. 80, Fa 10: 1 n:r 9; O. Verelius, *Manuductio* (1675), s. 41; Ransakningarna 1667—84; O. Rudbeck, *Atlantica* 1 (nytrycket 1937), s. 541, Planschbandet, fig. 127 (Bureus' träsnitt); Joh. Hadorph, *Resejournal* 1682; Joh. Peringskiöld, F 1 5: 3 s. 20, *Monumenta* 3, bl. 279, 280; P. Dijkman, *Historiske Anmärckningar* (1723), s. 61; O. Celsius, SR 1, s. 189; UFT h. 2 (1872), s. 69; O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 69; E. Brate, *Svenska runristare*, s. 85, *Anteckningar (ATA)*; *Järvafältets fornlämningar* (1929), s. 38, 70.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt 1624 (även i Fa 5, hos Verelius a. a. och O. Rudbeck a. a.); Peringskiöld, teckning (i F 1 5: 3); Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 147); Dybeck a. a.; Brate (*ATA*; *Järvafältets fornlämningar*, fig. 26).

Runstenen står nu i trädgården vid Råsta gård, o. 40 m. V om boningshuset; den ristade sidan är vänd mot S. Några mera noggranna uppgifter om platsen finnas icke från äldre tid; det förefaller därav sannolikt, att den befunnit sig i gårdens omedelbara närhet. Möjligen står stenen alltjämt på ursprunglig plats. Bureus: »Wedh Råsta gårdh». *Ransakningarna*: »Vedh Råsta finnes tvenne Runstenar.» Hadorph: »Dher ifrån till Råsta, hwarest 2 runstenar stå brede widh hwar anden». Peringskiöld: »Råsta i Spånga sochn.» O. Celsius, som har granskat inskriften den 4 juli 1728: »straxt vid husen på backen, brede vid den andra». Dybeck: »I Råstads trädgård, vester om boningshusen.» *UFT*: »Står i Råstads trädgård vester om boningshusen, öfverväxt af en syrénplantering, att den ej synes.»

Gråsten. Höjd 1,65 m., bredd nedtill 1,16 m. Ristningen är djupt huggen och väl bevarad. Då Dybeck betecknar den som »en illa upphuggen inskrift», avser han förmodligen ornamentiken. Den är onekligen mycket invecklad och mindre lyckad. Vissa linjer, som man väntat, äro icke fullbordade, t. ex. på den runristade ormkroppens huvud och stjärt. En annan ormslinga, som börjar t. h., saknar huvud.

Inskrift:

hulmstin × **auk** × **haosui** × **litu** × **raisa** **stain** × **iftir** × **iybiurn** × **fapur** **sin** × **auk** × **kirip** × **ifti**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Holmstæinn ok Hosvi letu ræisa stæin æftir Iobiorn, faður sinn, ok Gyrið(?) æftir.

»Holmsten och Hosve läto resa stenen efter Jobjörn, sin fader, och Gyrid efter (honom).»

Till läsningen: 7 i har på mitten en grund fördjupning, som möjligen kan vara huggen. Detsamma gäller om 56 i. Icke stungna äro 19, 32, 50, 60 i, 55 k. Däremot finnes en tydlig

prick, säkerligen huggen, i 38 **y**. Bistavarna i 14 **o** äro skadade, särskilt på h. sidan. Läsningen **o** är därför ej fullt säker; möjligt vore även **h**. Efter 26 **a** finnes intet **x**, men i stället en ristad rak linje mellan de båda slinglinjerna. Efter 63 **i** finnes intet skiljetecken.

Bureus, F a 6: 7 **i**, 12—17 **ha - sui** (runan 14 otydlig, **o** eller **u**), 36 **r**, 38 **y**, 55—63 **kirip ifti**. Träsnittet: 1—8 **hulmistin**, 12—17 **inosui**, 36 **r**, 38 **u**. F a 5 följer i sin läsning träsnittet, men anger som »*varia lectio*»: **haosui et iybiurn**. — Hadorph: 7 **i**, 14 **o**, 36 **r**, 38 **u**, 52—54 **uk**, 55—63 **kirip ifti**; träsnittet har: 52—54 **auk**. — O. Celsius: 7 **i**, 12—17 **naosui**, 36 **r**, 38 **u**, 55—63 **kirip ifti**. »Ändas

Fig. 55. U 77. Råsta, Spånga sn.
Efter Bureus' träsnitt 1624.

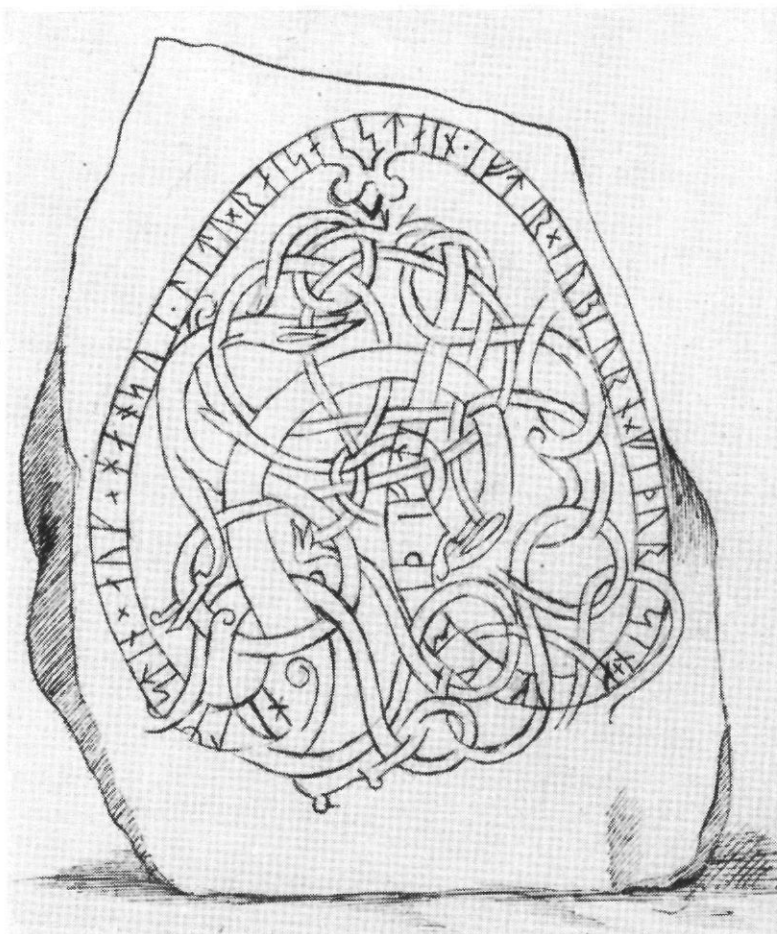

Fig. 56. U 77. Råsta, Spånga sn.
Efter teckning i F 1 5: 3.

i en smal svans effter **ifti** så at icke mehr fick rum. Ey eller fins något mehr annorstäds på stenen... Effter **ifti** är ingen stierna... Non legi debet **i stain**. Non enim est **i**, sed ornamentum.» — Dybeck: 7 **i**, 12—17 **haosui**, 36 **r**, 38 **u**, 55—63 **kirip ifti**. — Brate: 7 **e**, 12—17 **haosui**, 36 **r**, 38 **y**, 55—63 **kerip ifti**. »Det ord, som man väntar finna styrdt af **ifti**, har jag förgäfves sökt både på framsidan, toppen, stenens högra och vänstra sida och på baksidorna.»

Redan Bureus har insett, att något fattas vid inskriftens slut. I F a 5 supplerar han transkriptionen sålunda: »... *auk Girid ifti Bonda sin*». Och Verelius anmärker: »Then eftersta meningen är ofullkommelig, efter rumet på stenen intet räckte till, och fattas thet ordet *Bonda sin*, eller nogot slikt.» Detta är utan tvivel riktigt. Den ofullständighet, som ristaren visar i inskriften, är i viss mån jämförbar med hans ornamentik.

55—59 **kirip** återger utan tvivel ett kvinnonamn, runsv. *Gyriðr*. Det återfinnes i ett flertal uppländska inskrifter, tecknat med **u** eller **y** i första stavelsen: U 100, L 24 Håbo-Tibble kyrkby, L 34 Lådersta, Kalmar sn, L 149 Tuna, Bälunge sn, L 313 Bro kyrka, L 318 Järsta, Bro sn,

L 450 Bällsta, Vallentuna sn, L 486 Tjusta, Skånela sn, L 495 Lundby, Markims sn, L 498 Snottsta, Markims sn, L 535 Rosersberg, Norrsunda sn, L 567 Alsike prästgård. Runan i i stället för **y** är säkerligen endast en onöjaktighet av ristaren. Brate återger emellertid namnet Gerrid.

Holmstæinn är ett vanligt mansnamn under vikingatiden och senare; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. *Hosvi* är däremot icke känt från några andra runinskrifter än de båda Råsta-stenarna, där det avser samme person: U 77 **haosui**, U 78 **hasui**. Namnet är sannolikt bestämd form av adjektivet isl. *hoss* 'grå', sålunda ursprungligen ett tillnamn. **ao** är säkerligen en digrafisk beteckning av den u-omljudda vokalen; jfr fsv. *Hösse* (1 g. i ett västgötskt dokument) och fno. *Hosvi* (i ortnamnet *Hausuastadir*, se Linds ordbok). En annan bildning, ia-stam, är isl. och fno. *Høsvir*. — Av mansnamnet *Iobiorn* finnes endast ett fåtal belegg: U 121, L 482 Skånela kyrka, L 603 Salmunge, Skederids sn, L 696 Ramby, Löts sn, möjligen också L 201 Bolsta, Vaksala sn.

Runstenen U 77 är rest av sönerna Holmsten och Hosve till minne av sin fader Jobjörn. U 78 är rest av syskonen Hosve, Sigrid och Kättillög över brodern Holmsten. Denne har sålunda någon tid överlevat fadern. Och U 77 är äldre än U 78.

U 77 är enligt von Friesen huggen av samme ristare som U 11 Hovgården. Detta förefaller i hög grad sannolikt; de båda ristningarna påminna mycket om varandra, såväl i fråga om ornamentikens huvuddrag som detaljer.

78. Råsta, Spånga sn.

Pl. 48.

Litteratur: B 156, L 381. Joh. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica* (1624), n:r 7 (3 uppl. 1664 n:r 5), F a 6 s. 193 n:r 141 (Rhezelius), F a 5 n:r 353, F a 1 s. 80, F a 10:1 n:r 7; M. Aschaneus, F b 18, s. 353 f.; O. Verelius, *Manuductio* (1675), s. 39; Ransakningarna 1667—84; Joh. Hadorph, *Resejournal* 1682; Joh. Peringskiöld, F l 5:3, s. 18, *Monumenta* 3, bl. 280, 281; P. Dijkman, *Historiske Anmärkingar* (1723), s. 60 f.; O. Celsius, SR 1, s. 187: UFT h. 2 (1872), s. 69; O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 69; E. Brate, *Svenska runristare*, s. 109; *Anteckningar 1923* (ATA); B. Bergman i *Fornvännen* 1926, s. 200; *Järvafältets fornlämningar* (1929), s. 65.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (F a 10:1), träsnitt 1624 (även i F a 5 och hos Verelius a. a.); Aschaneus, teckning (F b 18); Peringskiöld, teckning (F l 5:3); Leitz och Hadorph, teckning (i Peringskiölds *Monumenta*), träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 156); Brate (ATA).

Runstenen stod enligt äldre uppgifter vid Råsta, bredvid U 77. Här fanns den i varje fall kvar 1728, då den undersöktes av O. Celsius. Dybeck har emellertid icke funnit den, och i *UFT* h. 2 (1872) upptages den som saknad. — Aschaneus antecknar om ristningen: »Stylus clarus. Figura arte magnifica. Distinctio per clara comata verb.»

År 1921 tillvaratogs utanför Elevators fabrik vid L. Ursvik två fragment, som visade sig ha tillhört den förkomna Råsta-stenen. De hade anträffats på backen strax N om herrgårdsbyggnadens tomt. De flyttades 1925 till Spånga kyrka för att där förvaras i vapenhuset. De båda delarna hopfogades med mässingsdubb och stenkitt och placerades på en låg träsockel vid vapenhusets södra vägg mellan kyrkdörren och östra väggen.

Gråsten. Fragmentets storlek 0,99 × 0,50 m.

Inskrift (det inom [ ] supplerat efter äldre källor):

[hasui · uk · sirip · uk · ketilu · litu ·] raisa · stain · þina · aftir [·] hulmstain · b[ropur · sin]

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Hosvi ok Sigriðr ok Kætiløy letu ræisa stæin þenna æftir Holmstæin, broður sinn.

»Hosve och Sigrid och Kättilö läto resa denna sten efter Holmsten, sin broder.»

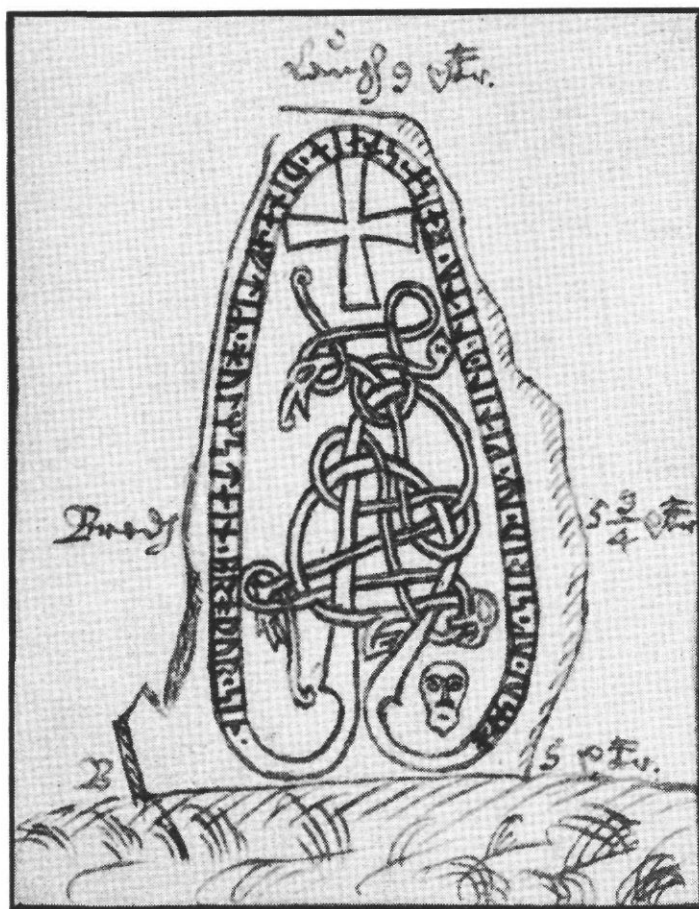

Fig. 57. U 78. Råsta, Spånga sn.
Efter teckning av Aschaneus.

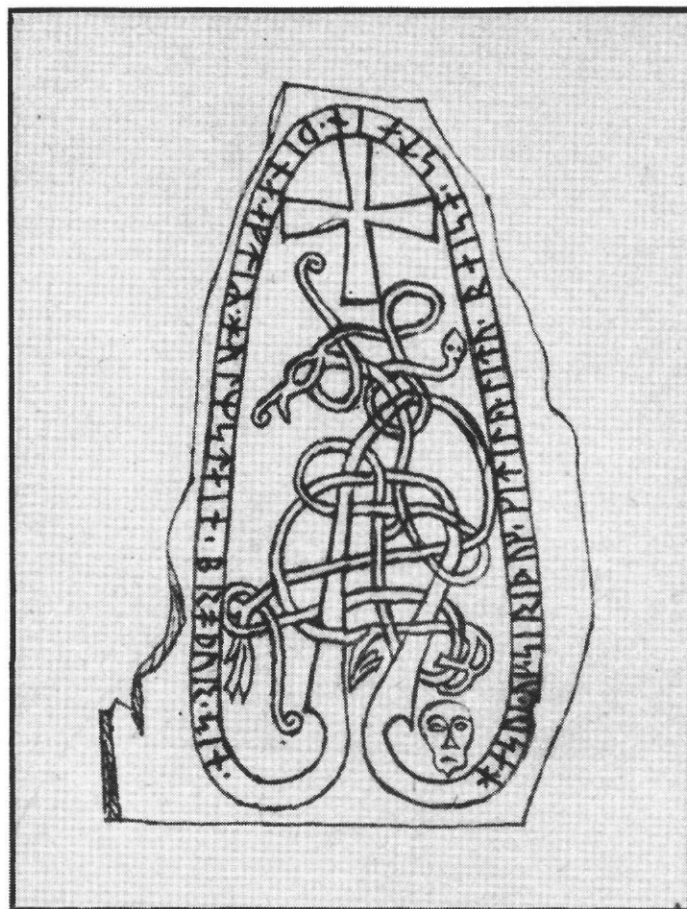

Fig. 58. U 78. Råsta, Spånga sn.
Efter teckning av Rhezelius.

Till läsningen: Av 25 r finns endast övre delen, av 54 r endast hst i behåll. V. bst på 41 t är borta. F. ö. äro alla runorna på det bevarade stycket tydliga och säkra. — Bureus, F a 6: 16 i, 20 y. Teckningen (i F a 10: 1): 16 i, 20 y; sk vid inskriftens slut. Träsnittet: 6—7 nuk, 12 o, 15—20 kitil, 44—52 hulmstin; sk vid inskriftens början och slut. — Aschaneus: 16 i, 20 y. Aschaneus anmärker om ristningen: »Stylus clarus. Figura arte magnifica. Distinctio per clara comata verb.» — Hadorph: 15—20 ketilu, 43 r. Träsnittet har 16 e, 20 u, 43 r; intet sk efter 43 r. — Peringskiöld: 15—20 ketilu, 43 r; sk efter 43 r.

Om namnen *Hosvi* och *Holmsteinn* se U 77; om *Kætily* Sö 338. Bröderna Holmsten och Hosve förekomma även i inskriften på den andra Råsta-stenen (U 77), som de tillsammans med sin moder ha låtit resa till sin faders minne. Av familjen känna vi sålunda genom de båda inskrifterna följande medlemmar:

Jobbjörn, g. m. Gyrid			
Holmsten	Hosve	Sigrid	Kättilö

Ristningen är, såsom både von Friesen och Brate ha framhållit, med säkerhet utförd av Öpir. Nedtill på högra sidan finnes ett människoansikte avbildat. Måhända är det avsett att vara en bild av den döde, till vars minne stenen är rest. Jfr U 128, som ävenledes är ristad av Öpir.

14—4031. *Upplands runinskrifter.*

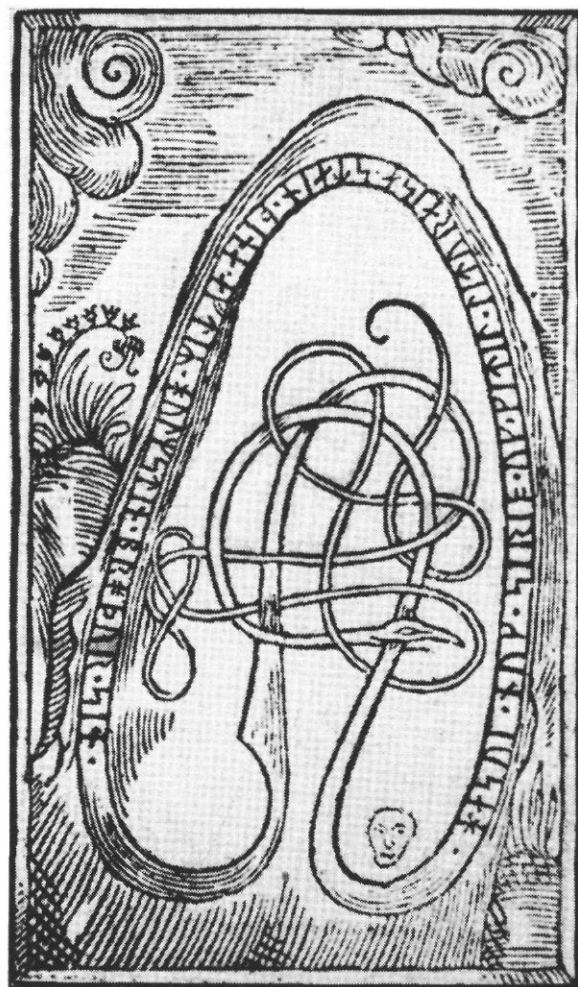

Fig. 59. U 78. Råsta, Spånga sn.
Efter Bureus' träsnitt 1624.

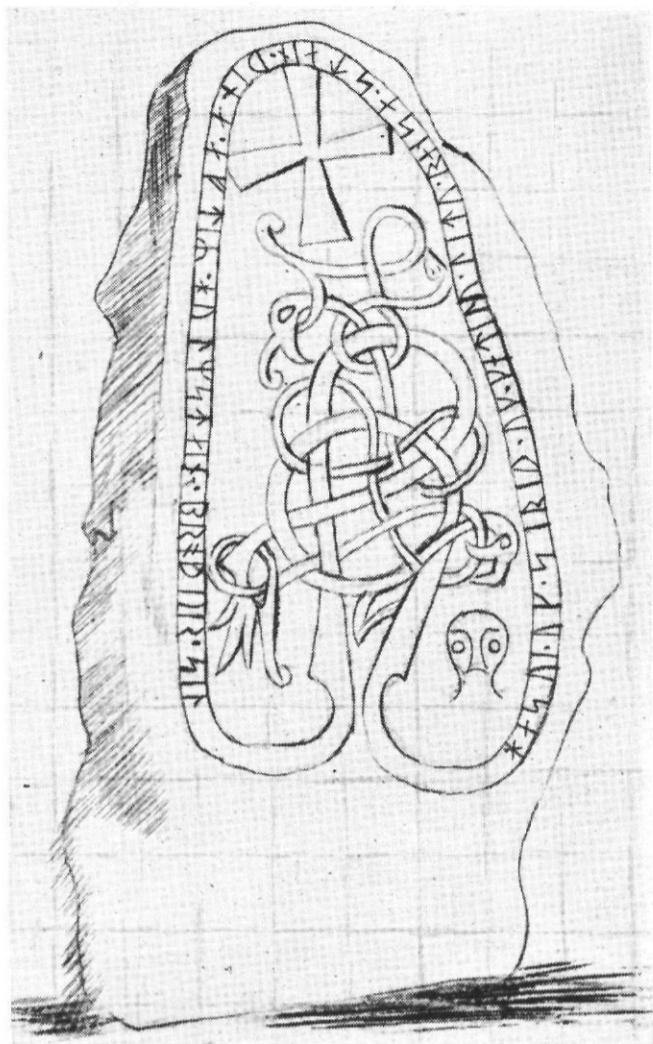

Fig. 60. U 78. Råsta, Spånga sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

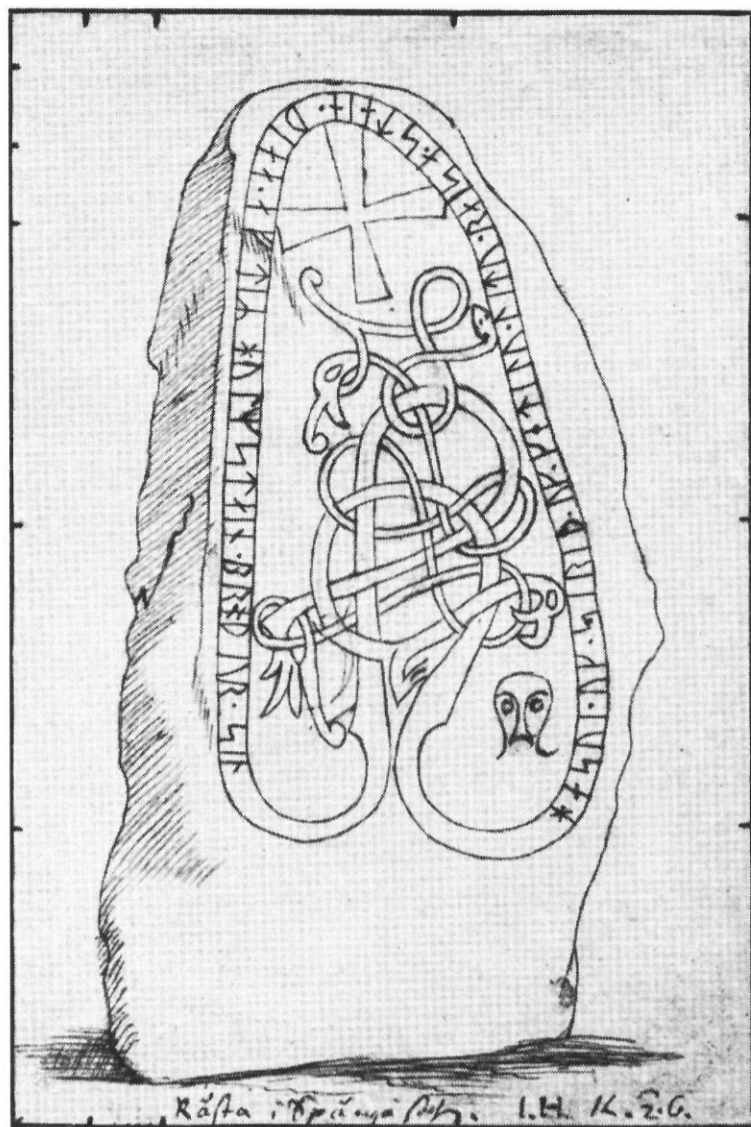

Fig. 61. U 78. Råsta, Spånga sn.
Efter teckning av J. Leitz.

79. Skesta, Spånga sn. Nu vid Hässelby.

Pl 49—51.

Litteratur: B 151, L 382, D 2: 34. Joh. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica* (1624), n:r 41 (3 uppl. 1664 n:r 14), F a 6 s. 90 n:r 216 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 355, F a 1 s. 80, F a 10:1 n:r 41; *Ransakningarna 1667—84*; Joh. Hadorph, *Resejournal 1682*; Joh. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 281; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 63 f.; O. Celsius, SR 1, s. 211, 2, s. 447; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 162; UFT h. 2 (1872), s. 70; uppgifter av R. Dybeck och P. J. Lindahl 1881 (ATA); O. Montelius i *Fornvännen* 1914, s. 101 n. 3; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 78, *Anteckningar* (ATA); *Stockholmstraktens natur- och kulturminnen* (1935), *fornminnesregistret* n:r 133.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt 1624 (även i F a 5); Leitz och Hadorph (i Peringskiölds *Monumenta* och B 151); Brate (ATA).

Om runstens plats har Bureus (*Monumenta*, F a 6, F a 5) endast den allmänna uppgiften: »I Sponga Sockn». Säkerligen är det Skesta-stenen, som avses med uppgiften i *Ransakningarna* om en runsten »i Lunda Giärde»; Lunda är namn på byn närmast V om Skesta. Hadorph fann stenen vid Skesta, »nid på gärdet». Peringskiöld och *Bautil*: »Skestad i Spånga sochn». O. Celsius, som besökte platsen d. 19 juli 1728: »nedan för Skesta backen, på Lunda gårde». Dybeck: »Denne runsten står i Skestads gårde, vester ut från byn.» Samma uppgift lämnas i UFT h. 2 (1872). Enligt en anteckning av P. J. Lindal från sommaren 1881 skulle emellertid

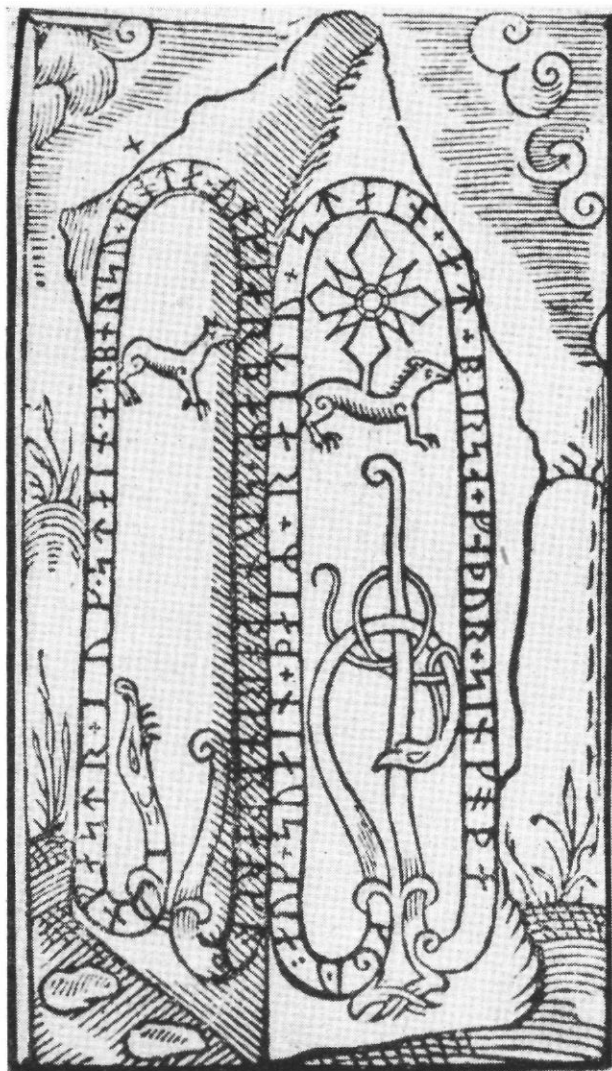

Fig. 62. U 79. Skesta, Spånga sn.
Efter Bureus' träsnitt 1624.

Fig. 63. U 79. Skesta, Spånga sn.
Efter B 151.

runstenen redan på 1860-talet ha flyttats fram till Hässelby gård — och rests på en liten kulle i parken, Ö om infartsvägen och omkring 100 m. NÖ om slottsbyggnaden. Kullen är en gravhög från vikingatiden. I närheten finnas ytterligare tre högar och möjligen ett jordblandat röse. — Runstensens ursprungliga plats torde på Generalstabens topografiska karta kunna anges sålunda: 1 mm. S om *n* i namnet Lunda, VSV om Spånga kyrka.

Ljusgrå granit. Höjd över stenfoten 2,40 m. Framsidans bredd (vid ristningens mitt) 0,72 m.; vänstra sidans bredd 0,53 m. Stenen är ristad på två sidor. Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

A: · ky : auk : suain : þair : raitu : stain : at : birsu : fapur : sin : kōpan ·

5 10 15 20 25 30 35 40

B: : ernfastr : iuk : st̄ain : at : bersu : bot̄ba : uikerþar : sun : þorkerþar : gob ·

45 50 55 60 65 70 75 80 85 90

Gy ok Svæinn þair ræi[s]tu stæin at Birsu, faður sinn goðan. — Ærnfastr hiogg stæin at Birsu, bonda Vigærðar, sun Þorgærðar goð[an].

»Gy och Sven de reste stenen efter Bärsa, sin gode fader. — Ärnfast högg stenen efter Bärsa, Vigärds make, Torgärds gode son.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro: 2 **y**, 45, 75 och 87 **e**, 92 **g**. Däremot icke stungna: 1, 55, 74, 86 **k**, 28, 38 **i**. I runan finnes mellan hst och bst en grund fördjupning, som möj-

ligen är huggen: dock snarast **k**, icke **g**. 64 **e** har en svag prick; det är osäkert, om runan är stungen. Runan 53 är **i**, icke **a**. Bst i 57 **t** äro borta. Runan 70 är tydligt en binderuna av **t** och **b**; **b** måste bero på ett misstag av ristaren. 93 **o** har, i motsats mot övriga **o**-runor i inskriften (41, 69, 84), bst endast på v. sidan av hst.

Bureus (F a 6): 1—2 **ky**, 27—31 **birsa**; 44 **n** saknas; 45—52 **iynfastr**, 53—55 **iuk**, 63—67 **birsu**, 68—71 **bota**, 72—79 **unkiarpar**, 87 **e**, 92 **k**. Träsnittet har flera fel, som delvis blivit rättade i F a 10: 1: 45—47 **isn**, 63—67 **iausu**, 72—79 **unki+rpam**. — Hadorph: 1—2 **ky**, 27—31 **birsu**; 44 **n** saknas; 45—52 **irnfastr**, 53—55 **auk**, 63—67 **biusu**, 68—71 **bota**, 72—79 **uikerpar**, 87 **e**, 92 **k**. Träsnittet (B 151): 1—2 **ku**, 27—31 **birsu**, 40—44 **kopan**, 45 **i**, 53 **a**, 64 **i**, 65 **u**, 75 **a**, 87 **e**, 92 **k**. — Celsius: 1—2 **ky**, 27—31 **birsu**; 44 **n** saknas; 45—47 **isn**, 53—55 **iuk**, 63—67 **birsu**, 75 **e**, 87 **e**, 92 **g**. — Dybeck: 1—2 **ky**, 28 **i**, 40—44 **kopan**, 45—47 **irn**, 53—55 **auk**, 64 **i**, 75 **a**, 87 **a**, 92 **k**. — Brate: 1—2 **ky**, 28 **i**, 44 **g** (där finnes »en fördjupning af den beskaffenhet, att prick synes böra antagas; dock är å andra sidan denna prick oviss, då den är vida grundare än det öfriga huggna»), 45 **e**, 53—55 **auk** (bst på **a** är »mycket litet utprägladt»), 64 **e**, 70 **tb**, 75 **e**, 87 **e**, 92 **k** eller **g** (runan har »en grop, som dock icke är fullt så lik en prick som i **gopan** på framsidan»).

Redan Bureus har sålunda läst 53—55 **iuk** och tolkat: »Iynfaster iugg stäin, IynFastus sculpsit saxum.» Likaså Celsius. Brate läser visserligen **auk**, men han översätter: »Ärnfast högg stenen.»

Brocman har missuppfattat inskriftens slut, tydligen närmast på grund av en felläsning av träsnittet i *Bautil*. Han läser: **infastr : auk : stain : at : birsu : bota : uikerpar · þorkarpariki** och översätter detta: »Infast högg stenen åt Berse, Wigärds man, som dog i Gardarike.» Brocman förmodar, att stenen snarast är yngre än Ubbes och Bales stenar. »Man kan därför», fortsätter han, »så framt Berse icke omkommit uti något Krig från Svenska Sidan på Gardarike (hwilket Ryska Historien än icke gifwer Anledning at förmoda), föreställa sig at denne Man, såsom de för:de Greklandsfarare, ämnat sig längre i Öster, men på Wägen, af Sjukdom eller annat Tilfälle, omkommit. Wäre förfäder hafwa således ännu wid denna Tid icke lemnat at fara denne Östre Wäg til Grekland och de heliga Ställen i Asien.»

I 15—19 **raitu** har säkerligen ett **s** blivit uteglömt. Jfr Ög 176 (»i **raipi** har **s** blivit avglömt»), Sö 151(?) och 152 **raipi**, 132 **iraati**(?). Det finnes ingen anledning att förmoda en form av verbet *retta* 'upprätta, resa', som alltid tecknas **rita**, pret. **riti**, pl. **ritu**. 92—94 **gop** är åtföljt av en tydlig punkt. Det kan knappast vara annat en bestämning till det föregående **sun**; sålunda väntade man här formen **gopan**. Två runor ha blivit utelämnade. Jfr Ög 17 ack. **fapur sin : kup**, Ög 119 ack. **buta · kup**, Sö 220 ack. **fap - r × sin × ku**, Sö 252 ack. **bropur + sin + ku**. Möjligen har ristaren avsett, att det hedrande epitetet *god* skulle hänföra sig till alla de personer som äro nämnda: *Birsa*, hans maka *Vigærðr* och hans moder *Þorgærðr*. *God* skulle i så fall tänkas stå predikativt i en sats: *þau varu god*. — Oförklarligt är **b** i binderunan 70 **tb**.

Mansnamnet *Gy* eller *Gyi* förekommer i några inskrifter från sydöstra Uppland: U 166 (**ku**), U 100 (**kui**), U 160 (**kui**) och L 449 Bällsta, Vallentuna sn (**kui**) — de tre sista avse samma person —, L 532 Rosersberg, Norrsunda sn (**kui**). — Även mansnamnet *Birsa* är sällsynt; i de svenska runinskrifterna synes det vara belagt endast här samt i L 479 Lilla Karby, Ösby sn och L 480 Skånela kyrka. Det är en sidoform till fno.-isl. *Bersi*, *Bessi*, »mycket gängse på Island allt ifrån landnamstiden» och »tämmligen vanligt även i Norge» (Lind). Det förekommer även i Jämtland (se Lind och Lundgren) och ingår i ett småländskt gårdsnamn. Utan tvivel är detta *Bersi*, fsv. *Biärsi* identiskt med appellativet isl. *bessi* 'björnhane', no. *besse* 'stor, grov karl', ä. nsv. *biesse* 'björn; stor, grov karl, slagskämpe', nsv. *bjässe*. Det torde sålunda ha fun-

nits ett appellativum runsv. *birsa*, f. med betydelsen 'björnhona', vilket har blivit brukat såsom tillnamn och senare såsom mansnamn. — *Vigærðr* och *Þorgærðr* äro vanliga kvinnonamn; om *Þorgærðr* se U 14.

Skesta-stenen är ristad av Ärnfast, som har utfört några ristningar i sydöstra Uppland. Utom här har han namngivit sig i U 41, U 43 och U 123. Karakteristisk form har runan **b**, i viss mån även **p** och **r**. Två djurbilder finnas. Brate har påpekat (*Svenska runristare*, s. 79), att detsamma är fallet med U 51, som sannolikt också är ristad av Ärnfast.

80. Sundby, Spånga sn.

Pl. 51, 52.

Litteratur: B 148, L 376, D 2: 31. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, F 1 5: 3, bl. 20 b, Monumenta 3, bl. 273; UFT h. 2 (1872), s. 68; S. Lindqvist i Fornvännen 1914, s. 215; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 122, Anteckningar (ATA); Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 107.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 148); Peringskiöld, teckning (F 1 5: 3); Dybeck a. a.; Brate 1902 (ATA).

Ristningen finnes å en fast berghäll o. 225 m. ÖNÖ om Sundby gård, strax S om järnvägen Stockholm—Västerås och o. 250 m. SV om Bromstens station. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Stockholm» och på kartan över Stockholmstraktens natur- och kulturminnen. Omkring 50 m. NÖ om ristningen rinner en bäck i en sänka, som en gång har utgjort fortsättning av Bällstaviken av Ulvsundafjärden. Ristningens nederkant ligger 4,7 m. över havet. Vattenytan beräknas vid mitten av 1000-talet ha legat c:a 3,8 m. över den nuvarande nivån (uppgift av docenten Erik Granlund). Sannolikt har just här, vid den bergbacke, i vilken de båda runristningarna U 80 och 81 äro belägna, funnits det »sund», efter vilket gården Sundby har sitt namn. Berghällen sluttar svagt mot NÖ. Om bäcken ännu under vikingatiden har varit en använd farled, ha ristningarna varit väl synliga därifrån. I närheten finnes ett gravfält, bestående av en hög och ett 10-tal stensättningar, troligen från folkvandring- eller vikingatiden.

I *Ransakningarna* uppges, att »Vedh Sundby Engh uthi Berget uthuggit någre Characterer». Hadorph reste 1682 från Flista »till Sundby, hwarest en stoor runerijtning fins i ett bergh 5 alnar högh». Peringskiöld betecknar den som »Sundby stora bärghell». Dybeck anger platsen sålunda: »Denna vackra och väl bibehållna ristning är i en bergshäll nordligt från Sundby och liggande mot en dæld med vattendrag, hvilken sträcker från ändan af Ulfsundaviken (Bällstad) genom hela Spånga och ett godt stycke in i Gerfälla socken».

Ristningens höjd är 3,10 m., bredd (över mitten) 1,45 m. Ristningen är på det hela taget tydlig och väl bevarad. Den har uppenbarligen varit mycket omsorgsfullt utförd. Linjerna äro synnerligen jämna. De ornamentala detaljerna vittna om en skicklig och erfaren ristare med god blick för det konstnärliga.

Inskrift:

× antuetr × auk + kerpar + litu × rista × runar × þisa × iftir × suain × fapur sin × auk × katilui × iftir ×
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
 buanta sin +
                   70   75

Andvettr ok Gærðarr letu rista runar þessar æftir Svæin, faður sinn, ok Katilvi æftir boanda sinn.

»Andvätt och Gärdar läto rista dessa runor efter Sven, sin fader, och Kättilvi efter sin make.»

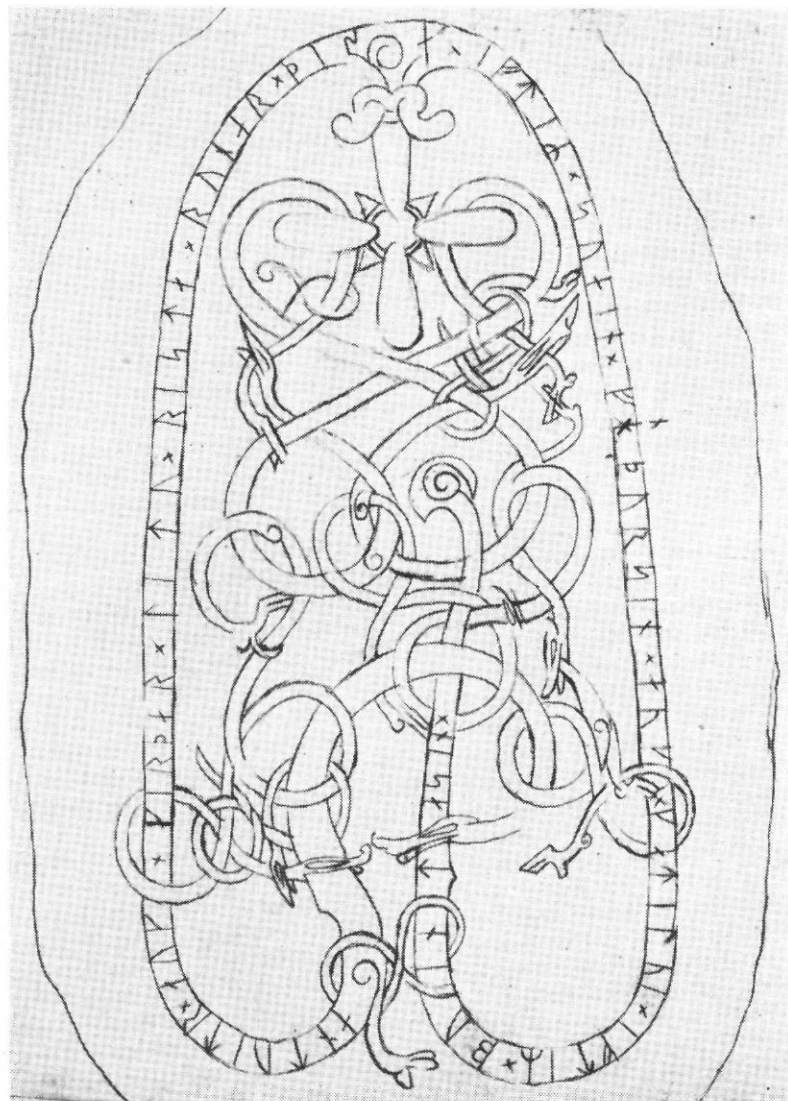

Fig. 64. U 80. Sundby, Spånga sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

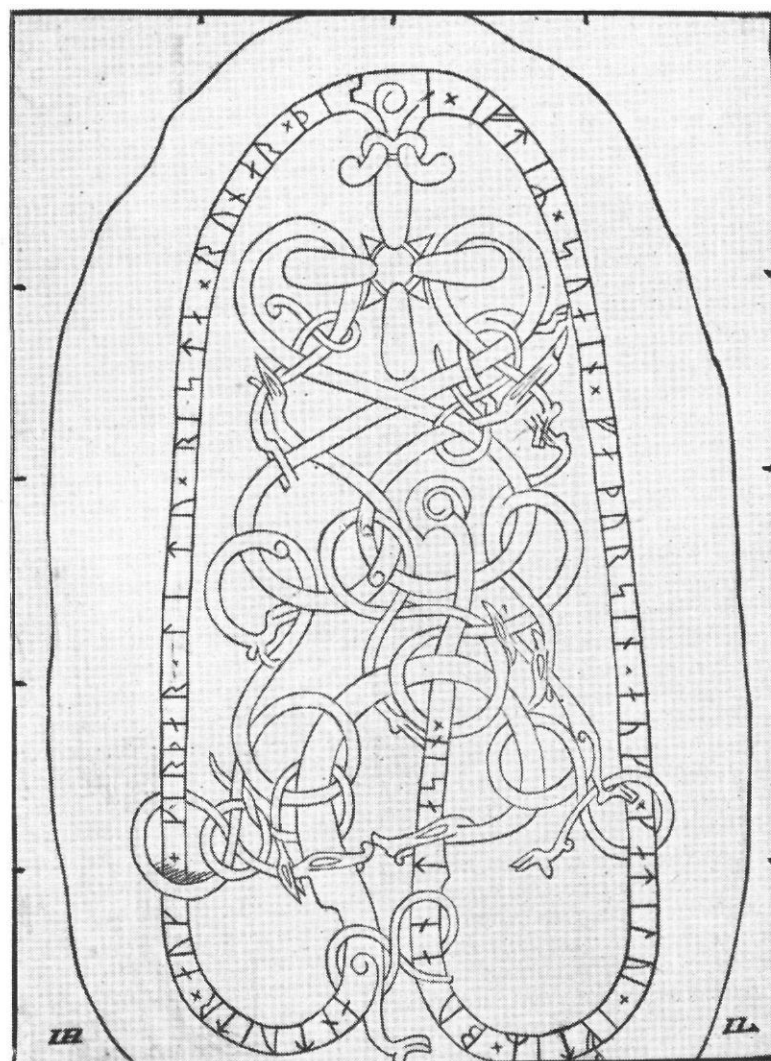

Fig. 65. U 80. Sundby, Spånga sn.
Efter B 148.

Till läsningen: Alla runor äro fullt tydliga och säkra. Stungna äro 5, 12 e, däremot icke 18, 32, 35, 51, 63, 75 i, 11 k. Något sk finnes icke efter 49 r och 73 a. — Hadorph: 5, 12 i, 39, 67 r; träsnittet (B 148): 5, 12 i, 39, 67 a. — Dybeck: 5, 12 i. — Brate: 5 e, 12 i.

Om mansnamnet *Andvettr* se Sö 266, om *Gærdarr* Sö 197. Om kvinnonamnet *Kætilvi* se ovan U 62.

Tyvårr har mästaren till den praktfulla ristningen icke namngivit sig i inskriften. Brate förmodar, att samme man har utfört följande ristningar i Sollentuna hd: U 90, 102 och 121. I sin jämna, regelbundna stil, sitt omsorgsfulla, tydligen noga förberedda utförande, sin vårdade ortografi och sina runformer står han nära Fot. Det är frestande att med stöd av den av Fot signerade, tyvårr förkomna runstenen L 634 Stav, Kulla sn tillskriva honom ristningen på Sundbyhällen. Däremot är det knappast troligt, att den konstnärligt och tekniskt betydligt mindre lyckade Vibyhällen är utförd av samme ristare.

81. Sundby, Spånga sn.

Pl. 48, 51.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar 1917 (ATA); I. Schnell i UFT 43 (1931), s. 62.

Äldre avbildning: Brate 1917 (ATA).

Ristningen, som synes ha varit okänd intill senaste tid och upptäcktes av antikvarien B. Thordeman omkr. 1915, finnes å en berghäll 13 steg NÖ om den föregående (U 80).

Ristningens höjd 1,86 m., största bredd 1,25 m.

Ristningen består av en oval runslinga, vars ändar nedtill i mitten äro sammanfogade med en bandknut. Slingans bredd är mycket ojämn, delvis är den ovanligt smal för att upptaga runtext. Linjerna äro även mycket illa dragna. Några ornamentala detaljer finnas icke, och slingorna sluta nedtill öppet. Den omramade ytan i mitten är tom. Allt talar för att ristningen har utförts av en ovan klåpare, som icke har förmått att fullborda den.

Inskrift:

+ **ermuntr**

5

Ær(n)mundr.

»Ärnmund.»

Till läsningen: 1 **e** är tydligt stunget. Före denna runa finnes ett +, men efter 7 **r** intet sk. Av 6 **t** finnes endast hst och h. bst; den v. bst. sammanfaller med en djup naturlig spricka i stenen. — Brate läser 1 **i**.

1—7 **ermuntr** är enligt Brate »uppenbarligen namnet på den, som låtit utföra ristningen, som av någon orsak förblivit ofullbordad, sedan ornamenten och detta namn inhuggits».

Om namnet *Ærnmundr* se U 15.

82. Järfälla kyrka.

Litteratur: B 160, 162, L 383. J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 286; O. Celsius, SR 2, s. 466; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 4; UFT h. 3 (1873), s. 47; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 33.

Avbildning: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 160, 162).

Runstenen fanns enligt Peringskiöld i »Gärfälla kyrkedör». Förmodligen låg den som trappsten; den förefaller att ha varit mycket sliten på ytan. Celsius fann den (1 aug. 1728) »framför Kyrkiodören, i Vapnhuset»; den var sönder. Senare uppgifter saknas.

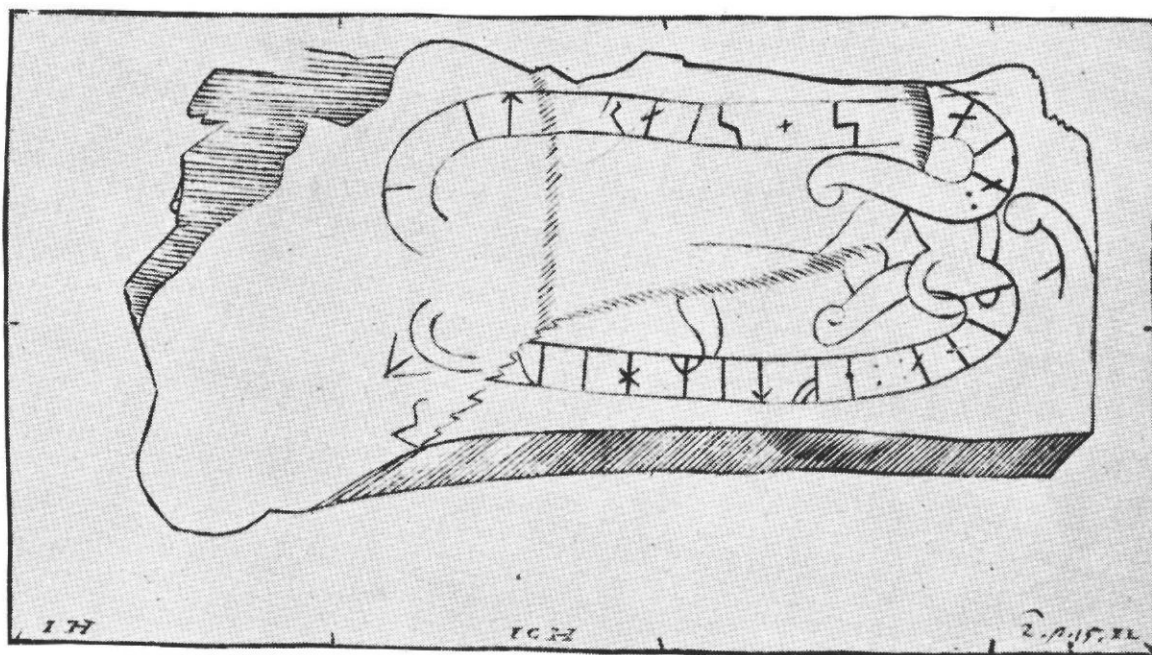

Fig. 66. U 82. Järfälla kyrka. Efter B 162.

Inskrift (enligt B 160, det inom [ ] kompletterat efter Celsius):

... **it** **rais** - + **s** - **ain** : **pina** : **eftir** [×] **h[a]** **u** ... [**sin** ·]

5   10   15   20   25

... [l]et ræis[a] s[t]æin þenna æftir ... sinn.

»... lät resa denna sten efter ... sin.»

Till läsningen: Hadorph och Leitz ha 23 i; 25—27 **sin** saknas. — Celsius har endast 13—27 **pina : eftir × hau ... sin**.

83. Järfälla kyrka.

Litteratur: O. Celsius, SR 2, s. 466.

Utom U 82 synes ytterligare en runsten ha funnits vid Järfälla kyrka. Celsius har nämligen vid sitt besök på platsen den 1 aug. 1728 gjort följande anteckning: »En förlorad och utnött sten ligger äfven väl uthan för vapnhusdören i Järfälla på Kyrkiogården. Synes ock några st. deraf ligga ... med skriften neder åt backen. Men alt sönder.»

Sommaren 1939 nedlades en kvarnsten i markytan utanför ingången till vapenhuset på kyrkans södra sida. Därvid kommo delar av en runsten i dagen, ett par större och en mångfald mindre. Den ristade ytan var ytterst sliten. På ett stycke funnos ett par runor **ta**, på ett annat spår av en slinga.

84. Egglunda, Järfälla sn.

Pl. 53.

Litteratur: D 2: 36. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 3 f. (n:r 52), Anteckningar (ATA); UFT h. 3 (1873), s. 48; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA); B. Bergman i Fornvännen 1926, s. 201.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate (ATA); Bergman a. a.

Dybeck omtalar såsom nyfunna två stycken av en runsten vid Egglunda. De lågo såsom trappstenar, det ena utanför boningshusets gaveldörr, det andra vid en uthusdörr. Vid Brates besök 1902 låg det större stycket utanför boningshusets gavel, det mindre var förkommet. Det har ej heller senare kunnat återfinnas. År 1925 uttogs den återstående delen av runstenen ur trappan och restes o. 100 m. från boningshuset i Egglunda (numera statarbostad, hemmanet Egglunda lyder under Väddesta), o. 20 m. N om vägen Barkarby skola—Väddesta, mellan vägen och Egglunda.

Ljusgrå granit. Höjd 1,07 m., bredd 0,72 m. Ytan är tämligen ojämn. Ristningen här och var rätt sliten, men alla runorna äro fullt tydliga och säkra.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Dybeck):

× - **škautr** × **lit** × **rai** [**sa** × **stai** - -] ... **buenta** -

5   10   15   20   25

[A]sgautr let ræisa stæi[n] ... boanda ...

»Åsgöt lät resa stenen ... [efter sin] make.»

Till läsningen: Inskriften börjar med ett tydligt ×. Därefter finns ingen runa i behåll före

2 s. Dybeck har nedre delen av två (eller tre) staplar, Brate ett a. Åtminstone finnas numera inga spår därav. Även övre delen av 2 s är borta. 3 k är icke stunget. 24 e har en djup och bred prick, vinkelrät mot hst. Det är icke a. — Dybeck: 24 a. — Brate: 24 a.

Om namnet *Asgautr* se U 52 och Sö 296.

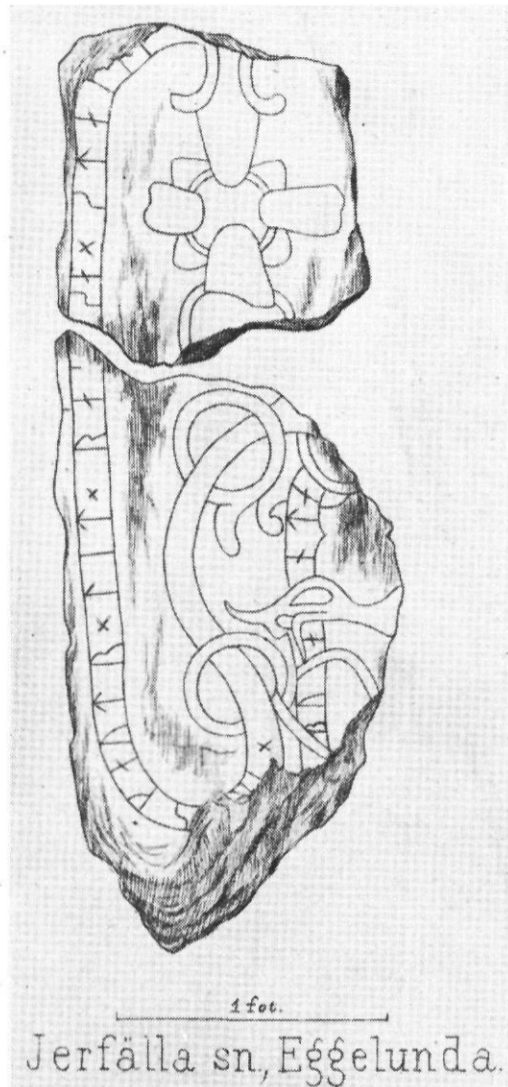

Fig. 67. U 84. Egglunda, Järfälla sn.
Efter D 2: 36.

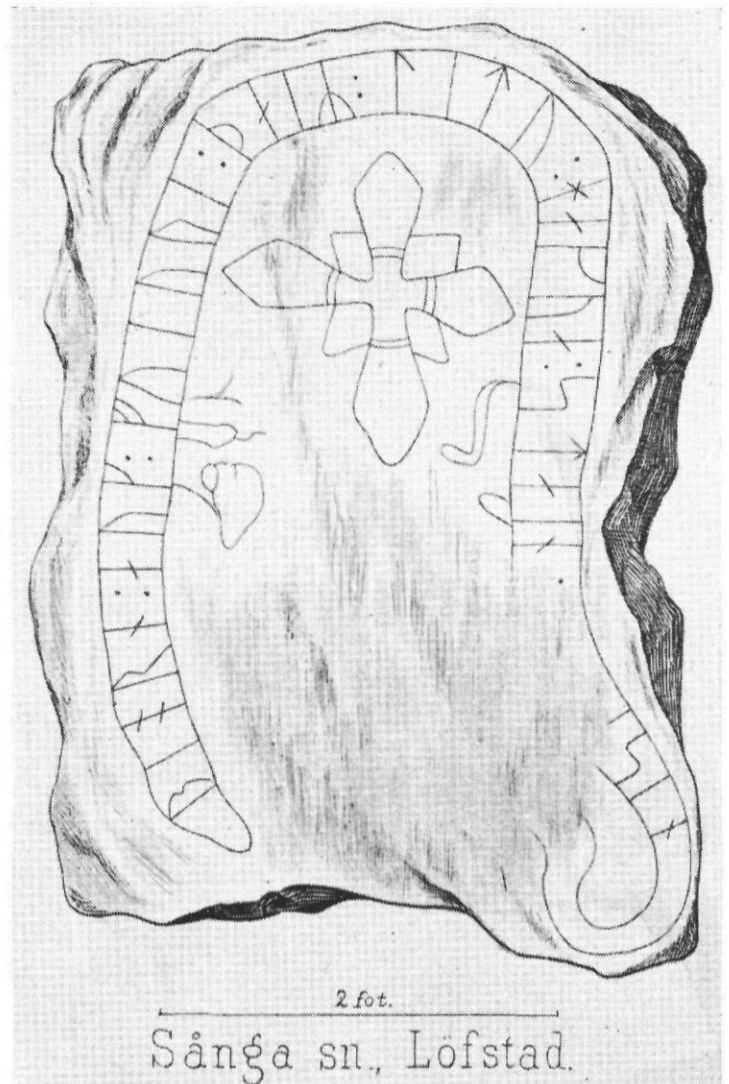

Fig. 68. U 85. Lövsta, Järfälla sn.
Efter D 2: 35.

85. Lövsta, Järfälla sn.

Pl. 53.

Litteratur: D 2: 35. Anteckning av okänd 1813 (ATA); R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 3 (n:r 51); UFT h. 5 (1876), s. 117; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA).

Äldre avbildningar: Mag. Liedzén 1813, teckning (ATA); Dybeck a. a.; Brate (ATA).

En anteckning i ATA, som inkommit d. 14 april 1813, innehåller följande uppgift: »Denna sten finnes ej i Bautil och sannolikt ej i någon annan samling. Den är nyligen uppgräfd ur en ättehög vid Riddersvik i Spånga socken på stranden av Mälaren, och af Magister Liedzen afritad. En prydnad på sidan af stenen var så af tiden förtärd att den ej kunde aftecknas.» — Dybeck åter uppger (1857), att runstenen för några år sedan blivit anträffad, liggande och alldeles betäckt av jord, bland flera större och mindre stenar, som uppbrötos, då ett åkerland upptogs mellan Lövsta och Riddersvik; i närheten funnos »någre ansenlige ättehögar, af hvilke en eger rest bautasten». I D 2: 35 lämnas den kortare uppgiften, att Lövsta-stenen blivit »för några

år sedan funnen i en åker öster om och nära gården»¹. Den restes sedermera på gårdsplanen framför kontorsbyggnaden, numera arbetarbostad; den står o. 100 m. från stranden av Mälaren och o. 100 m. från Renhållningsverkets ugn. Stenen restes år 1938.

Mörk gråsten, sannolikt gnejs. Höjd 1,40 m., största bredd 0,97 m. Stenen saknar fot; ristningen går ända ned till stenens underkant. Det förefaller därför sannolikt, att stenen har legat på en hög, kanske stödd av andra stenar. Rest på vanligt sätt kan den icke ha varit. Märk, att inskriften icke heller, så som vanligen är fallet, talar om att stenen har blivit rest: »Björn och Fullhuga ha låtit hugga stenen». — På nedre delen av stenen är ristningen svårt skadad. Den är även i övrigt på flera ställen otydlig och vittrad.

Inskrift:

biorn : auk : fuluik : þair : litu : hakua : stain . . . sin

5 10 15 20 25 30 35

Biorn ok Fullugi(?) þair letu haggva stæin . . . sinn.

»Björn och Fullhuga de läto hugga stenen . . . sin.»

Till läsningen: 1 **b** är otydligt; det befinner sig, liksom de följande fyra runorna, på en ojäm och buktig del av stenytan. 12—14 är säkert; r. 13 kan icke vara annat än **i**, och r. 14 har en tydlig bst för **k**. Icke stungna äro 14, 25 **k**, 20, 34 **i**. — Dybeck: 12—14 **u - a**. — Brate: 12—14 **uik**.

Den äldsta teckningen från 1813 är mycket felaktig och saknar egentligt värde. Den visar emellertid, att ristningen redan vid den tiden var lika defekt som nu. Inskriften lyder:

. . . iua : auk : fuiu - ai - : iilu : iakua : slain . . . sin

9—14 **fuluik** måste, på grund av det följande **þair**, vara ett mansnamn. Det är säkerligen en felristning för **fuluki**, med de båda sista runorna omkastade. Mellan 28—32 **stain** och 33—35 **sin** har på den avflagade ytan endast funnits plats för några få runor. Där måste ha stått **at** jämte ett maskulint släktskapsord på tre runor; **fapur** eller **broþur** kan icke ha fått plats. Då **sun** är uteslutet, torde endast **mak**, d. v. s. (ack.) *mag* 'frände (genom giftermål)', kunna komma i fråga. Den dödes namn har däremot icke varit utsatt. Inskriften har alltså fullständig varit följande:

biorn : auk : fuluik : þair : litu : hakua : stain : [at : mak :] sin

86. Skylsta, Järfälla sn.

Pl. 54.

Litteratur: B 159, 1119, L 384, D 2: 38. M. Aschaneus, F b 18, s. 356; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 287; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 17; O. Celsius, SR 2, s. 463; UFT h. 3 (1873), s. 47; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA).

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (Peringskiöld a. a. och B 159, 1119); Dybeck a. a.; Brate (ATA).

Ristningen finnes på en mot N sluttande berghäll o. 500 m. SSV om Skylsta och o. 600 m. SSÖ om Fjällen. Skylsta är ett litet ställe på Skälby ägor; det ligger straxt Ö om Fjällen, ett (numera obebyggt) hemman som lyder under Överby. S om Skylsta ligger lägenheten Krus-

¹ Dybeck uppger »Sånga socken», vilket givetvis är fel för Spånga. Lövsta (och Riddersvik) ligger i Järfälla sn, men invid gränsen till Spånga sn. På grund av Dybecks uppgift uppför UFT h. 5, s. 117 Lövsta-stenen felaktigt under Sånga sn, Färentuna hd.

backa. Den runristade berghällen befinner sig i norra udden av den låga åsen vid Krusbacka, invid gränsen mellan Spånga och Järfälla socknar. Ristningen sluttar i ungefär 45° vinkel mot N och är vänd mot vägen mellan Krusbacka och Skylsta.

Aschaneus anger platsen så: »Vppå Skälby ägor i Skyl[s]ta wreten, Vthj ett slätt hällebärgh vid gångestijgen till Lidestadh». Peringskiöld: »Lilla Skylsta i Gärfälla sochn». Dijkman: »i ett Berg wid torpet Krusbackan Spånga Sochn». O. Celsius (den 1 aug. 1728): »Krusbacka torp under Skiählsta, Gref Thure Bielkes gård. I en slät och slutt berghäll, en vacker ritning huggen,

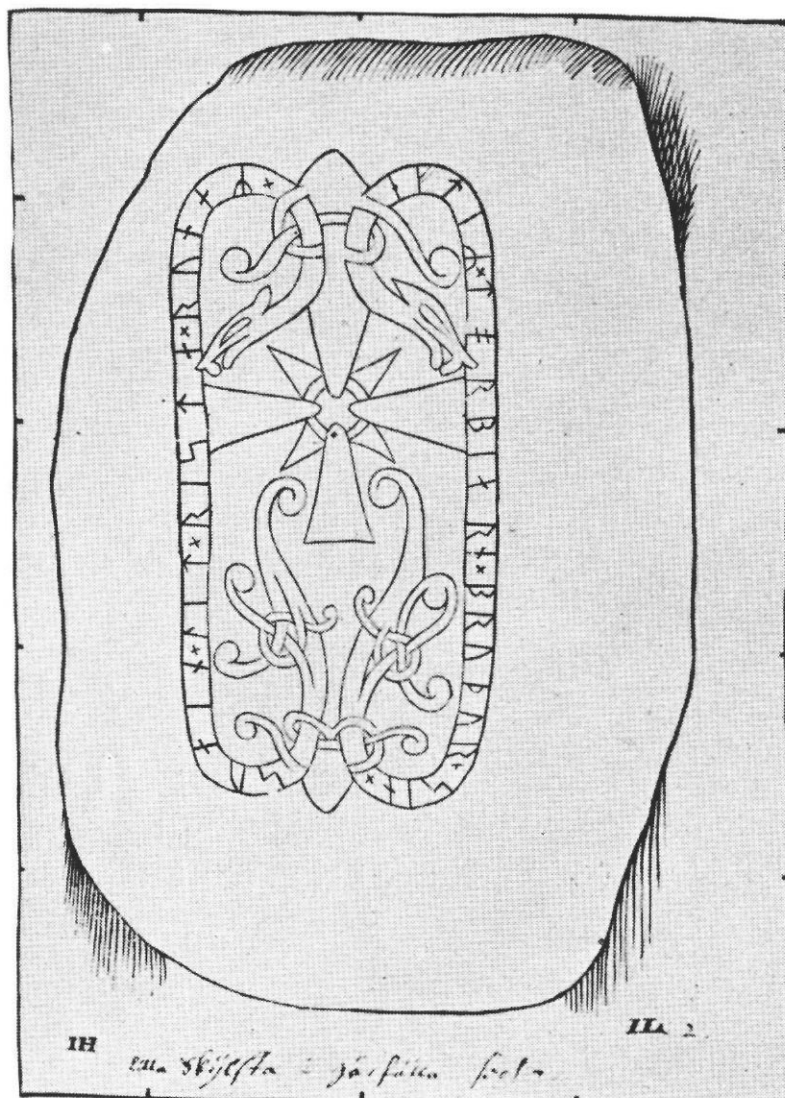

Fig. 69. U 86. Skylsta, Järfälla sn. Efter B 1119.

neml. 2 drakar emot hvarandra.» Dybeck: »Ristningen finnes i en bergshäll norr om torpet Krusbacka på Skylstads egor».

Ristningen börjar 0,80 m. från marken. Ristningens höjd 1,72 m., största bredd 0,85 m. Hela ristningen är ovanligt väl bibehållen.

Inskrift:

× **suain** × **lit** × **rista** × **runar** × **eftir** × **þorbiarn** × **brupur** × **sin** ×

Svæinn let rista runar æftir Þorbiorn, broður sinn.

»Sven lät rista runorna efter Torbjörn, sin broder.»

Till läsningen: Tydligt stunget är 19 **e**. Däremot icke stungna 7, 39 **i**. 24 **þ** är tydligt. — Aschaneus: 19—23 **iftir**, 24—31 **purstain**, 34 **o**. — Hadorph o. Leitz: 19—23 **eftir**, 24—31 **torbiarn**, 34 **u**. — Celsius: 7 **i**, 19 **e**, 24 **þ**, 34 **u**. — Dybeck: 7 **e**, 19 **e**, 24 **t**, 34 **u**. — Brate: 7 **i**, 19 **e**, 24 **þ**, 34 **u**.

87. Skylsta, Järfälla sn.

Litteratur: D 2: 39. UFT h. 3 (1873), s. 47.

Avbildning: Dybeck a. a.

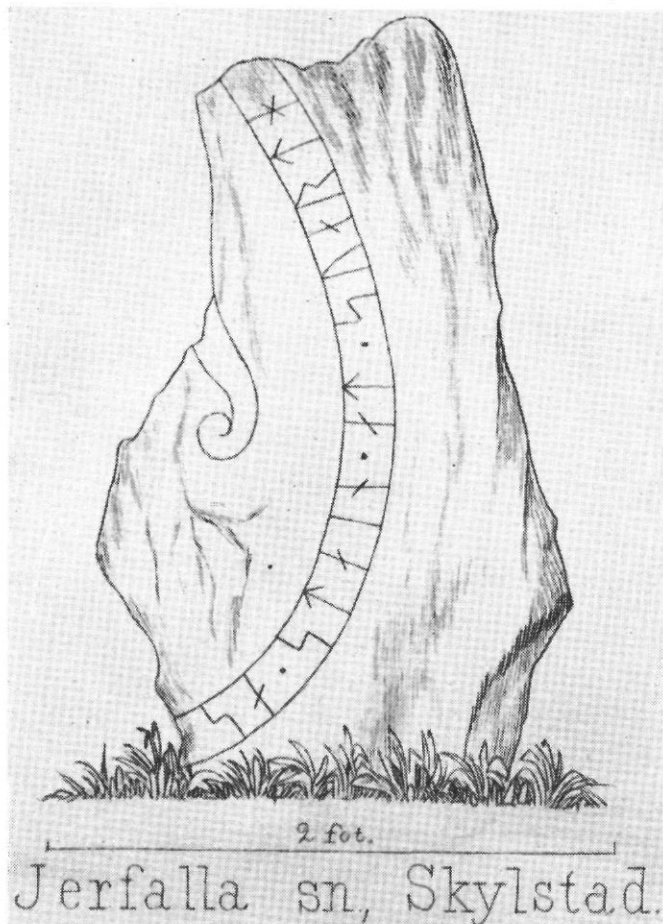

Fig. 70. U 87. Skylsta, Järfälla sn.
Efter D 2: 39.

Ett stycke av en runsten stod enligt Dybeck »på samma höjd som föregående ristning ... men söder om Krusbacka, ett stycke in i skogen». Den har senare icke kunnat återfinnas. Ingen av de många, som jag vid min inventering 1934 tillfrågade, visste sig ha sett den eller ha hört talas om den.

Inskrift (enligt Dybeck):

... sa · stain · at · suarth ...

5 10 15

... [ræi]sa stæin at Svarth[au]fða ...

»... resa stenen efter Svarthövde ...»

Om namnet *Scarthaufði* se U 52.

88. Skälby, Järfälla sn.

Pl. 54.

Litteratur: B 158, L 385, D 2: 41. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 288; O. Celsius, SR 2, s. 462; R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 2 (1857), s. 4, Anteckning (ATA); UFT h. 3 (1873) s. 48; E. Brate, *Sverges runinskrifter*, s. 44; *Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift*, bd 3, h. 7—8 (1915), s. 159.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 158); Dybeck a. a.

Runstenen stod, enligt *Ransakningarna*, liksom den följande »i Skiählby Giärde». Träsnittet i *Bautil* (och Peringskiölds *Monumenta*) visar de båda stenarna stående bredvid varandra inom en krets av mindre, runda stenar, »en steenlagder ättehage». Celsius antecknar vid sitt besök på platsen den 1 aug. 1728: »et stycke ifrån Barkarby gästgifvaregård, emellan Väddesta och Skiälby i gårdet, i linddals vreten. 2 st. mitt emot och ut med hvarandra.» Dybeck fann dem »nordligt från Skälby, vid lägenheten Lindal»; U 89 var rest, U 88, »som en längre tid legat såsom dörrtröskel i Lindalen», låg kullfallen på marken. Vid Brates besök 1902 var den ena stenen, U 88, försvunnen; den söktes likaså förgäves vid min inventering 1934. År 1938 återfanns den av antikvarien E. Floderus vid Skälby gård, liggande på en gravhög 25 m. SÖ om flygelbyggnaden. Den skall resas på sin ursprungliga plats bredvid U 89.

Stenen saknar fot. Ristningen går nedtill nästan ända till stenens kant, som här förefaller att vara gammal och icke avslagen i senare tid. Stenen kan därför knappast ha varit rest, så som träsnittet i *Bautil* anger. Sannolikt har den legat på en grav, möjligen stödd på baksidan av andra stenar. Jfr U 85. Den ristade stenytan är synnerligen ojämn. Den har icke blivit i högre grad iordningställd och jämnad för sitt ändamål. Ristningen är delvis ganska otydlig och skadad.

Stenens höjd 1,20 m., bredd 0,80 m.

Inskrift:

sbialbupi : ok : uni : litu : raistu : stain : at : tipkuma : ikiporu

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Spiallbudi ok Uni (l. Unni) letu ræistu stæin at Tidkuma, Ingiporu.

»Spjallbode och Une (l. Unne) läto resa stenen efter Tidkume, Ingetoras (man).»

Till läsningen: Av bst i 2 **b** finnas endast svaga spår. 10 **o** är säkert. 15—18 **litu** svagt, men säkert; icke **pair** eller **pair**. 15 **i**, 16 **i** och 18 **u** äro någorlunda tydliga; av bst i 17 **t** finnas

Fig. 72. U 88 och 89. Skälby, Järfälla sn. Efter B 158.

endast svaga spår. 31 **t** är säkert. Endast v. bst i 32 **t** finns bevarad. Säkert **t**, icke **k**. 35—36 **ku** stå i runslingans avslutning, 37—38 **ma** därunder, åtföljt av ett : 39—45 **ikiporu** står för sig självt på stenyttans högra del, utanför slingan. Hela ordet ganska otydligt. Tämmligen tydliga äro runorna 39 **i**, 41 **i** och 42 **p**. 40 är **k**, icke **f**. 43 **o** torde kunna anses säkert, ehuru bst endast äro synliga t. h. om hst. Av bst i 44 **r** synas endast de båda övre leden vara ristade; det nedersta är ersatt av en naturlig fåra. Rakt under 44 **r** finnes 45 **u**, tydligt. — Hadorph och Leitz: 2 **b** tydligt, 10 **o**. 30—45 **aftipkukipor**; runorna 37—38 **ma**, 39 **i** och 45 **u** saknas; för 31 **t** har felaktigt lästs **f**. — Celsius: 9 **a**, 32—34 **tip** (**t** med bst endast t. v.), 35—38 saknas, 39—45 **ekipor**. — Dybeck: 30—38 **at : ktipkuma** ; 39—45 **ifipor**. Dybeck anmärker, att »de tu sista orden äro osäkra. Det sista törhända **fapor**».

Peringskiöld tolkar inskriften på följande sätt: »Spialbudde och Unne läto reesa Steen effter Gongethor. — Spialbudus et Uno curarunt erigi lapidem in memoriam Gungithori». — I *UFT* h. 3 (1873) översattes inskriften sålunda: »Spjallbode och Kune läto rista sten åt Tidgume(?), (sin fader?)».

Brate, som ju själv aldrig har sett stenen utan bygger på äldre avbildningar, vill i inskriftens sista ord läsa gudanamnet Tor och ger följande tydning: »Egendomligt är, att den korsprydd runstenen vid Skälby i Järfälla sn, Uppland, efter inskriften **sbialbupi : ok : uni : litu : raistu : stain : at : tipkuma** : 'Spjallbode och Unne läto resa stenen efter Tidkume', även har en ristning, som

måste vara återstod av [u]iki þor 'Skydde Tor!' och att sålunda kristen och hednisk gudadyrkan uttryckts på samma minnesvård. Måhända hava kristnade söner varit fördomsfria nog att låta en hednisk fader få med sig på gravvården en åkallan av hans egen gamla gud till gravvårdens skydd. Runstenen är jämförelsevis ung och tillkommen efter c. 1050. Brate sammanställer Skälby-inskriften med inskriften på Sö 140 Korpbron, Ludgo sn, där emellertid såväl läsningen **sipi þur** som tolkningen är högst osäker.

39—45 **ikiporu** måste vara genitiv av ett kvinnonamn *Ingipora*. Inskriftens slut torde vara ofullständigt; meningen har sannolikt varit, att de båda männen Spjallbude och Une ha rest stenen efter Tidkume, sin fader, Ingetoras man.

Såväl ornamentik som runformer och språkformer vittna om en ovan ristare. Egendomligt är **litu : raistu** med två finita verbformer; givetvis ett fel i inskriftens formulering, uppkommet genom ristarens osäkerhet och vacklan mellan de båda gängse formerna **raistu** och **litu : raisa**.

Spjallbudi förefaller vara ett speciellt svenskt namn. Det förekommer, utom här, flera gånger i uppländska inskrifter: L 585 Närtuna kyrka, D 1:32 Sjasta, Skoklosters sn, D 1:140 Vik, Balingsta sn, *UFT* h. 3, s. 217 f. Tängby, Löts sn, möjligen också L 517 Jädersta, Skepptuna sn och Dybeck, *Runa* (fol.) 1, s. 77 Örsta, Angarns sn. Utanför Uppland är det sällsynt: Ög 66, L 1021 Vendle, Dingtuna sn, Västmanland. Av de kända medeltida beläggen (Lundgren: *Spiälbodh*, *Spälbodh*, *Spiälbodhe*, *Spälbodhi*) härröra de flesta från Uppland, två från Södermanland, ett från Västmanland, ett från Hälsingland, tre från Ångermanland. Ursprungligen är det ett appellativum, som har blivit använt såsom tillnamn; jfr feng. *spellboda*, m. 'messenger, angel, ambassador, prophet; public speaker'. Ordet *spjall*, n. 'berättelse, nyheter, budskap' förekommer i isländskan endast i poesi och synes icke vara belagt i fornsvenskan; jfr feng. *spell*, fht. *spell*, got. *spill*. Ett jämtländskt och norrländskt namn är *Spjalli*, *Spiälli* (Lind, Lundgren), identiskt med appellativet isl. *spjalli*, m. 'vän'. — Ett mansnamn *Uni* eller *Unni* finnes belagt ytterligare ett par gånger: U 160, L 558 Lövestaholm, S:t Olovs sn. Jfr Lundgren-Brate: *Une* och *Unne* och I. Lundahl i *Rig* 17 (1934), s. 16 f. Emellertid kan här även läsas *Gunni*, eftersom föregående ord (**ok**) slutar på **k** och denna runa kan ha varit gemensam. Detsamma är fallet med U 160 **uk · uni**. Kortnamnet *Gunni* är relativt vanligt under vikingatiden och medeltiden. — Om namnet *Tidkumi* se Sö 187, U 103 och E. Brate, *Svenska runristare*, s. 61. — Om namnet *Ingipora* se Sö 347.

89. Skälby, Järfälla sn.

Pl. 55.

Litteratur: B 158, L 386, D 2:40. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* 1682; O. Rudbeck, *Atlantica* 2, s. 347 (avbildning), 550; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 288 f.; O. Celsius, *SR* 2, s. 448; R. Dybeck, *Anteckning* (ATA); *UFT* h. 3 (1873), s. 48; G. Stephens, *ONRM* 2, s. 787; E. Brate, *Anteckningar* 1902 (ATA).

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 158); O. Wallgren, litografi 1848 (ATA); Dybeck a. a. (även hos Stephens a. a.); Brate foto 1902 (ATA).

Runstenen står omkring 1 km. NNV om Skälby gård, invid södra sidan av gamla vägen Barkarby—Lövesta, där gamla utfarten från Skälby mynnar ut i denna väg. Strax bredvid är ett gränsrör med lantmätarmärke. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm».

Hadorph uppger i sin *resejournal* som runstens plats »Skälby wid Swartsjö vägen». Övriga äldre uppgifter, se föregående inskrift.

Grovkornig granit med jämförelsevis jämn och slät yta. Höjd 1,32 m., bredd (över mitten) 0,50 m. Ristningen är väl huggen och i stort sett även väl bevarad. Upptill på h. sidan har ett stycke fallit bort; det saknas redan på den äldsta avbildningen.

Inskrift:

· helka · ok · ulmfris · l - - u · raisa · st - - · pi . . . - - ulfast · faður · sen

5 10 15 20 25 30 35 40

Hælgæ ok Holmfri[ðr] l[et]u ræisa st[æin] þe[nna æftir] Holmfast, faður sinn.

»Helga och Holmfrid läto resa denna sten efter Holmfast, sin fader.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 2 och 43 e. Däremot är 4 k icke stunget. Av runorna 16—17 äro övre delarna avslagna, av 25—27 finnas endast topparna, av 30 endast en bst till ett r. — Hadorph: 2 e, 43 i. — Dybeck: 2 e, 43 e. — Brate: 2 e, 43 i.

8—14 **ulmfris** bör vara ett kvinnonamn i nominativ. Sannolikt är det en på grund av bristfällig ljudanalys uppkommen felristning för (*H*)*olmfriðr*; jfr **pais** 'de' i U 61. Om kvinnonamnet *Holmfriðr* se U 25, om mansnamnet *Holmfastr* se U 48.

Olof Rudbeck åberopar i sin utförliga framställning av »Geolatria Septentrionalium» (*Atlantica* 2, s. 437 f.) Skälby-stenen jämte fyra andra runstenar (bl. a. Ög 3 och L 603 Salmunge, Skederids sn) såsom bevis för att Isis »dyrkedes aff våre för en Gudinna som Tacitus säger». Han läser och tolkar inskriften på följande sätt: »Stina disi raistu Hulfast fadur sin Hala, ok Vlmfr rista runir a Isa, i. e. Lapidem hunc erexit Hulfast (Fidus) patri suo Hala (Sancto) & Vlmfr (Pirata) incidit runas (litteras) Isi Deæ». Han drager av inskriften ytterligare den slutsatsen, att »Bokstäfverna dhe woro helgade Isi Gudh, såsom dhes första Påfinnare».

Fallet är i själva verket ytterst betecknande för Rudbecks impulsiva och fullkomligt okritiska sätt att samla stöd för sina teser. Han har fått öga på runorna **isa**, som stå mitt på stentytan utanför runslingan, och han handlar sedan fullkomligt blint. Han tar ingen hänsyn till att **isa** uppenbarligen är en del av det i inskrifterna så vanliga ordet **raisa**, icke heller till den naturliga ordningsföljden och inskriftens enkla och välkända formulering. Till yttermera visso har han låtit rita om det av Hadorph och Leitz signerade träsnittet och »förbättrat» det för sina syften. På Rudbecks teckning läser man inskriftens första del tydligt och klart så: **hala · nk · ulmf · rist · runir · a · isa**.

Peringskiöld har i *Monumenta* svarat Rudbeck. Han har givetvis blick för de svaga punkterna i dennes resonemang och är förargad över den godtyckliga behandlingen av »Antiquitets Archivi richtiga afritning». Men hans kritik är på samma gång ytterst vördnadsfull, såsom en lärjunge anstår, då han bedömer mästaren. Man känner sig oviss om huruvida han vill vara sarkastisk eller urskuldande. I varje fall visa hans ord, att man inom Antikvitetsarkivet alljämt vidhöll den sakliga och empiriska inställningen till materialet från Hadorphs dagar, och de förtjäna därför att anföras in extenso:

»En steenlagder Ättehage vid Skiälby i Gerfälla Sochn, hafver ifrån hedna tijder under baran himmel förvarat oss tvenne upreeste Åminnelsestenar, med hoosfogade Ritning och Runeskrift:

— — — — —
den andra:

halka · ok · ulmfris · litu · raisa · stin · þina · iftir · ulfast · faður · sin ·

Helga ok Ulmfrid litu raisa Stin þina iftir Ulfast fadur sin.

Hälga och Holmfred läto resa denna Steen efter sin fader Hulfast.

Helga et Ulmfridis hoc Saxum erigi curarunt Hulfasto patri suo.

Uthaf Antiquitets Collegii afritning på denna Steen hafver H. Professor Rudbeckius först fått ett aftryck, då han af Collegii formsnidare in duplo uthskoren blef, hwar efter H. Profes-

soren låthit honom nogot förändrader till sitt berömmeliga Wærk å nyo omskåras, införandes afritningen i sin Atlands andra dehl pag. 347 med fölliande bakvände¹ Lectur och fattade uth tydning pag. 550: Stina disi raistu Hulfast fadur sin Hala, ok Ulmfr rista runir a Isa, i. e. Lapidem hunc erexit Hulfast (Fidus) patri suo Hala (sancto) et Ulmfr (Pirata) incidit runas (litteras) Isi Deæ.

Och ehuruvåhl original Monumentet samt Antiquitets Archivi deraf richtiga tagna afritning uthvisar att Stenen af första början aldrig varit helgader til Isa gydian, uthan allenast af tvenne Systrar Helga och Holmfred uprester efter deras fader Hullfast; så är H. Rudbeckius för sin fattade mening inthet till förtänkiandes, efter han uthi ett godt upsåt til fäderneslandetz heder och förnämligast Gudinnan Isidis förmente ähra framgifvit denne, efter vår första afritning, afcopierade Runesteen, hwilken han in originali aldrig sett, uthan tilefventyrs förlit sig på sin egen Copist, som efter vår afritning läsit honom bakvänder, och af orden **litu · raisa · gjort runir · a · isa**, där han äfven så af fölliande ordet **stin · pi** - hade kunnat göra **kupia** gydia, till större säkerhetz skeen att Runerna varit helgade a Isa gydia, Isidi Deæ. Och på det man må see Dess Ritares konstiga strek och art att rita, så kan denne här ofvan införde Antiquitets Archivi sanfärdiga afritning ennu emot den förändrade Copian i bemelte Atlantica pag. 347 jämföras. Hafvandes hvar och en frijhet att blifva antingen vid min enfaldiga efter originalet och orden vederbörligen gjorde uthtydning, eller och bifalla Professor Rudbecks sinriika upfundne Mening.»

Det är tydligt, att Peringskiöld söker skydda Rudbeck genom att skjuta över skulden på dennes kopist. Det är nog minst sagt otroligt, att denne skulle på egen hand ha vidtagit ändringarna och att Rudbeck först sedan skulle ha funnit på den nya tydningen. Peringskiölds ord vittna om hur angelägen han var att till varje pris skydda Rudbecks minne. Enstaka miss-tag, om än aldrig så uppenbara, kunde icke minska värdet av hans storverk.

90. Säby, Järfälla sn.

Pl. 56.

Litteratur: B 139, 163, L 390. Joh. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 256, 290; O. Celsius, SR 2, s. 445; N. R. Broeman, Säby Herregård i Järfälla Sokn (hs från o. 1760 i ATA); R. Dybeck, Svenska runurkunder 2, s. 16; UFT h. 3 (1873), s. 49; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 122; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 33; Stockholms Förstadsblad ^{24/7} 1929.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 139, 163).

Ristningen finnes på en mot N sluttande berghäll omkring 75 m. SÖ om mangårdsbyggnaden i Säby.

Enligt *Ransakningarna* skulle finnas »vthi Säby Skoug en Runsteen som Anders Erichson i Mållnsättra bland Bråttarne påfunnit». Hadorph har i marginalen antecknat: »fehlt». Emellertid ha Hadorph och Leitz under sin resa påträffat och avbildat den runristade hällen vid Säby. I Peringskiölds *Monumenta* finnes två träsnitt, det ena signerat IH och IL, det andra dessutom ICH och med påskrift »Säby Soltuna Sochn och ägors Berghäll vid Skillinge och gamla vägen» felaktigt fört till Sollentuna socken. Det har tydligen skett en sammanblandning med Skillinge hällen, U 99. Samma två träsnitt finnes i *Bautil*, det ena (B 139), signerat även ICH, med överskriften »Säby bergshäll» fört under Sollentuna sn, det andra (B 163) med överskriften »Säby» under Järfälla sn. Detta är anledningen till att »Säby bergshäll» av Liljegren i *Runurkunder* felaktigt upptages under Sollentuna sn.

¹ Det sista ordet är till hälften uttraderat.

Ristningens plats synes emellertid sedan, fastän den befinner sig helt nära Säby gård, ha blivit bortglömd och okänd ända till senaste tid. Celsius har följande anteckning: »Säby herregård, Järfälla Sⁿ. Runor en hel hoper huggne i ett berg. Ofvan för trädgården i Grefve Dükers gård. Dit reses ifrån Stockholm, om Järfälla Kyrkia. Dixit rusticus quidam in Barkarby som ligger vid Jerfella Kyrkia. — In julio 1728 lät Riksrådet Gref Düker leta efter denna steen. Men han fans icke.» — Dybeck uppger riktigt, att runhällen vid Säby (L 390) finns i Järfälla sn, men han har ingen avbildning i *Sveriges runurkunder* och har förmodligen ej sett den. — Brate antecknar: »nu borta», och ristningen återfanns ej heller vid den noggranna inventeringen omkring 1925 av fornminnen på Järvafältet. År 1929 upptäcktes den emellertid på nytt av en händelse.

Ristningen börjar omkring 1 m. från nuvarande markytan. Ristningens höjd 1,64 m., bredd 1,20 m. Den är i stort sett tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

× uifirir × lit × hkua × ili × pisa × eftir × brpur × sin
           5   10   15   20   25   30
 × perf × auk × munti × at × mah × sin ×
       35   40   45   50

*Vifriðr let haggva helli þessa æftir broður sinn
 Þerf, ok Mundi at mag sinn.*

»Vifrid lät hugga denna häll efter sin broder Tärv, och Munde efter sin svåger.»

Till läsningen: 36 e är säkert stunget. 22 e har mitt på hst en fördjupning, som förefaller vara huggen, särskilt på h. sidan; dock ej alldeles säkert. Icke stungna äro 9, 15, 19, 33, 53 i, 12 k. 11 h är säkert, båda bst tydliga; icke a. Efter 28 r finns icke något u tillagt utanför slingan. 35 p är skadad. Hst är tydlig; stenytan på h. sidan om densamma är starkt vittrad. Nedre delen av bst till p kan spåras; snarare p än b. 51 h är tydligt. — Hadorph: 22 u, 30 y B 139 (u B 163), 35—38 birf; sk saknas efter 41 k; 52—54 sina (skiljetecknet × har blivit uppfattat som ett a).

Ett par runor äro utelämnade: efter 11 h ett a, efter 28 r ett u. 3—7 firir står tydligen för -friðr; jfr -fris U 89.

Namnet *Vifriðr* finns möjligen i ett par skadade uppländska inskrifter samt i Sö 109. — Namnet *Þerfr* synes icke vara tidigare belagt. Det är tydligen identiskt med adjektivet fvn. *þiarfr* 'fadd, smaklös, osyrad (om bröd)', n. *tjerv*, sv. *kärv*; feng. *þeorf* 'osyrad'; i fht. har det sammanfallit med ett annat adjektiv med ursprungligt uddljudande d (isl. *diarfr*, sv. *djärv*), varifrån betydelsen av ty. *derb* 'hård, fast, grovkornig' torde vara lånad. — *Mundi* är känt även från L 229 Lena kyrka. Det är tydligen ett kortnamn, till något mansnamn på -mundr (*Asmundr*, *Guðmundr*, *Ingimundr*, *Sigmundr* m. fl.).

Möjligen skall, såsom Brocman förmodat, runföljden 39—47 auk × munti läsas som ett sammansatt namn, *Agmundi* eller *Ogmundi*.

Brate förmodar, möjligen med rätta, att Säby-hällen är utförd av samme ristare som Sundby-hällen U 80, Viby-hällen U 102 och runstenen vid Frösunda, Solna sn U 121.

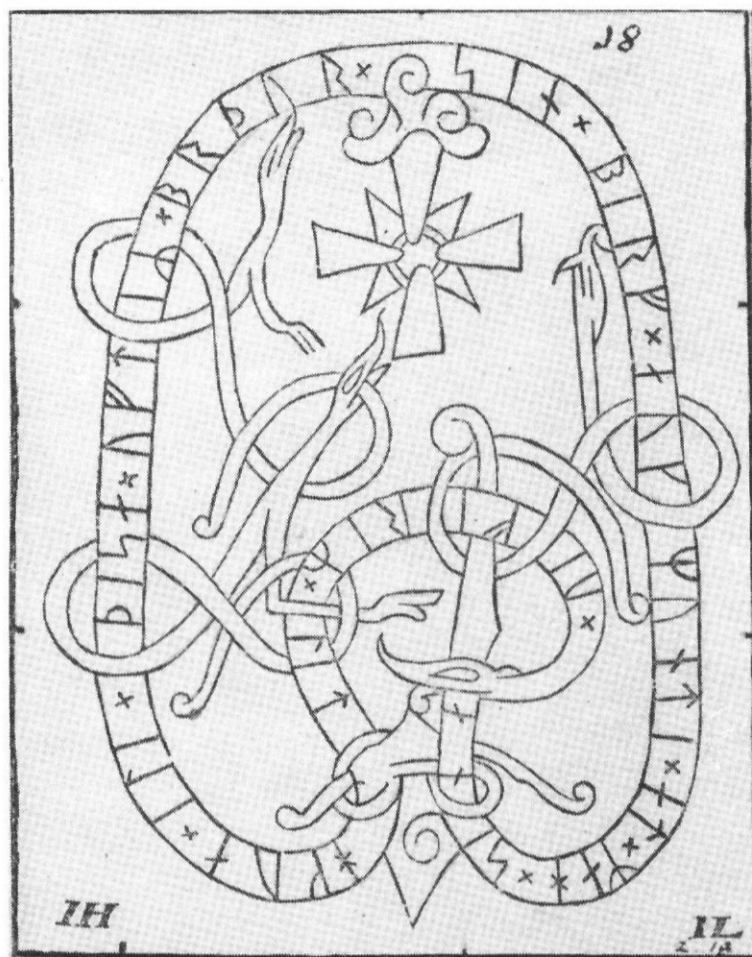

Fig. 72. U 90. Säby, Järfälla sn. Efter B 163.

91. Vible, Järfälla sn. Nu vid Jakobsberg.

Pl. 57.

Litteratur: B 157, 1114, L 388. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 291; O. Celsius, SR 2, s. 464; N. R. Brocman, Säby Herregård i Järfälla Sokn (hs från o. 1760 i ATA); UFT h. 3 (1873), s. 48; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA).

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, 2 träsnitt, det ena signerat IH och IL, det andra även ICH (i Peringskiölds Monumenta och B 157, 1114); Brate (ATA).

Enligt *Ransakningarna* funnos »vthi Vibbla Giärde tvenne Runstenar med bookstäfver». Peringskiölds *Monumenta* och B 157 ha för båda endast lokaluppgiften »Vible». ¹ O. Celsius, som besökt platsen den 1 aug. 1728, meddelar om U 91, att den befinner sig på »Jakobsbergs ägor, som fordom legat under Vibbla by, hvilken för 50 el. 60 år sedan är förlagd till 3 el. 4 torpställen. Stenen är både illa faren, och orden underligen stafvade. Gården hörer Gr. Düker till.» Och om U 92, att det är »en stor sten i det andra gårdet, närmare Vibbla». Båda stenarna flyttades omkr. 1760 genom grevinnan Gyllenborgs försorg »närmare til Herregården». U 91 har senare ansetts vara förkommen; den finnes icke upptagen i Dybecks samlingar. Den låg emellertid på åkern S om vägen till Görväln med inskriften nedåt. År 1888 (eller 1886?) sprängdes stenen sönder för att användas vid ett ladugårdsbygge. Då ristningen upptäcktes, fördes de fem styckena upp till platsen framför arbetarbostäderna, där U 92 då var rest, och lades där med ristningen uppåt. År 1926 flyttades båda stenarna till Jakobsbergs park. U 91 lagades och restes S om manbyggnaden.

Skifferhaltig gråsten. Höjd över nuvarande markytan 1,77 m., bredd 1,05 m. Ristningens höjd 1,64 m., bredd 1 m. Ristningen är delvis svårt skadad och har tydligen varit så redan före söndersprängningen.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 157, 1114 och Celsius):

funun[r] ok : kit : itf[rip] - - - u : rnism : stnia : hlmstain : auk hulmi : isnistu : [im]in : a - frustin :
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
 [km]uai n iubn[r]t
           70   75

Gunvar(?) ok Kättilfrid[r let]u ræisa stæin. Holmstæinn ok Holmi ræistu [stæ]in a[t] Frøystæin . . .

»Gunvor och Kättelfrid läto resa stenen. Holmsten och Holme reste stenen efter Frösten . . .»

Till läsningen: Av 1 f äro hst och övre bst fullt tydliga; nedre bst når ej upp till slinglinjen. Absolut säkert f, ej k eller g. 2 u är en smal runa, men säker. 3 n delvis skadad; t. v. om hst finnes emellertid en kort n-bst, som förefaller ristad. 4 u: övre bst är bevarad; säkert u. 5 n: nedre delen av hst borta. Av bst finns v. delen, säker, och en liten rest av den högra. Av runan 6 är något mer än halva hst tydlig; på h. sidan möjligen spår av en bågböjd linje, men att runan varit r kan numera ej fastställas. Icke stungna äro 10, 66 i, 63 u. Efter 11 t ett tydligt : 13 är tydligt t; även v. bst är avgjort huggen. Av runan 15 finnas endast delar av hst och ett stycke av en bst upptill på h. sidan i behåll; runan kan ha varit l, r eller u. 16—17 äro helt borta. 21 har varit u; bst är helt bevarad. Därframför har från den korsande slingan funnits plats för tre runor: den första (18) är helt förstörd, av den andra (19) finns en fullständig hst, av den tredje (20) nedre delen av en hst. Sannolikt har här stått ordet litu. Det följande t. o. m. 47 i är fullt tydligt. Efter 42 k finns intet sk. Även 48—54 isnistu äro alldeles säkra. Av 52 s är mellanstrecket förstört, av 53 t h. bst. Av 57 i finns övre delen i behåll;

¹ B 1114 har felaktigt överskriften »I Täby».

58 är tydligt **n**; därefter: . Mellan 54 **u** och 57 **i** har funnits plats för **sk** och två runor (*Bautil*: **:im**). 59 **a** och 61—67 **frustin**: är alldeles klart. Framför 70—71 **ua** ha sannolikt funnits två runor, som blivit förstörda (*Bautil*: **km**). Runan 72 kan ha haft **bst** t. h., då stenytan här är förstörd (redan på träsnittet i *Bautil*). Därefter har sannolikt funnits ytterligare en runa före 73 **n**, som är fullt tydlig och som torde ha varit sista runan inom slingan. På stenens mitt t. v. om nedre korsarmen står 74—79 **iubnrt**. Nedre delen av de båda sista runorna är borta; 78 kan ha varit **r** eller **u**.

Hadorph: 1 **f**, 6 **r**, 13 **l**, 15—17 **rip**, 55—56 **im** (nedre delen av båda runorna skadad), **r**. 60 borta, 68—73 **kmuai n**, 78 **r**. — Celsius: 1 **f**, 6 **r**, 13 **t**, 15 skadat (C. antager **l** eller **u**), 16—17 **ip**. Därefter har C. antecknat: »flisor affallne». 48—73 **isnistu : amen : a - frustin : imuai n** ×. Över 55—56 **am** har C. antecknat: »affallit»; de äro alltså osäkra. 74—79 **iubnrt**. »Accurate afskrifvit». — Brate: 1 **f**, 6 **r**, 13 **t**, 48—58 **isnistu - - in**, 68—73 **- muai n**, 78 sannolikt **r**.

Inskriften har flera uppenbara fel: skiljetecknet efter 11 **t**; 13 **t** i stället för **l**; 23, 26 och 29 **n** för **a**, 31 **a** för **n**; efter 32 **h** är ett **u** uteglömt. Det är då ytterst frestande antaga, att 48—49 **is** är fel för **r** och att runföljden 48—54 **isnistu** skall återge ordet *raistu*. Det följande 55—58 **- - in** måste då ha varit **stin**, och 59—60 **a -** skall suppleras **at**. Ett sådant fel som 48—49 **is** för **r** tyder på att ristningen har varit utförd av en icke fullt skriftkunnig man efter en förskrift. Måhända kan man då våga antaga, att det första namnet 1—6 **fununr** skall vara *Gunvar*: 1 **f** är fel för **k** eller **g** och 5 **n** för **a**. (Redan hos Celsius finner jag denna förmodan framställd.) Slutet av inskriften kan jag icke tolka.

Av äldre försök att tolka inskriften må följande anföras. Celsius: »*Fununr* (an *Gunvar*) ok *Kitilfrid litu raisa stain. Holmstain auk Hulmi raistu*». — Brocman: »*Funvar ok Kitilfriþ litu raisa stain. Hulmstain auk Hulmi raistu stain at Frustin ir munti tu burt*».

Funvar och Ketelfrid läto rista stenen. Holmsten och Holme riste stenen åt Frosten, som månde dö borta. — Om denna mening just varit Stenhuggarens, vil jag icke försäkra; dock är på detta vis uti hånne ingen orimlighet.» — Liljegren anger, på vanligt sätt, genom runföljdernas anordning, bruket av stor bokstav o. dyl., i viss mån sin uppfattning av inskriftens innehåll: »*Fununr ok: Kitilfriþ litu: raisa: stain: Hlmstain: auk: Hulmi: i Snistu: i m i n a fru stin: Akmunta Iubnrt*». — *UFT*: »*Funun(d)(?) och Ketilfrid, Holmsten och Holme i Snista läto resa sten... Frösten, Agmunde. Jubjörn ristade(?)*». — Brate: »Framför **hlmstain** torde *at* 'efter' vara utelemnadt. Den öfriga inskriften är oklar, framför allt genom den bristfälliga läsningen af orden mellan **hulmi** och **frustin**. Efter **hulmi** synes den ort vara angifven, där han bott, men något motsvarande ortnamn finnes icke i nejden. Dock svarar första leden i namnet på det närbelägna Säby mot **sni** i **snistu**, om man betraktar, att **n** kan stå för **a** som eljes flerstädes uti inskriften; otänkbart vore kanske icke, att Säby fordom hetat *Sästad. Efter **frustin** följer väl ett därmed samordnadt namn. Sannolikt har efter **frustin** stått [**au**]**k muatn auk Munda** med **a** och **n** ombytta som eljest flerstädes i inskriften; denna tolkning af en sådan läsning synes sannolikare än antagandet af namnet *Ogmunda* ack. sg. m., asyndediskt fogadt till **frustin**. Den nu förlorade in-

Fig. 73. U 91. Vible, Järfälla sn. Efter B 157.

skriften B 163, L 390 Säby bergshäll [se ovan U 90] slutar **auk munti × at × mah × sina**, uppvisar alltså samma namn *Mundi*, mindre sannolikt *Ogmundi*, hvilket namn i två så närbelägna inskrifter som vid Vible och Säby sannolikt betecknar samma person, helst som namnet icke hör till de vanligaste. Och förekomsten af detta namn i dessa båda inskrifter stöder åter den uttalade förmodan, att **snistu** kunde afse *Säby*.»

92. Vible, Järfälla sn. Nu vid Jakobsberg.

Pl. 58.

Litteratur: B 161, L 387, D 2: 42. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 290; O. Celsius, SR 2, s. 465; N. R. Brocman, Säby Herregård i Järfälla Sokn (hs från o. 1760 i ATA); UFT h. 3 (1873), s. 48; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA); O. von Friesen i Namn och Bygd 18 (1930), s. 98.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 161); Brate (ATA).

Äldre uppgifter om de båda runstenarna vid Vible se ovan U 91. Brocman omtalar, att de »för kort tid sedan» blivit flyttade närmare herrgården. Om U 92 säger han: »Den ene, som ännu ligger längst derifrån, är nog ruggig och ojämn, hvadan icke alltid är så tydligt, hvilka Gröper som böra passera för Puncter imellan Orden, eller icke . . . Det är til märkandes, at denne Sten förr ståt vid en Bro öfver et stort Flodike, som förr kanske varit et Vad . . . Munkarne, som skrefvo så väl på Sten, som Paper, funno sin Nyttä i et sådant Folkets Tänkesätt, hvarmedelst de trodde förtjäna Himmelriket icke allenast för sig utan ock för hela sin Slägt, om de jämte det de bygde Broar också läto hugga Runstenar.» — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm» och anges i beskrivningen (1871) så: »i hagen strax W. om Jakobsberg». Den har troligen här blivit använd som grindstolpe. Emellertid förefaller det, som om stenen på 1860-talet åter hade blivit flyttad närmare herrgården. Dybeck säger, att den är »åter rest på en jämn och rymlig plats vester om Jakobsbergs boningshus». Det är samma plats som Brate betecknar som »planen framför arbetarbostäderna vid Jakobsberg, väster om herrgården». År 1920 flyttades den till Jakobsbergs park.

Ljusgrå granit, med en ganska ojämn yta. Höjd över nuvarande markytan 1,75 m., bredd 1,20 m. Inskriften är delvis skadad och svårläst.

Inskrift:

knutr · i · uik · husum · lit · stain · rita · uk · bro · kira · iftir · faður uk · moður · uk · brypr · sina · uk · sustur

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Knutr i Vikhusum let stæin retta ok bro gæra æftir faður ok moður ok brøðr sina ok systur.

»Knut i Viksjö lät uppresa stenen och göra bron efter fader och moder och sina bröder och (sin) syster.»

Till läsningen: Intet sk finnes vid inskriftens början och slut, efter 6 i och 45 r. Sk efter 9 k är säkert. 11 u står under runslingan, tydligen först överhoppat och tillagt senare. 15—17 lit står på ett skrovligt parti. Mellersta delen av hst i 16 i är borta; men varken e eller a är sannolikt. Bistaven på Leitz' teckning beror på missuppfattning av en naturlig spricka i stenen såsom huggen. 18 s består endast av en hst, som ej når ned till slinglinjen. Övre delen är tydlig och djup. Sannolikt ett »svenskt-norskt» s. Mellersta delen av 33 i är skadad; troligen icke a eller e. Icke stungna äro 24, 36 i, 32 k. Tydligt stunget, med ett litet lodrätt streck, är däremot 57 y. I 67 u är ytan mellan hst och bst skrovlig; runan kan möjligen ha varit stungen.

Hadorph: 11 **u** saknas; 16 **a** (tvåsidigt); 18 **s** är en lodrät hst, som når ända ner; 33 **a** (tvåsidigt), 57 **u**, 67 **u**. — Celsius: Ett + vid inskriftens början. 11 **u** saknas; 16 **e**; 18 **s** ett streck uppifrån av halv runhöjd; 23 **e**, 57 **y**, 67 **y**. — Brocman, som förefaller att själv ha granskat stenen, betygar, att B 161 är i huvudsak riktig. Hans avvikelser äro små: 11 **u** saknas; 16 **a**; 18 **s**, ett vanligt, tredelat **s**; 33 **i**, 57 **y**, 67 **y**. — Dybeck har iakttagit 11 **u**; 16 **a**, 18 **s**, ett rakt streck ända ned; 20 **a** saknas; 33 **e**, 57 **u**, 60—61 **si** binderuna; 67 **u**. — Brate: 11 **u** saknas; 16 **i** eller **a**; 18 **s** är ett streck upptill av halv runhöjd; 33 **e** eller **a**, sannolikt det förra; 57 **y**, 67 **u**.

Inskriften har flera egenheter: 1. Runor av »svensk-norsk» typ. Alltid **a** och **n** med bistav endast på ena sidan av huvudstaven. Likaså **o** och alltid **t**, vilket senare i Uppland är mera ovanligt. I **f** går nedre bistaven ej upp till slinglinjen. En gång förekommer ett »svenskt-norskt» **s**, med ett kort lodrätt streck av halv runhöjd. 2. Skiljetecken är ett litet streck, som än hugges lodrätt, än vågrätt, än snett åt höger, än snett åt vänster. 3. Ornamentiken är enkel och för uppländska förhållanden ovanlig. Runslingan saknar utsmyckning vid början och slut. Den följer stens konturer och fortsätter i en vågrät slinga nedtill. Från denna reser sig på ett kort skaft ett enkelt tecknat kors på stenyntans mitt. 3. Formen **mopor** (men **fapur**, **sustur**) kunde möjligen antyda tillvaron av vokalbalans i ristarens språk. 4. Stenen är rest av en man över hans döda fränder, hans fader och moder, hans bröder och hans syster, sålunda över en hel familj, varav dock ingen nämnes vid namn.

Redan Brocman har insett, att i **uik·husum** avser Viksjö, numera en herrgård, tidigare en by, belägen 2 km SV om Jakobsberg. Namnet skrevs under medeltiden *Wikhusum* (t. ex. SRP 484).

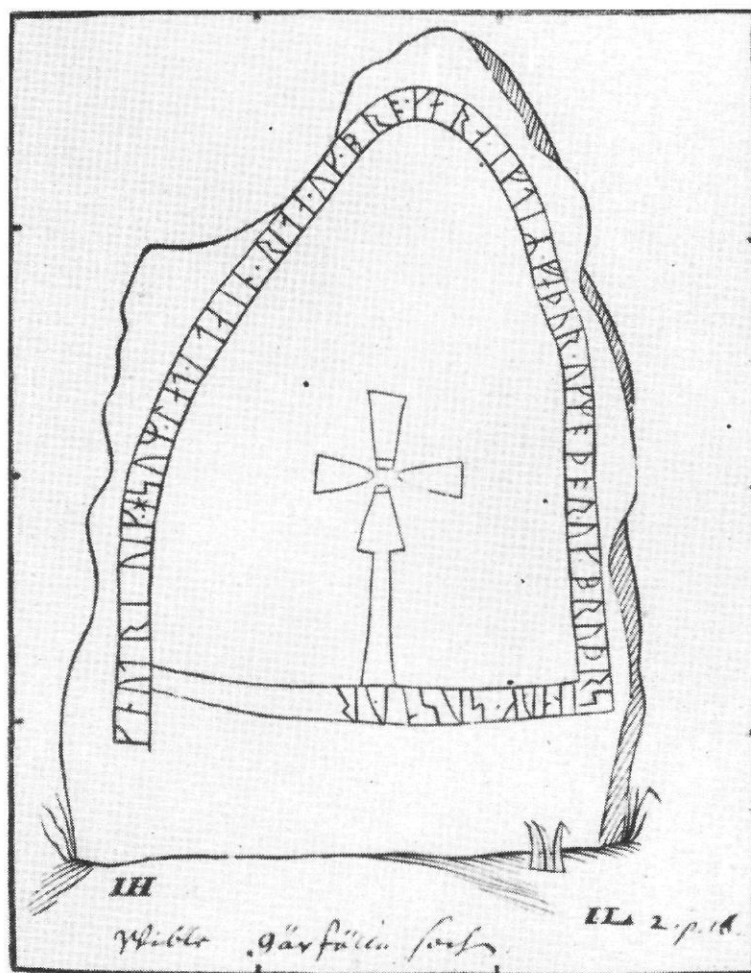

Fig. 74. U 92. Vible, Järfälla sn. Efter B 161.

93. Väddesta, Järfälla sn.

Litteratur: O. Celsius, SR 2, s. 447.

Den enda kända uppgiften om denna runsten finnes hos Celsius, som den 1 aug. 1728 har antecknat: »Järfälla Sⁿ Väddesta, icke långt ifrån väderqvarnen, på en backe i gårdet.» Hans läsning lyder i translitteration:

· **srkuastr** × **auk** × **tasr** × **a . . . a** - **utr** + **pair** × **ltu** + **if - R** **pour** + **staih** +
           5   10   15   20   25   30   35   40

Sigvastr ok . . . ok Anundr(?) þeir letu æftir þorstein.

»Sigvast och . . . och Anund de läto (resa stenen) efter Torsten.»

Till läsningen: Vid 2 **ᚱ** och 26—27 **It** har Celsius antecknat ett: *sic!*, efter 16 **a** »borta och sönder».

Runan **ᚱ** är tydligen i denna inskrift, liksom i U 60 och U 124, tecken för *i*. 41 **h** är felristning (eller felläsning) för **n**; 36 **ᚱ** torde vara fel för **r** (liksom 25 **r** står för väntat **ᚱ**) och 33—41 **þour + staih**, trots skiljetecknet, namnet ack. *þorstæin*. För beteckningen **ou** jfr Sö 338. Om utelämnande av infinitiven *ræisa* och objektet *stæin* se ovan U 40 och U 52.

Yttersten, Järfälla sn.

I *Ransakningarna* 1667—84 uppger kronolänsman Bertold Dalhollm, att »uthi Yttersteen wedh Byn finnes en Runsten». Hadorph har emellertid i marginalen antecknat: »fehlt», och någon runsten har ej heller senare anträffats på platsen.

Anm. Vid Sandvik i Järfälla sn finnes en sten med runristning från senare tid, o. 100 m. från Sandviks huvudbyggnad och 50 m. SÖ om Sandviks brygga. Inskrift: **nukust × frias × snatuik ×**. Ristaren har förväxlat **a** och **n** och använder **ᚱ** för *e*.

94. Sollentuna kyrka.

Pl. 59.

Litteratur: D 2: 44. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2, s. 16 (n:r 65); UFT h. 2 (1872), s. 60; E. Brate, Anteckningar 1902, 1903 (ATA); N. Göransson och M. Svensén, Vår hemsocken Sollentuna (1931), s. 40.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate (ATA).

»Ett hittills icke bemärkt stycke af en runsten, inmuradt i foten till en väggpelare i Sollentuna kyrka på norra sidan» (Dybeck); »mitt emellan sakristidörren och läktaren» (Brate). Vid kyrkans reparation 1902 uttogs stenen och restes sedermera på kyrkogården, omkring 25 m. SSÖ om långhusets östligaste del och omkring 5 m. S om östra stigluckan.

Gråsten. Höjd 1,75 m., bredd 1,05 m. Ytan är slät och ristningen mycket tydlig, där den är bevarad. Alla linjer ha varit djupt huggna. Nedtill har stenen skadats, vilket orsakat defekter i inskriftens början och slut.

Inskrift:

- - **lugi + ok kunar + litu + risa : stin + þina + iftir + kiru + fapur . . . halbi : hans ant**

[*Fu*]llugi(?) ok Gunnarr letu ræisa stæin þenna æftir Gæirrøð(?), faður . . . [*Guð*] hialpi hans and.

»Fullhüge och Gunnar läto resa denna sten efter Gerröd, [sin] fader. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Av runan 1 finns övre delen och v. sidan av hst i behåll. Då 4—6 **ugi** är säkert och 3 synes ha varit **l**, torde det första namnet ha varit **fulugi**. 5 **g** är tydligt stunget. 6 **i** är säkert (icke **a**). Icke stungna äro 9, 35 **k**, 15, 19, 24, 27, 30, 36 **i**. Efter 8 **k** finns intet sk. — Dybeck: 1—6 **..luki**. — Brate ville 1902 läsa 1—6 **s[t]ruga**, men 1903 [**fu**]lugi; 35—38 **kiru**.

Om namnet *Fullugi* se U 41. Ovisst är, vilket mansnamn, som avses med 35—38 **kiru** (ack.). *Gæiri* är väl känt, men en mansnamn *Gæira är knappast tänkbart. Möjligen är det en onöjaktig beteckning av *Gæirrøðr*, som väl i talspråket blivit *Gæiruðr* eller kanske *Gærruðr*; att följande ord *faður* började med ett frikativt ljud, kan ha bidragit till att *ð* utelämnats.

95. Sollentuna kyrka.

Pl. 60.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar 1903; N. Göransson och M. Svensén, Vår hemsocken Sollentuna (1931), s. 40.
Äldre avbildning: Brate (ATA).

Högra övre delen av en runsten; den anträffades vid kyrkans reparation 1902 sittande i södra väggen på insidan nere vid golvet, ungefär mitt emot U 94. Den togs ut och står nu på östra kyrkogårdsmuren i närheten av U 94.

Granit. Höjd 0,65 m., bredd 0,45 m. Stenen har varit ristad även på baksidan. De båda sidorna konvergera, och stenens ena smalsida har därför varit mindre än den andra.

Inskrift:

A. Framsidan:

... in + pinsa + iftiḡ ... ant hans
5 10 15

... [stæ]in þenna æftir ... and hans

»... denna sten efter ... hans ande.»

B. Baksidan:

partunki
20 25

Till läsningen: Av 8 i finns endast nedre delen i behåll; kan ha varit stunget. Av 12 r finns blott nedre delen av v. bst. Av 20 p är endast en del av bst bevarad. — Brate: 26 »an-tagligen m».

Brate förmodar, att 20—27 partunki, eller som han vill läsa partunmi, innehåller slutet av namnet Sollentuna i dat. pl., följt av prep. i.

96. Edsberg, Sollentuna sn.

Pl. 60.

Litteratur: B 141, L 392. Joh. Bureus, F a 6 s. 194 n:r 144 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 365, F a 1 s. 82; M. Aschaneus, F b 18 s. 41 f.; Ransakningarna 1667—84; Joh. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 259; N. Göransson och M. Svensén, Vår hemsocken Sollentuna (1931), s. 42; UFT h. 2 (1872), s. 59; handlingar i ATA år 1926.

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning a. a.; Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 141).

Aschaneus har följande uppgifter: »Widh Eests backa, nordan för Kroghen, versus meridiem, finns thenna R-steen. Nu 1637 vprest af Henrich Oloffson proviantz mäster och tilsaman fogat hulken förr låg nederfallen.» Bureus (F a 6) anger runstenens plats »widh Est Backa» (F a 5: »Estbackan»), vilket uppenbarligen återgår på Aschaneus. I Ransakningarna omtalas endast »en orijtda opreest Steen», d. v. s. en bautasten utan runor, vid Edsbacka krog; om denna har även Celsius (*Svenska runstenar* 2, s. 289) en anteckning. Emellertid ha Hadorph och Leitz funnit runstenen och avbildat den. Peringskiöld: »Edsbacka». Platsen finnes angiven på en karta över Edsberg från 1715 (A 95 Sollentuna 4² i Lantmäteriarivet). Den kan tämligen noga bestämmas till omkring 10 m. NÖ om vägskälet mellan landsvägen Stockholm—Uppsala och vägen till Edsbergs gård. Stenens topp var redan i början av 1600 talet avslagen, liksom ett stycke utefter vänstra sidan, och inskriften är därför hos Aschaneus och Bureus ofullständig. Dessutom fanns en spricka ungefär från h. sidans mitt ned mot v. hörnet. Vid Hadorphs besök

Fig. 75. Utsnitt av en karta över Edsberg 1715.

var det större mellanstycket borta, endast fotstycket, nedanför sprickan på Aschaneus' teckning, återstod.

År 1926 återfanns fotstycket av stenen omkring 400 m. SV om Edsbergs huvudbyggnad, i kantskoningen av bäcken, omedelbart intill landsvägen Stockholm—Uppsala. Fragmentet är nu uppsatt på den gräsbeväxta planen Ö om landsvägen, strax S om allén till Edsberg (se kartan i *Vår hemsocken Sollentuna*).

Grå granit. Fragmentets höjd 0,65 m., bredd 0,80 m. Ristningen har, av fragmentet att döma, varit tydlig och djupt ristad.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Aschaneus):

× hulms[⁵tain × auk × forku - r × - - - . . . ast × fa²⁵pur × sin ×] kup hialbi × ant × hans ×
10 15 20 25 30 35 40 45

Holmsteinn ok Forku[ð]r × . . . [-f]ast, faður sinn. Guð hialpi and hans.

»Holmsten och Forkunn . . . -fast, sin fader. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Alla runorna på det bevarade stycket äro fullt säkra. Av 33 k finns endast bst i behåll. Efter 35 p har icke funnits något sk. — Aschaneus: Av runorna 16—21 är övre delen borta; 16 k, 17 u, 19 r torde dock vara fullt säkra. Av runan 18 finns på teckningen

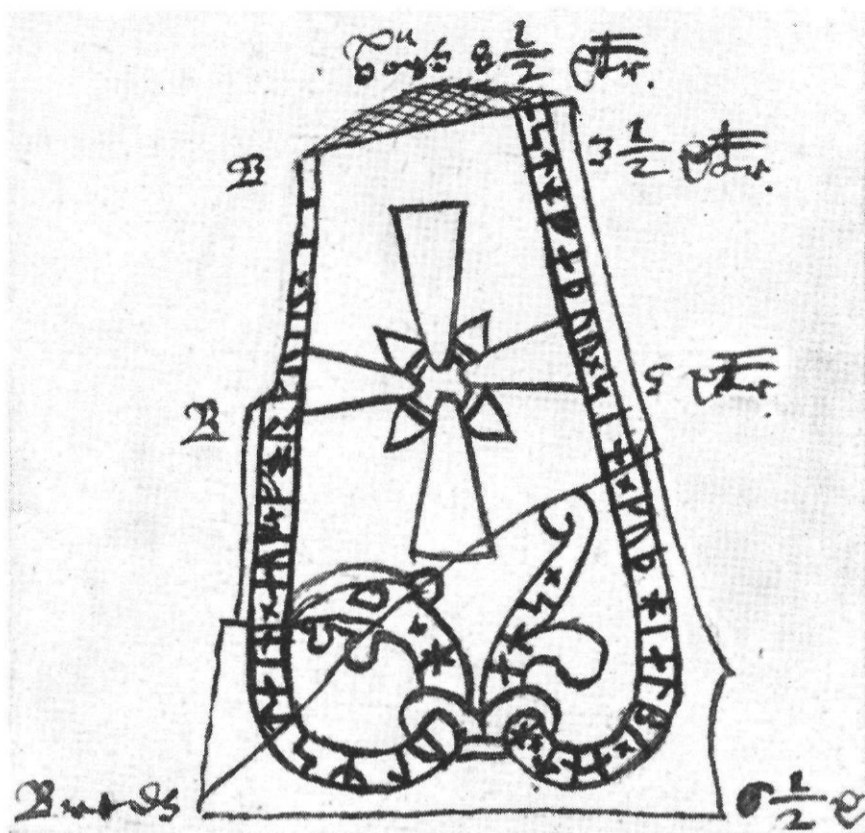

Fig. 76. U 96. Edsberg, Sollentuna sn. Efter teckning av Aschaneus.

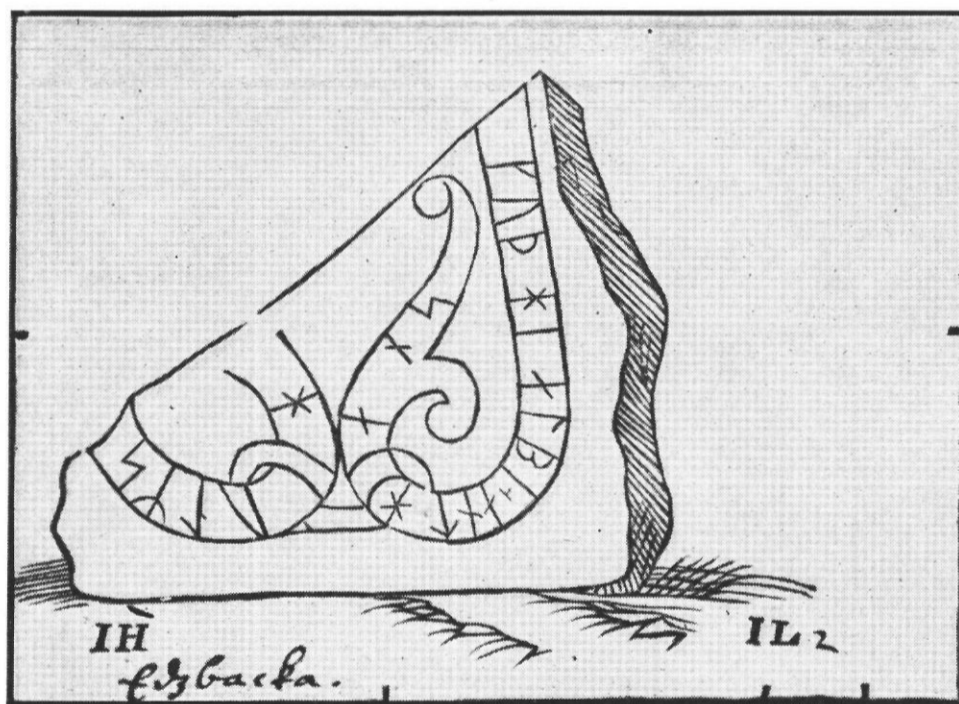

Fig. 77. U 96. Edsberg, Sollentuna sn. Efter B 141.

endast nedre delen av en hst; Aschaneus återger den i sin text som **n** (liksom han återger 20—21 som **li**, ehuru han givetvis icke har sett någon bst av **l**). — På Leitz' träsnitt saknas de flesta skiljetecknen.

Om namnet *Forkuðr* se U 14. 22—24 **ast** är utan tvivel slutet av ett namn på *-fastr*, kanske *Holmfastr*, eftersom sonen heter *Holmstæinn*. Aschaneus tror, att faderns namn varit Est och att det sålunda är fullständigt bevarat. Detta Est ingår, menar han, i ortnamnet Edsbacka, på hans tid tydligen uttalat Essbacka. »Nota, aff thätta Nampnet Est kallas rummet Estbacka, där Est bodde och begrofs.»

97. Rotebro, Sollentuna sn.

Litteratur: L 370. Joh. Bureus, F a 6 s. 173 n:r 53 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 366, F a 1 s. 82; M. Aschaneus. F b 18 s. 29; Ransakningarna 1667—84; F. Burman i Nova Acta R. Societatis Scient. Upsaliensis, Vol. 5 (1792), s. 308; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 119.

Avbildning: Aschaneus, teckning a. a.

De enda bevarade uppgifterna om denna runsten härröra från Aschaneus och Rhezelius. Aschaneus skriver: »Emellan Rothebroo och Sollentuna Kyrkio vpå Skällinge broo och Teed, Ligger omkull i wägebrynet, mitför Skällinge äng. Versus occidentem. Huijt sten. Nota —

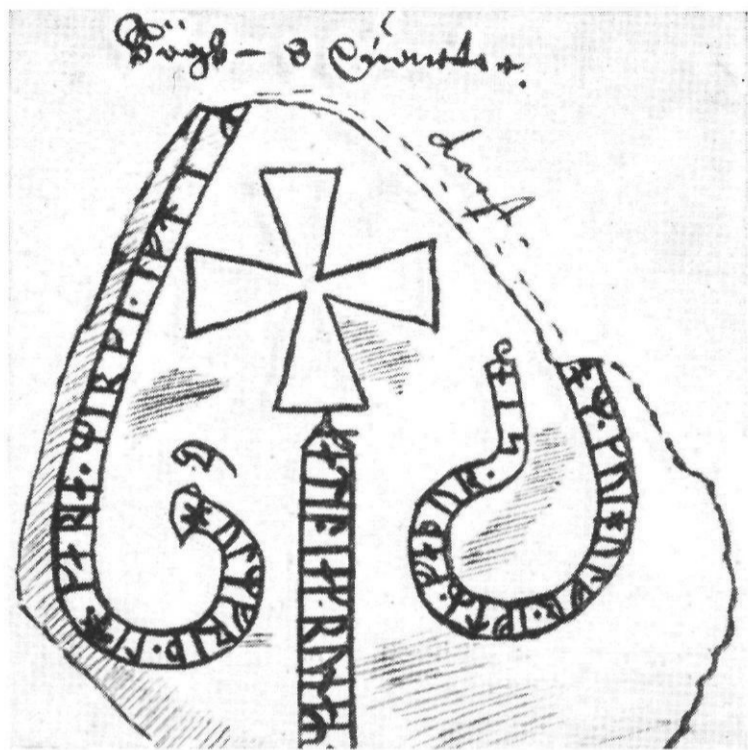

Fig. 78. U 97. Rotebro, Sollentuna sn.
Efter teckning av Aschaneus.

där ifrå Stenen, och genast neder åt Rotheströmen (huilken lop norr vtt, i skarfuen, ifrå skölnora quarn, til vpsala Leeden) lop dän gamla stenbron, gönom skällinge äng, och icke dijt som bron nu är. . . . Dänna sten, å be^{te} plats och stenbroo, finns Sunnan för Rotabroo.» — Efter Rhezelius har Bureus (F a 6) helt kort: »I Tädh widh Rotebro», (F a 5) »I Rotebro täet». — Burman: »Villa Rotebro in vico». — Liljegren: »Rotebro tä». — Platsbeteckningen hos Burman och Liljegren är direkt felaktig, då den givetvis måste innebära, att stenen skulle ha stått vid själva Rotebro gård, vid någon bygata. Så var icke fallet. Det är Bureus' kortfattade uppgift (i F a 5 eller F a 1), som ligger till grund för Burmans och Liljegrens. Men en fullständigare och noggrannare lokaluppgift lämnas av Aschaneus. Stenen har stått vid Skillinge bro, vilket tydligen betecknar vägfyllnaden över sankmarken på västra sidan om »Rotheströmen», mittför Skillinge äng, mellan Rotebro gästgivargård

och Sollentuna kyrka. Med »Teed», täet, menas här själva den inhägnade vägen, och stenen låg här omkull i själva vägkanten. Rätteligen borde den kanske betecknas efter Skillinge, på vars ägor den befann sig. Men då den allmänt i källorna har namn efter Rotebro, har jag bibehållit detta, allra helst som den uppenbarligen alltifrån början har haft samband med bron, under det Skillinge by låg rätt långt därifrån åt sydväst.

I F a 1 finnes i marginalen anteckningen: »Denna stenen hafwa wägrödiarne förgiort (F a 5: förgiömt) med dijkesjorden». Stenen har sålunda förkommit i samband med vägarbete redan före Antikvitetskollegiets ransakningar. Kronolänsman Dalholm skriver i sin relation 1682: »Dhen Steen finnas skal uthi Rootebro Thä, är intett at finna.» Den har ej heller anträffats av Hadorph och finnes sålunda ej upptagen i Peringskiölds *Monumenta* eller i *Bautil*. Sannolikt torde vara, att stenen alltjämt finnes i behåll, fastän dold i jorden.

Stenens höjd var enligt Aschaneus 8 quarter, bredd 8 quarter. Den var avslagen upptill och utefter h. sidan, varför inskriften var defekt.

Inskrift (enligt Aschaneus):

hulmfríp · lit · kara · mirki · iftir . . . om · kuihulfr · iftr · fapur · sin katil · iak · runar ·

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60

Holmfridr let gærva mærki æftir . . . [ok] Kvigulfr æftir faður sinn. Kætill hiogg runar.

»Holmfrid lät göra märken efter . . . och Kvigulv efter sin fader. Kättil högg runorna.»

Till läsningen: Mellan 14 **r** och 15 **a** har Aschaneus trängt in ett **i**; troligen har en spricka i stenen här uppfattats som huggen. 48 **k** är på teckningen först överhoppad men efteråt tillskriven framför 49 **a**. Den har icke observerats av Rhezelius, som återger 48—52 **atil** (F a 5: »Attila excidit Runas»). Burman har försämrat detta till **athil**, vilket hos Liljegren blivit **Apil**. Burman har även andra fel: 13 **i**, 17 **e**, 26—27 **uk**, 31 **k**, 36—39 **iftir**, 53—55 **hiuk**.

27 **m** är troligen en felläsning för **k**. Stenen har troligen varit rest av Holmfrid över hennes make och av Kvigulv över hans fader. Om kvinnonamnet *Holmfridr* se U 25 och om mansnamnet *Kvigulfr* U 42.

Ristningen är utförd av en *Kætill*. Det kan emellertid, av ornamentiken att döma, knappast vara samme man, som namngivit sig som ristare på L 501 Orkesta kyrka (**ktil · risti**).

98. Rotsunda, Sollentuna sn.

Litteratur: B 144, L 369. Joh. Bureus, F a 6 s. 173 n:r 54 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 367, F a 1 s. 82; M. Aschaneus, F b 18 s. 31, F b 19 bl. 35; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 268; O. Celsius, SR 2, s. 421.

Avbildningar: Aschaneus a. a.; Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 144).

Runstenen stod, enligt Aschaneus, »östan för Rotabroo, vpå en Jordahaug och grafkulla, i wreten, wid gårdsgården . . . Versus Meridiem». Bureus (F a 6): »Östan Rotebro i Wreten», (F a 5) »Öster från Bron i Wreten». *Ransakningarna*: »Vedh Rothbroo . . . Öster om krougen en uthuggen Runsten». Peringskiöld: »Solt. Sⁿ i Rotsunda gårde vid Rotebroo». *Bautil*: »Rosunda(!) gårde wid Rotebro». Stenen är i *Monumenta* felaktigt upptagen under Solna sn; likaså i *Bautil* och i Liljegrens *Runurkunder*. Celsius: »Rotsunda gårdzbacka»; han har gjort sina anteckningar d. 16 aug. 1727. Sedan denna tid har runstenen varit försvunnen. Den har ej heller kommit i dagen under fornminnesinventeringen i Sollentuna.

»Grå blå sten. Högh 8½ quarter, Bredh 5 quarter» (Aschaneus).

Inskrift (enligt äldre källor):

igipur - : lit : raisa : stain : pina : eftir : faþur : sin : syktrykr : auk : ragnfastr : sun : henar : ragnar :

hit : brupir : henar :

Ingiþor[a] let raisa stein þenna æftir faður sinn, Sigtryggr ok Ragnfastr, sunn hænnar. Ragnarr het broðir hænnar.

»Ingetora lät resa denna sten efter sin fader, (ävenledes) Sigtrygg och Ragnfast, hennes son. Ragnar hette hennes broder.»

Till läsningen: Stungna äro i B 144 följande runor: 2, 51, 68 **g**, 25, 82 **e**, 39, 43 **y**; hos Aschaneus: 40, 51, 68 **g**, 25, 62 **e**, 5, 39, 43 **y**; hos Celsius: 68 **g**, 25, 62, 82 **e**, 39, 43 **y**. Efter 74 **t** och 80 **n** är sk i *Bautil*, hos Aschaneus och Celsius. Efter 6 **r** har *Bautil* **i**; Aschaneus ::, Celsius ::; utan tvivel har runan 7 ursprungligen varit **a**. *Bautil* har visserligen 53—57 **fastir**, men i *Monumenta* är detta med blyerts rättat till **fastr**. Aschaneus: **fastr**. — Aschaneus: 18 **o**; 78—83 otydliga. — Bureus (F a 6) följer helt Aschaneus. — I Celsii läsning saknas runorna 54—59; möjligen har på hans tid ett stycke varit avslaget på h. sidan.

Inskriften har omsorgsfull ortografi men en ovanlig formulering. De båda namnen *Sigtryggr* och *Ragnfastr* stå i nominativ. De måste alltså tänkas som subjekt till ett ur det före-

gående predikatet underförstått *letu ræisa*. Ragnfast har varit Ingetoras son, Sigtrygg förmodligen hennes make. Namnet på fadern, över vilken stenen är rest, saknas; det borde normalt ha haft sin plats framför 30—37 **fapur: sin**. — Om kvinnonamnet *Ingiþora* se Sö 347 och U 88, om mansnamnet *Ragnfastr* U 29. *Ragnarr* är, märkligt nog, sällsynt i runinskrifterna; utom här förekommer det L 601 Rimbo kyrka, D 1: 32 Sjusa, Skoklosters sn, och Vg 55 (L 1339) Källbyås, Källby sn, Västergötland. Under medeltiden säges det vara »tämligen vanligt» (Lundgren). Även *Sigtrygg* är i inskrifterna mindre vanligt: L 289 Gränsta, Knutby sn, L 675 Långarnö,

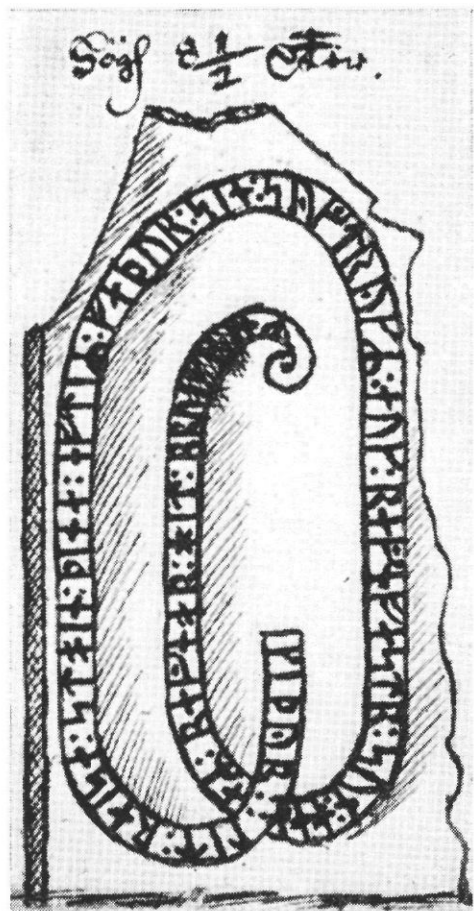

Fig. 79. U 98. Rotsunda, Sollentuna sn.
Efter teckning av Aschaneus.

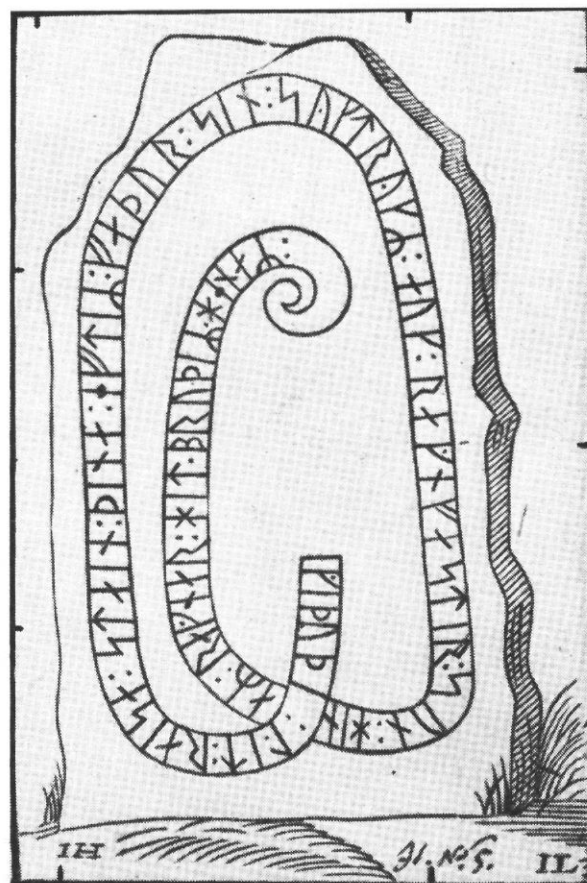

Fig. 80. U 98. Rotsunda, Sollentuna sn.
Efter B 144.

Vilberga sn, L 1390 Larvs sn, Västergötland, L 1566 Högsby kyrka, Småland, Säve 11 och 155.

Ristingens ornamentik är för uppländska förhållanden ovanlig. Inskriften står i en enkel slinga utan utsmyckning. F. ö. finnas icke några prydnader, icke heller något kors.

Aschaneus har, efter tolkning av inskriften, följande anteckningar om »G[amla] och N[ya] vägen»: »Nota — mitt emellan dässe 2 Runestendar, som är dänna på Rotebroosidan i rotsunda wreten, och dän på skällinge bro ligger [= U 97] haffuer dän Gambla allmenna vägen warit, och gamla stenbron: 1. öfuer Rotsunda lilla ängen och Rotebrooströmen, där albuskan står nu, 2. öfuer Skällinge ängien, och till dän stenen där ligger, för itt wäge märki. öfuer för:te platser fins Stenbron, som fordom varit hafuer, och sådan fördt Bron där hon nu är. &. Orsaken föregifs så: allmanvägen må wäll wara emellan gilbärga och skällinge ägor, lijka.» Därefter följa några ord om »dän gamla skantzen» ovanför bron, om namnet Rotebro och om fynd av pilar och skäktor.

Från Edsjön till Norrviken rinner en bäck, som på 1600-talet av Aschaneus kallas en ström. Mellan Rotsunda på östra sidan under skogen och Gillberga på den västra har här sedan gammalt funnits en viktig vägövergång, efter vilken Rotebro har fått namn. På 1600-talet fanns här ännu »Stenbron, som fordom varit hafuer» vid sidan av den nya bron. På var sin sida om

strömmen stodo här vid stenbron, d. v. s. vägfyllnaden över sankmarken, de båda runstenarna U 97 och 98 som märken, var »dän Gambla allmenna vägen» har varit.

Enligt O. Celsius (*SR* 2, s. 289) skulle i Rotsunda gärde finnas »en oskrefven» sten, d. v. s. en bautasten utan runor.

99. Skillinge, Sollentuna sn.

Pl. 61.

Litteratur: B 137, L 389. J. Bureus, F a 6 s. 161 n:r 42 (lib. 4, Axehiell), s. 173 n:r 54 b och s. 194 n:r 143 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 368, F a 1 s. 83; M. Aschaneus, F b 18 s. 43, F b 19 bl. 2; Ransakningarna 1667—84; Joh. Hadorph, Resejournal; Joh. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 256; UFT h. 2 (1872), s. 58; handlingar i ATA 1931; N. Göransson och M. Svensén, Vår hemsocken Sollentuna (1931), s. 41.

Äldre avbildningar: Aschaneus a. a.; Leitz o. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 137).

Ristningen finnes på en flat berghäll omkring 550 m. V om Sollentuna kyrka i kanten av skogsmarken kring det s. k. Skillingeberget. Den gamla byn Skillinge, som på 1600-talet bestod av tre gårdar, låg ett stycke åt NNV. Platsen är utmärkt på kartan i *Vår hemsocken Sollentuna* och på kartan n:r 31 i fornminnesinventeringen för Sollentuna, upprättad av E. Bellander och O. Hallin 1928 (ATA).

En tidig uppgift om runhällen vid Skillinge finnes på en karta från år 1635, ritad av lantmätaren Thomas Christiernsson (A 95 Sollentuna 20¹, Lantmäteriarivet); platsen är där angiven jämte anteckningen: »Een Runneskrift Vthuggen i eet Slät Bergh.» Några år förut har ristningen avtecknats av Aschaneus, som därjämte har annoterat följande: »Thenna R. Hälla vthi Skällinge hagan, widh g. Allmennewägen och Stengården. Versus septentrionem, a capite Serpentis... Nota, wid thässa Ristade Runor vthi grå Bärghällen, är 100-tals the gambles grifter, runda, Δ alliq: rectang. $\square$ mädh murar, högar, stenrösier etc. Så och i gärdesbacken strax brede wid, norr ifrå. Nota, thänna griftlefsplatzen kallas ähn Aursshagan.» — Bureus har fått inskriften av både Axehiell och Rhezelius, men deras teckningar finnas ej i behåll. Den förre anger platsen helt kort: »I Soltuna Skillinge», den senare: »Widh Skällinge i Hagan i ett berg». — *Ransakningarna*: »I Skillinge Skougbacka finnes ett uthuggit Runnabergh». — Hadorph antecknar, att ristningen fanns »på Soltuna ägor» vid gamla vägen mellan Uppsala och Agnefit »strax vid Skillinge gård». — Peringskiöld: »Soltuna ägor vid Skillinge». Genom misstag har Peringskiöld på samma blad klistrat in träsnittet av U 90, som han försett med följande förvirrade underskrift: »Säby Soltuna Sochn och ägors Berghäll vid Skillinge och gamla vägen.»

Under ett par århundraden har ristningen sedan varit bortglömd, varunder den givetvis även blev totalt överhöljd av mossa och jord. I samband med fornminnesinventeringen i Sollentuna kom den åter i dagen.

Ristningens längd 2,25 m., bredd 1,50—0,90 m. Den är synnerligen väl huggen, ehuru något grunt, och alltigenom tydlig.

Inskrift:

afari × auk × purkisl × litu × rista × runa × iftir × aursa × fapur sin × auk × iftir × uifara × brupur sin ×
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65

A[t]fari ok Þorgisl letu rista runa[R] æftir Horsa, faður sinn, ok æftir Vi[ð]fara, broður sinn.

»Atfare och Torgils läto rista runorna efter Horse, sin fader, och efter Vidfare, sin broder.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början, efter 43 r och 66 r. Icke stungna äro 12 k, 17, 29, 45, 50, 68 i. — Aschaneus: sk efter 43 r; 60 i. — Axehiellm: 12 g, 34—38 **aurasa**, 60 a; sk efter 43 r och 66 r. — Rhezelius: intet sk efter 43 r och 66 r. — Hadorph: sk efter 43 r, men ej efter 60 a och 66 r.

De båda namnen **afari** och **uifara** (ack.) ha tydligen samma efterled, *-fari* 'farare, färdeman'. Förleden torde då vara ett adverb eller en preposition. Det senare namnet är sannolikt *Vid-fari* 'han som färdas vida'; om detta, som förekommer även i andra inskrifter se Sö 256. Något namn **afari** synes däremot icke vara känt från andra nordiska källor. Förleden kan vara *a-*, *af-* eller *at-*. Det sista är det troligaste, då det ger den rimligaste meningen; jfr isl. *atferð*, f. 'uppträdande; företagsamhet, mod;

Fig. 81. U 99. Skillinge, Sollentuna sn. Efter teckning av Aschaneus.

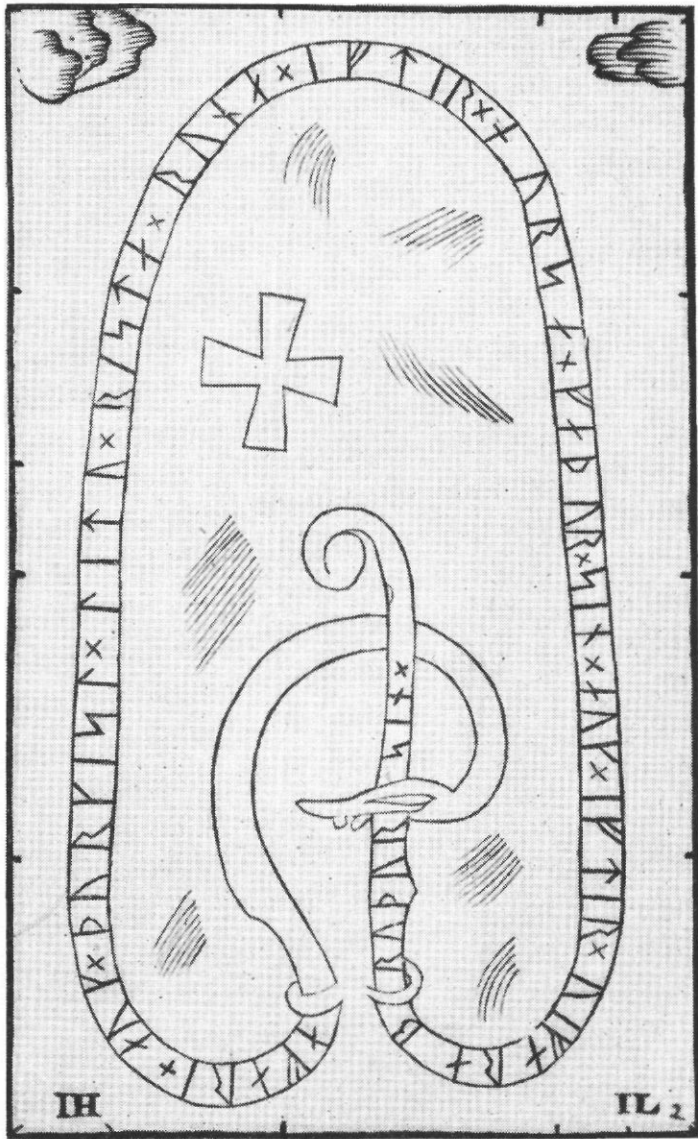

Fig. 82. U 99. Skillinge, Sollentuna sn. Efter B 137.

företag; överfall'. — 34—38 **aurasa** (ack.) torde med säkerhet återge namnet *Horsi*; jfr nom. **haursi** L 303 Åkerby, Funbo sn och ack. **haursa** L 305 Broby, Funbo sn, nom. **haursi** L 1550 Skoklosters kyrka, fsv. *Horsi* i ortnamn. Om namnet *Horsi* se E. Brate i *ATS* 20: 3, s. 19 f.

Märklig är Aschaneus' uppgift, att »thänna griftelefsplatzen kallas ähn Aursshagan». Fastän han ej uttryckligen säger det, är det klart, att han har satt detta namn i samband med inskriftens **aurasa**.¹ Och hans stavning, som ofta är etymologiserande och därför opålitlig, har säkerligen varit påverkad av denna hans kombination. Ett uttal Aursshagan torde vara högst osannolikt. Om det folkliga uttalet har varit *Orshagan* (*Horshagan*), finns givetvis en möjlighet till tradition, men knappast mera. Namnet kan helt enkelt ha betytt 'hästhagen', till *hors* 'häst, sto' eller *örs* 'stridshäst'. Det är emellertid att märka, att ordet *hors* nuförtiden företrädesvis synes vara ett sydsvenskt och götiskt ord.

¹ Jfr ovan s. 129 om namnet Edsbacka, där han vill återfinna namnet på den döde, över vilken runstenen U 96 är rest.

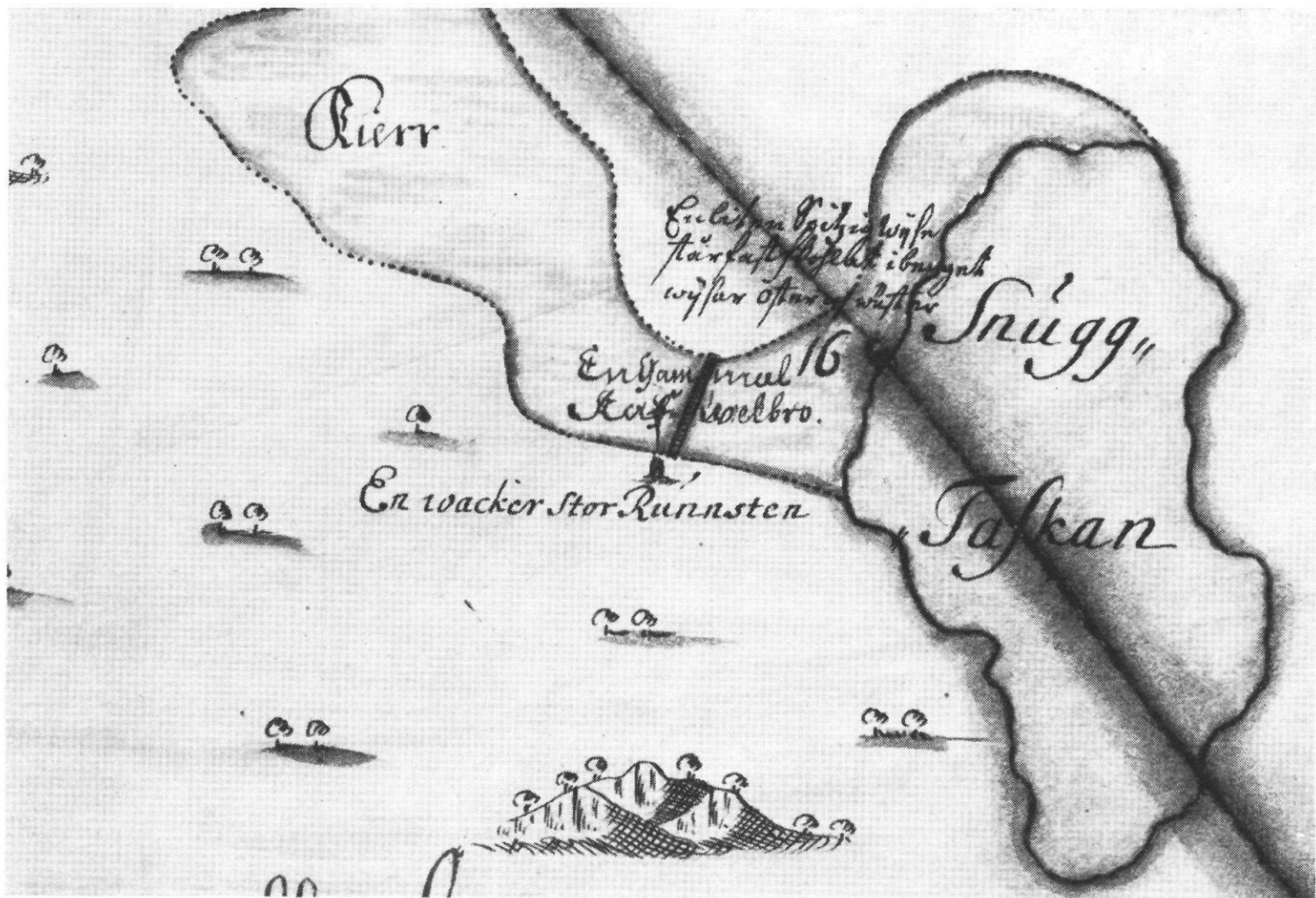

Fig. 83. Utsnitt av en karta över Edsbergs säteri 1715.

100. Skälby, Sollentuna sn.

Pl. 62.

Litteratur: B 140, L 393. Joh. Bureus, F a 6 s. 94 n:r 9 (lib. 2, Aschaneus), s. 165 n:r 15 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 118, F a 1 s. 29, F f 6 n:r 50; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 260; O. Celsius, SR 2, s. 146, 289; F. Burman i Nova Acta R. Soc. Scient. Ups., Vol. 5 (1792), s. 302; UFT h. 2 (1872), s. 59; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 15, Anteckningar 1902 (ATA); N. Göransson och M. Svensén, Vår hemsocken Sollentuna (1931), s. 42; Fornminnesinventeringen för Sollentuna, fornlämning n:r 38, med karta av G. A. Hellman 1930 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (F f 6, n:r 50); Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 140); Brate 1902 (ATA).

Runstenen står o. 90 m. V om sjön Snuggan, o. 550 m. NNÖ om lägenheten Gustafsberg på Skälby ägor, på v. sidan av stigen från Gustafsberg till sjön. Ristningen är vänd mot Ö. Omkring 80 m. N om runstenens plats går gränsen mellan Sollentuna och Fresta socknar. Platsen är utmärkt på kartan i *Vår hemsocken Sollentuna* och på en specialkarta i fornminnesinventeringen för Sollentuna (ATA).

Omedelbart N om runstenen utbreder sig en omkring 50 m. bred mosse. Över denna går en gammal väg, direkt fortsättande gångstigen från Gustafsberg. I mossen synes här »under ett intill 1—2 dm. tjockt torvlager en stenbro, som är c:a 2 m. bred och intill 0,5 m. djup. N om mossen fortsätter gångstigen i närmast nordlig riktning.» Både runstenen och bron finnas utmärkta på en karta år 1715 över Edsbergs säteri (A 95 Sollentuna 4², Lantmäteri-

arkivet). Vägen har i gammal tid lett från Edsbacka norrut genom skogen Torran till Kolsta, Alby och Skällnora i Fresta sn. Den torde särskilt ha haft betydelse för gårdarna i Fresta såsom en utfartsväg till det viktiga Ed, varifrån man genom Edsviken hade direkt sjöväg söderut. Runstenen har utan tvivel rests i förbindelse med anläggningen eller förbättringen av vägen, ehuru inskriften icke talar därom. På 1600-talet kallades vägen enligt Peringskiöld Långbrovägen, säkerligen på grund av de många fyllnader, som måst göras på sumpiga ställen i skogen.

I Burei samlingar anges stenens plats »Millan Skällnora och Edsbacka», »Fredstad Sochn. På Torran».¹ I *Ransakningarna* är den upptagen både från Fresta och Sollentuna; den förra relationen lyder: »På Kåhlstads Skogen een stoor Runasteen oprest medh Runaskriff, dess betydningh weet ingen referera», den senare: »Emellan Östbacka och Skielnora finnes en stoor Runnasten». Peringskiöld: »Långbro vägen, Skälby ägor, emellan Edzbacka och Skellnora».

Gråsten. Höjd 2,15 m., bredd 2,10 m. Stenens topp är avslagen. Ristningen är synnerligen omsorgsfullt huggen, tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

× gurip × lit × raisa × stain × at · ulfkel × sun × sin × auk · kui · a . . . bropur · sin × auk × at × hulmtisi ·
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60
 sustur · sina ×
                   65   70

Gyrið let ræisa stein at Ulfkæl, sun sinn, ok Gyi . . . broður sinn ok at Holmdisi, systur sina.

»Gyrid lät resa stenen efter Ulvkel, sin son, och Gye . . . sin broder och efter Holmdis, sin syster.»

Till läsningen: Tydligt sk vid inskriftens början. Mellan hst och bst i 1 k finnes en liten rund fördjupning, som möjligen är huggen; sålunda möjligen g. Tydligt stunget är 25 e. Där emot icke stungna 7, 31, 47 i, 2, 37, 63 u, 36 k. — Aschaneus: 25 i, 38 n, 63 y; efter 39 a ett t, vilket kan vara en nära till hands liggande suppling. — Rhezelius: 25 e, 38 i, 63 y. — Bureus' kopparstick har flera fel. Det visar till på köpet stenen hel och runslingan sammanhängande upptill, en välment men tyvärr obefogad försköning av en förlorad originalteckning. — Hadorph: 25 e, 61 a, 63 u. — Brate: 25 e, 63 u.

De personer, som omtalas i inskriften på Skälby-stenen, tillhöra samma familj som har låtit utföra de stora minnesvårdarna vid Risbyle i Täby sn (U 160 och 161) och vid Bällsta i Vallentuna sn (L 449, 450). Gyrid hade varit gift med Ulv i Skålhamra och hade med honom sönerna Ulvkel, Arnkel, Gye och Une samt dottern Holmdis. Ulvkel har med sina bröder Gye och Une låtit resa den stora Risbyle-stenen. Möjligen har han också med Arnkel och Gye låtit utföra minnesmärket vid Bällsta; det torde vara hans namn, som skall suppleras vid inskriftens början. Han var tydligen den äldste brodern, som nämnes först. Över honom och hans syster Holmdis är Skälby-stenen rest av deras moder Gyrid och brodern Gye. Sannolikt har på den bortslagna toppen funnits ytterligare ett eller ett par namn på syskon till Ulvkel och Holmdis.

Att Skålhamra-familjen har låtit resa ett minnesmärke över en av sina medlemmar här mitt inne i den öde storskogen, vittnar tydligt om att vägen som går förbi stenen har varit av betydelse som utfartsväg från de inre bygderna i nordöst. Måhända har den gått just från Skålhamra vid Vallentuna-sjön över Alby och Kolsta ned till Edsvikens nordspets. Just vid gränsen till ett annat härad har man genom minnesmärket velat markera det stora intresse, som vägförbindelsen innebar. Kanske var häradsgränsen tillika gränsen för familjens jordegendom. I så fall är stenen måhända, i sin tredubbla egenskap av minnesmärke, vägmärke och gränsmärke en

¹ Den senare uppgiften går sedan igen i F a 5, hos Burman och hos Celsius, som icke själv har sett stenen. — Liljegren har under Fresta sn (efter L 417) infört en hänvisning till L 393 Skälby, Sollentuna sn.

parallell till Sätra-stenen (U 101). Liksom denna har den samband med inskrifter i Danderyds skeppslag och Vallentuna härad.

Om namnet *Gyriðr* se U 77, om *Gyi* se U 79, om *Holmdis* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. Mansnamnet *Ulfkell* är tämligen sällsynt i vikingatidens runinskrifter. Utom i U 160 och 161, där det avser samme man som här, är det belagt i följande tre uppländska inskrifter: L 31 Broby, Kalmar sn, L 467 Grana, Vallentuna sn och L 567 Alsike prästgård. Det saknas i Lundgrens och Brates samling av medeltida personnamn. Från Norge och Island finnes ett enda, därtill osäkert, belägg (Lind). Däremot förekommer namnet i Danmark (O. Nielsen) och det är mycket brukligt bland nordbor i England (Björkman), dit det väl har införts från Danmark. Möjligen beror förekomsten av namnet i Skälhamra-familjen på dennas förbindelser med England (se härom U 161).

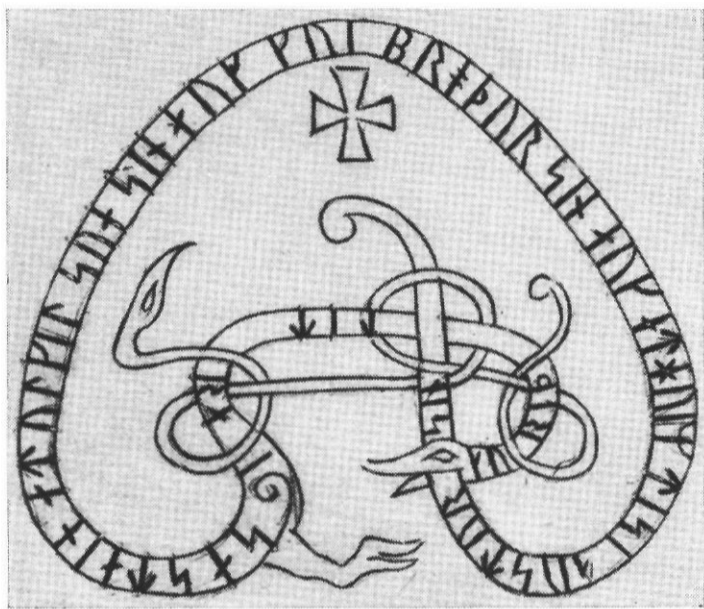

Fig. 84. U 100. Skälby, Sollentuna sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Fig. 85. U 100. Skälby, Sollentuna sn.
Efter B 140.

101. S. Sätra, Sollentuna sn.

Pl. 63, 65.

Litteratur: D 2: 43. R. Dybeck, i *ATS* 1 (1864), s. 170, *Runa* (fol.) 1 (1865), s. 13; *UFT* h. 2 (1872), s. 59; E. Brate, *Anteckningar* 1902 (ATA); S. Lindqvist, *Jarlabankesläktens minnesmärken* (i: *Förhandlingar vid Nordiska arkeologmötet* 1922), s. 126; N. Göransson och M. Svensén, *Vår hemsocken Sollentuna* (1931), s. 43; *Fornminnesinventeringen för Sollentuna: fornlämning n:r 60* (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate (ATA); I. Källström 1931 (ATA).

Ristning på ett stort stenblock i skogen NÖ om Edsberg, omkring 600 m. S om S. Sätra och invid en delvis rätt otydlig gångstig. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydholm» och på kartan i *Vår hemsocken Sollentuna*.

Ristningen har varit okänd ända till mitten av 1800-talet och omtalas i tryck första gången av Dybeck.

Översidan av stenblocket, som innehåller ristningen, har en nästan plan och tämligen jämn yta. Dess höjd över marken är 0,90 m. Dess längd är 2,55 m., bredd 1,95 m. Ristningens motsvarande mått äro 1,90 och 1,65 m. Ljusgrå granit. Ristningen är i stort sett väl bevarad och tydlig.

Inskrift:

× **henmikr** × **auk** × **iarlabaki** × **þair** × **litu** × **braut** + **ryþia** × **auk** × **broar** × **kiara** × **eftir** × **faþur** × **sin** × **auk** ×
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
estriþ × **eftir** **sunu** × **sina** × **inkifast** × **auk** × **inkuar** + **kup** × **hialbi** × **ant** × **þaira** ×
           70   75   80   85   90   95   100   105   110   115

Hæmingr ok Iarlabanki þeir letu braut ryðia ok broar giæra æftir faður sinn ok Æstrid æftir syni sina Ingifast ok Ingvar. Guð hialpi and þeira.

»Häming och Jarlabanke de läto rödja väg och göra broar efter sin fader och Estrid efter sina söner Ingefast och Ingvar. Gud hjälpe deras ande.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 2, 51, 67 e, 34 y. Pricken i 73 e är grund men sannolikt huggen. Icke stungna äro 6, 46, 88, 99, 103 k, 25, 62 i, 79 u. o-runan (43) har bst endast t. h. 114 t har bst endast t. v. om hst. — Dybeck: 2 e (på teckningen i), 54 i (runan saknas på teckningen); 73 i; 103—109 auk × hiar. Framför 110 b har Dybeck på sin teckning, tydligen till följd av sin felläsning av det föregående 103—109, infört: × kup × hial. Efter 119 a ett z. — Brate: 2 e, 73 e. 103—109 kup × hiau. Av de följande runorna hos Dybeck, under övre slinglinjen, »äro de första kup × hial nu icke möjliga att med full säkerhet fastställa, man tycker sig dock se spår af hvar de stått; de följande bi × ant × þaira × äro däremot fullt tydliga.» Brate har tydligen varit alltför bunden av Dybecks läsning. Trots sina riktiga iakttagelser har han icke förstätt sammanhanget. Han uppfattar 103—105 kup som attribut god till modern Estrid, det följande hiau förmodligen som verbform 'högg'. UFT h. 2 (1872) översätter, efter Dybecks läsning: »... och Estrid efter sina söner, Ingefast och Ingvar och Hjar. Gud hjelpe deras ande.» — Lindqvist anmärker, att stenens kup × hial »på ett eller annat sätt blivit dubbelskrivet och sedan på olika sätt misstytt».

Inskriften på Sätra-stenen har delvis samma innehåll som ristningen på berghällen i Hagby gärde, Täby sn (U 143): »Jorun lät göra broar efter sin man och Häming och Jarlabanke efter Ingefast, Estrid efter Ingvar, en mycket god ung man.» Det framgår därav, att Ingefast har varit fader till Heming och Jarlabanke och att Estrid har varit moder till Ingefast och sålunda farmor till Häming och Jarlabanke. Sätra-stenen är en av Jarlabanke-ättens minnesvårdar.

Inskriften talar om rödjan av väg och byggande av broar. Den väg, som åsyftas, har tydligen lett från Hagby i Täby sn i sydvästlig riktning genom skogsmarkerna till Ed vid Edsvikens norra ända. Den har passerat sydspetsen av sjön Fjäturen på gränsen mellan Danderyds skeppslag och Sollentuna härad; där stå ännu två runstenar resta såsom vägmärken (U 147, 148). Sedan har den gått västerut mellan Väsjön och Rösjön vid S. Sätra och slutligen åt SV genom storskogen till Ed. Delvis kan väg ännu tydligt spåras. Braut ryðia åsyftar vägrodjningen genom skogsmarken, broar giæra byggandet av stenbankar och kavelbroar över de sankmarker som mötte, bl. a. vid Sparingsberg och S. Sätra. Sätra-stenen är ett stort jordfast stenblock. Vägen har sålunda dragits här förbi, därför att stenen har befunnits lämplig för att förse med en minnesinskrift. Jämte de andra runinskrifterna utefter vägen vittnar Sätra-stenen om Edsvikens betydelse som sjöfartsled för de rika jordbruksbygderna kring Vallentuna-sjön. Jfr ovan U 100.

Namnen *Hæmingr* och *Iarlabanki* förekomma i parallellinskriften U 143 tecknade **henminkr** och **iarlabanki**, sålunda med n framför k i båda fallen.

Namnet *Hæmingr* är icke sällsynt i uppländska inskrifter, Samme man som i U 101 och 143 avses säkerligen i U 148, ehuru namnet där är skadat: - m - nkr. Dessutom finnas följande andra belägg: U 107 (-emik), 118 (emink) och 159 (himikr), L 154 Häminge, Bälunge sn (iminkr), L 225 Valhammar, Ärentuna sn (hemikr), L 408 Fresta kyrka (himinkr), L 507 Granby, Orkesta sn (hemik), L 554 Framsåker, Odensala sn (hemik), L 557 Bromsta, Odensala sn (himinkr), sannolikt

också L 37 Över Grans kyrka (**amikr**). Utanför Uppland äro beläggen få: Ög 118 (**emikr**), L 1374 Näs kyrka, Vgl (**h - min -**), T 43 Särestads kyrka, Vgl (**... mika**). Lundgren upptager dels ett *Hæming* (*Heming*), dels ett *Hæmming*, båda med många medeltida belägg; det förra säges vara »rätt vanligt», det senare »vanligt». Från Danmark finnas inga belägg i runinskrifter. Men i västnordiska källor omtalas flera danskar från vikingatiden med detta namn. Det förekommer också hos Adam av Bremen (som namn på en dansk konung under 800-talet), hos Saxo och i danska medeltidsurkunder (se *DGP*). Från Island finnas endast några få och sena fall. I Norge är det tämligen vanligt under den senare medeltiden. Enligt Lind är det sannolikt infört från Sverige och Danmark. Namnet är troligen från början ett tillnamn, identiskt med appellativet fno. *hemingr*, *hømungr* 'skindet af foden på et firføddet dyr' (Hertzberg), av isl. *hømr*, f. 'låret på ett djur' (mlt. *hamme*, eng. *ham*). I Harald hårdrådes saga i Flateyiarbók förekommer en berättelse (*þáttr*) om Hemingr Aslaksson i Torgar, Helgeland. Efter gudstjänstens slut trädde Hemingr fram för konungen och hälsade honom. *Konungr tók því vel ok fréttir, hvern hann væri. Hemingr segir honum heiti sitt. »Eigi vildi eg síá þá húð, er þú ert einn hemingr af», segir konungr. »Eigi er hvern slíkr sem hann er kallaðr.»* Om namnets härledning se F. Detter i *Zeitschrift für deutsches Altertum*, N. F. 24, s. 15 f., M. F. Lundgren, *Fornsvenska personnamn på -ing och -ung* (1886), s. 4.

Om beteckningen **nm** i **henmikr** (**henminkr** U 143) se S. Bugge i *Aarbøger* 1870, s. 194, *Runverser*, s. 126; jfr **hulmnui** Sö 331 m. fl.

102. Viby, Sollentuna sn.

Pl. 65, 66.

Litteratur: B 138, L 391. Joh. Bureus, F a 6 s. 194 n:r 145 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 369, F a 1 s. 83; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 182; M. Aschaneus, F b 18 s. 45, F b 19 bl. 3; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 257 f.; U. von Troil, *De runarum in Svecia antiquitate* (Diss. Ups., pres. J. Ihre, 1769); J. Appelblad i K. Vitterhetsacademiens handlingar 4 (1783), s. 48 f.; Svenska Parnassen 1784, s. 108; J. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 103; U. W. Dieterich, *Runen-Sprachschatz* (1844), s. 234 f.; C. C. Rafn, *Nordiske Runemindesmærker* (1856), s. 77; UFT h. 2 (1872), s. 59; G. Stephens, *ONRM* 2, s. 616; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10: 1), s. 81 f.; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 122; A. Kock i ANF 39 (1923), s. 131 f.; *Dagens Nyheter* 12/9 1924; Fornminnesinventeringen för Sollentuna: fornlämning n:r 49, med karta av G. A. Hellman 1929 (ATA); N. Göransson och M. Svensén, *Vår hemsocken Sollentuna* (1931), s. 41; A. Wenning, *Studier över ordföljden i fornsvenskan* (1930), s. 7 f.; C. Larsson, *Ordföljdsstudier* (1931), s. 34; G. Leijström, *Den obestämda artikeln* (1934), s. 150 f.; W. Åkerlund i ANF 51 (1935), s. 207.

Äldre avbildningar: Rhezelius a. a.; Aschaneus a. a.; Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 138).

Ristningen finnes på en berghäll omkring 750 m. SSÖ om Viby gård och 15 m. V om vägen Viby—Rävgärdet. Platsen är utmärkt på kartan i *Vår hemsocken Sollentuna*. 25 m. V om ristningen börjar ett gravfält, som sträcker sig omkring 50 m. västerut och består av rösen och stensättningar.

Ristningen fanns enligt Aschaneus »vti Witeby Tädh på R-hällen widh Allmenne stenbron. Versus Borealem», (F b 18), »i Wideby tädh . . . vid stenbron, ofuan för Rafualström», enligt Rhezelius »i Berget widh Widheby tä», »i Witheby Tädh». Bureus (F a 5) kallar den »Witeby R-häll». På en liten (mellan bl. 151 och bl. 152) inklistrad lapp finnes följande anteckning av Bureus: »1640. Knut Kurk refererade i Loccenii gestebod 30 nov. at en Runehäll fins i Soltuna Sokn vid Wijby Runor i berge.» — *Ransakningarna*: »Emellan Vijby och Räfgiärde finnes och en Runnahäl.» Peringskiöld: »Wijby Runehäll i Sältuna sochn»; likaså i *Bautil*. — Sedan slutet av 1600-talet finnas inga underrättelser om ristningen; den finnes icke upptagen i Celsius', Dybecks eller Brates samlingar. Tydligen har den blivit överhöljd av mossa och bortglömd. Av en händelse återfanns den år 1924.

Ristningen har huggits in på en naturlig, av istidsglaciären slätslipad yta av berghällen. Den är något kupig och sluttar mot norr. Ytan är full av räfflor och sprickor. Själva bergarten är strimmig och ojämn; på flera ställen finnas inslag av hård, kristallisk kvarts. Där har det tydligen varit mycket svårt att hugga tydliga linjer. Ristningen är därför delvis synnerligen svårläst. Särskilt gäller detta om runslingan upptill på v. sidan. Linjerna äro alltigenom grunda, vilket delvis kan bero på senare nötning och vittring. Ristningens längd 2,35 m., bredd 1,80 m.

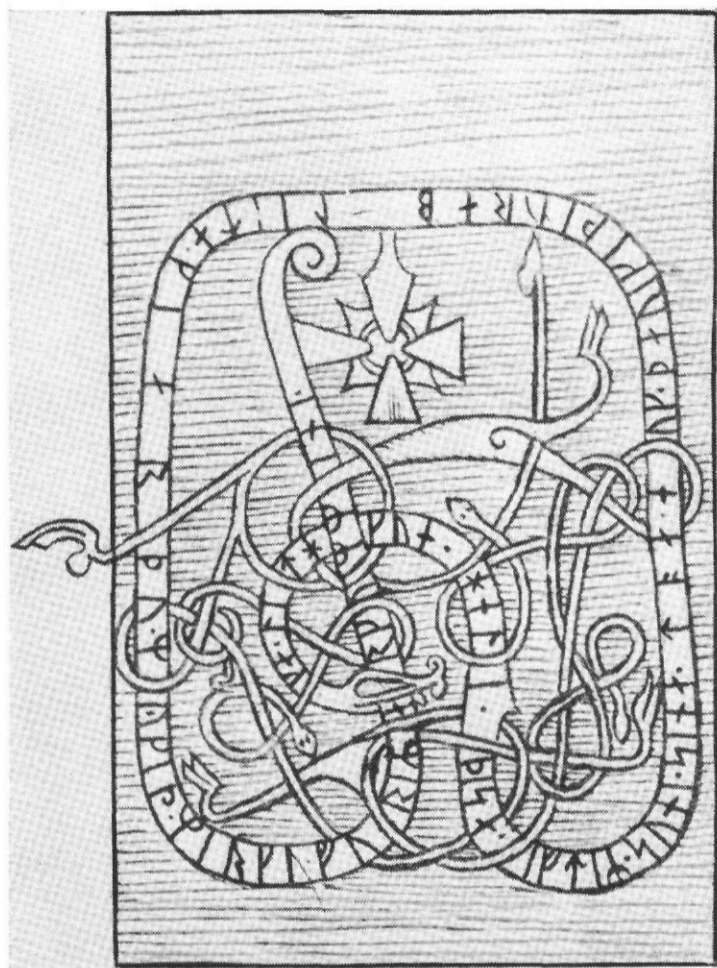

Fig. 86. U 102. Viby, Sollentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

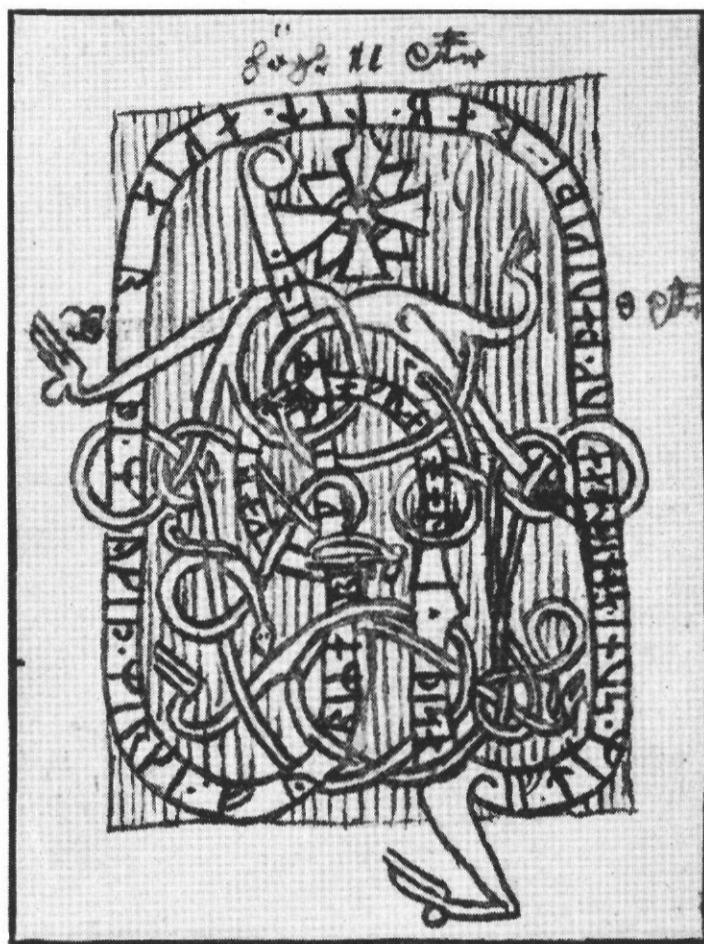

Fig. 87. U 102. Viby, Sollentuna sn.
Efter teckning av Aschaneus.

Inskrift:

kalit hkua heli þisa iftir · suni sina toa · auk þau ikipora · br- aina kiarpu mukit mirki furir
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

arkum mani

75 80

[Kali] let haggva helli þessa æftir syni sina tva, ok þau Ingipora [bro] aina giærðu, mykit mærki fyrir [m]argum(?) manni.

»Kale lät hugga denna häll efter sina två söner, och han och Ingetora gjorde en bro, ett stort minnesmärke inför många män.»

Till läsningen: 1 **k** är inskriftens första runa. Om framför densamma något hade varit ristat, skulle ovillkorligen spår därav ha funnits, ty ytan är här väl bevarad. En grund fördjupning finnes, som möjligen kan ha varit ett sk, men det är ovisst, huruvida den är huggen. Mellan den korsande slingan och hst i **k** är avståndet större än mellan de följande runorna. 11 **e** har en bred och tydligt huggen prick; det är säkert stunget. Icke stungna äro 1, 7, 41, 54, 62, 77 **k**, 4, 15, 18 **i**, 24, 61 **u**. 71 **u** kan möjligen ha varit stunget, men sannolikt är det endast en naturlig fördjupning, icke en huggen punkt. Alla runor från inskriftens början t. o. m.

42 **i** äro fullt säkra, även om de första äro mycket grunda och ett par skadade (23—25 **sun**). 32 **o** är säkert, likaså 33 **a** (icke **h**). Vid 42 **i** börjar ett på kvartskristaller rikt, sprickigt parti av hällen, som otvivelaktigt varit mycket svårt att hugga, liksom det nu gör läsningen oviss. Det räcker till 53 **a**. Det svåraste stycket, mitt för korset upptill, mellan 44 **o** och 45 **r**, har ristaren helt enkelt hoppat över. Möjligen finnas här ett par ornament, men inga runor. Av bst i 43 **p** är endast övre delen synlig, och runan synes ha varit missbildad; **p** är dock sannolikt eller säkert. Av 44 **o** är utom hst endast övre bst fullt säker. Tydliga äro 45—46 **ra** och 47 **b**. Den följande runan är mycket oviss; en hst är dock tydlig; **r** är möjligt, och efter upprepad granskning finner jag det övervägande sannolikt. Det är emellertid ett missbildat **r**, mest liknande ett upp- och nedvänt **f**. Om ristaren sålunda torde ha huggit **r** i stället för **r**, kan det bero på stenyttans beskaffenhet. Ett **r** erbjöd här alltför stora svårigheter. Ett **r** var lättare att anbringa, och han kan därför ha tillgripit detta som nödfallsutväg. Emellertid bör ånyo understrykas, att läsningen **r** ej är absolut viss. Att här en gång kan ha funnits ett **r**, är icke helt uteslutet. Av runan 49 är endast hst säker; den har icke varit **u**, men möjligen **o**; den övre bst kan spåras. Av följande två runor äro huvudstavarna tydliga; 51 har icke haft någon bst och måste ha varit **i**; 50 har sannolikt varit **a** med bst endast på v. sidan av hst, men bst är nu skadad och ytan här förstörd. 52 **n** har bst endast t. h.; runan är fullt säker. 53 **a** har tydlig bst, på båda sidor av hst, och är fullt säker. Läsningen 50—53 **aina** kan ej anses vara fullt säkerställd, men dock mycket sannolik. Med 54 **k** börjar ett för ristning lämpligare parti av bergytan, och alla de följande runorna ända till inskriftens slut äro fullt säkra. Skadade genom sprickor äro dock 60—64 **mukit**. 64 är **t**, icke **p**. 81 **a** har tydlig bst. Mera otydlig, men dock säker, är bst i 82 **n**. Anmärkningsvärt är, att inskriften så gott som helt saknar skilje-tecken. Endast efter 33 **a** synes ett sådant vara ofrånkomligt hugget. Efter 22 **R** och 46 **a** kan det vara naturliga fördjupningar.

Rhezelius: *ka · lit hkua · heli · pisa · iftir · suni · sina · toa · auk · pau ikipiura b - - l - - ta · kiarpu · mykip · mirki · furir arkum mini*. (F a 6 har *hgua, fyrir*; intet sk efter *hgua, pisa, toa, auk, - - ta*) — Aschaneus: *ka lit hakua heli · pisa iftir · suni · sini taa auk · pau ikipira b · lit · a kiarpi · mykip · mirki · fyrir arkim mini*. — Bureus (F a 5): *... ka · lit · hakua · heli · iftir · suni sina toa euk pauiki · piura blinta · kiarpu · mykip · mirki · fyrir · arfum · mini*. — Hadorph (B 138): *kalit hkua heli pisa iftir suni sina toh · auk pau ikipora bri aina · kiarpu mukip mirki furir arkum mani*. Liljegren gör häri följande ändringar (utmärkta med kursiv): *Ika lit hakva, toa, bru*.

Inskriften innehåller två med *ok* samordnade satser. Koordinationen har fått uttryck även i ordföljden: den första satsen har normal huvudsatsordföljd med predikatet på andra plats, följt av objektet, men i den senare satsen står objektet *bro aina* framför det finita predikatsverbet *giærðu*, som sålunda kommer sist. En sådan variation av ordföljden i två samordnade

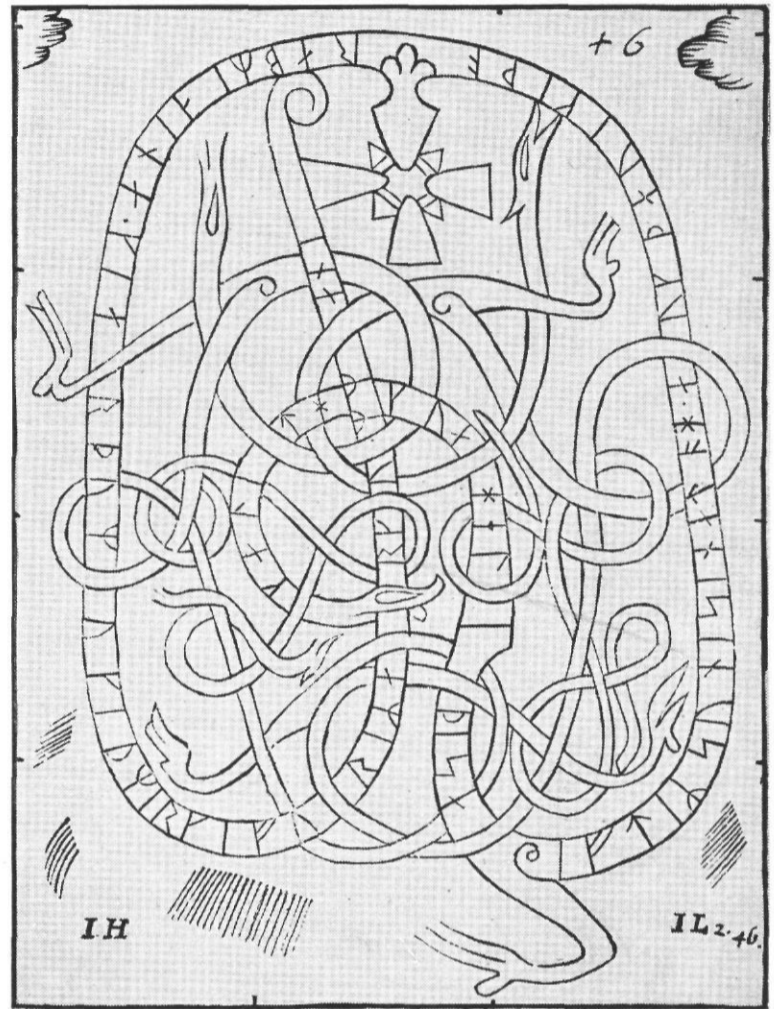

Fig. 88. U 102. Viby, Sollentuna sn. Efter B 138.

satser är icke ovanlig i runinskrifter och landskapslagar (C. Larsson, *Ordföljdsstudier*, s. 34, 45 f., W. Åkerlund i *ANF* 51, 1935, s. 121 f., E. Wessén i *Svenska Landskapslagar 2: Dalalagen*, s. 11). Den är helt visst ett uttryck för sambandet de båda satserna emellan.

Subjekt i den senare satsen är *þau Ingiþora*, d. v. s. Ingetora jämte en man. Då denne förutsättes vara känd, ligger det onekligen närmast till hands att söka hans namn i den föregående satsen. Rafn läser helt enkelt *Ingi*, vilket emellertid är epigrafiskt omöjligt; den andra runan är ett tydligt **a**. Peringskiöld tolkar inskriftens början så: »Kalle lät uthugga detta hellebärg ...»; han läser nämligen **kal lit**. Även Bugge vill upplösa runföljden **kalit** i **ka[li] lit** eller **ka[l] lit**; genom att läsa runorna **li** eller runan **l** två gånger får man alltså fram ett mansnamn *Kali* (*Kalli*, *Galli*) eller *Kal*. Bugge hänvisar som en parallell med samma förkortade skrivsätt till D 2: 118 Väsby, Ösby-Garns sn **alit raisa** »Alle lät resa». Konsekvens får man ingalunda förutsätta hos en runristare. Att inskriftens slut har **arkum mani** med **m** upprepat, ehuru utan skiljetecken mellan de båda orden, är alltså icke någon invändning mot uppfattningen av **kalit** som **ka[li] lit**. Till Bugges förslag ha Axel Kock och Brate anslutit sig. Brate översätter (*Svenska runristare*, s. 122) inskriftens förra del sålunda: »Kal(e) lät hugga denna häll efter sina två söner, och Ingetora och hennes man gjorde en bro.»¹

Uttrycket *þau Ingiþora* får på detta sätt en fullt klar innebörd. Uppdelningen på två satser beror snarast på en otymplighet i formuleringen: först har fadern ensam blivit nämnd, och hustruns namn har lagts till senare, i den andra satsen, ehuru de givetvis båda borde tänkas som subjekt i båda satserna. Inskriftens mening torde alltså ha varit: Kale och Ingetora de läto hugga denna häll och gjorde en bro efter sina två söner. Namnen på dessa har ristaren försummat att meddela.

En betänklighet med denna tolkning är emellertid, att ett mansnamn **kali** eller **kal** är så sällsynt. Det finns överhuvud taget icke belagt i uppländska inskrifter. **kali** förekommer i två västgötska inskrifter (Vg 73, L 1347 Synnerby kyrka, Vg 22, L 1581 Häggesläds kyrka), två småländska (Sm 11 och 16) och en jylländsk (Giver, Aalborg Amt). I medeltida svenska urkunder förekommer *Kali* (latiniserat *Kalo*) möjligen 1 g. (*SD* 3, s. 91, Harbo sn, Uppl., 1312), *Kalle* (möjligen för *Karle*) och *Galle* vardera ett par gånger, det sista därjämte såsom tillnamn; även av *Kal* (latiniserat *Calus*) finns ett enstaka belägg (Lundgren). Från danskt språkområde äro *Kali* och *Kalle* belagda vardera ett par gånger; *Galle* endast som tillnamn (Nielsen). Bäst styrkt är namnet *Kali* från Norge och Island (Lind). Den kände orknöjarlen *Rognvaldr Kali* på 1100-talet hette ursprungligen *Kali* och antog som jarl namnet *Rognvaldr* (*Orkneyinga saga*, s. 154); han var sonson till *Kali Sæbiarnarson* från Agder i Norge. Förmodligen är *Kali* ursprungligen ett tillnamn, 'han som fryser, den frusne' (till verbet isl. *kala*). Ett mansnamn **kal** förekommer på runstenen från Berezanj (*Fornvännen* 1914, s. 44 f.), möjligen felristning för **karl**.

Man har även läst det första namnet **ika**, d. v. s. *Inga*, varvid man supplerat **i** från ett runslingan korsande ornament. Så redan Liljegren och efter honom *UFT*, Brate (i *Runverser*) m. fl. Epigrafiskt sett förefaller denna läsning föga sannolik. Det finns gott om utrymme för en runa framför **k**. Att ristaren då skulle ha låtit just den första runan i inskriften sammanfalla med en ornamentslinje är knappast troligt. Vidare gör denna läsning faktiskt inskriften i sin helhet ytterst svårbegriplig. Brate översätter: »Inga lät hugga denna häll efter sina två söner, och Ingetora jemte sin man gjorde en bro.» Inga måste tänkas vara änka, eftersom hon ensam har låtit hugga hällen efter sina söner. Men vem är då Ingetora? Måhända kunde hon vara en dotter till Inga, en syster till de båda männen, till vilkas minne hällen är ristad. Egenomligt vore då, att endast två kvinnonamn förekomma i inskriften, däremot varken namnen på

¹ Axel Kock (*ANF* 39, s. 138): »Kali lät hugga dessa hållar efter sina söner, och han (= Kali) och Ingetora gjorde ensamma en bro.» Orden »dessa hållar» bero tydligen på ett förbiseende. Kock anmärker emellertid, att »den ena av hållarna synes nu vara förlorad».

Ingas söner eller namnet på Ingetoras man. Kock har märkt svårigheten, och han framkastar den möjligheten, att Inga och Ingetora skulle vara samma person, »så att *Inga* är ett kortnamn för *Ingiþora*». Formellt sett vore väl detta möjligt. Men då blir Inga-Ingetora nämnd två gånger i inskriften, men hennes man icke alls; hans tillvaro blir blott antydd genom det neutrala pronomenet *þau*.

Språkhistoriskt intressant är uttrycket **bro aina kiarþu** 'de gjorde en bro'. Det är ett bruk av räkneordet 'en', som är utan motstycke i runinskrifterna. Bugge anmärker, att »Talordet *en* er vel sat til, ikke som Modsætning til at det er to Personer som har ladet Broen gjöre, men i Modsætning til Udsagnet om at Faderen har ladet Stenen hugge 'efter sine to Sønner'». Kock finner denna tolkning osannolik: »De två sönerna omtalas ju i en föregående sats, broen däremot i en annan sats. Det är därför vanskligt förstå, att 'én bro' skulle kunna utgöra en motsats till 'två söner'». Enligt Kock är **aina** icke en form av räkneordet 'en' utan ett oböjligt adjektiv på *-a* (fsv. *ena*) med betydelsen 'ensam': »Ingetora och hennes man gjorde ensamma en bro.» »Inskriften säger alltså, att denna brobyggnad icke företagits av samtliga socknemännen, utan av Ingetora och hennes man ensamma.»

»Man kan häremot invända», skriver Gunnar Leijström, »att om det på en runsten stod, att den och den anlagt en bro, ev. till minne av den och den, var det självklart, att denna bro tillkommit på enskilt initiativ. Att särskilt framhålla detta skulle varit meningslöst. Dyliga enskilda brobyggnadsföretag voro ju en vanlig företeelse och omtalas ofta på runstenarna. Däremot saknas det alldeles minnesmärken över ett allmänt sådant. Att ett fsv. oböjligt adjektiv *ena* vore formellt tänkbart, kan nog knappast bestridas. Men fsv. *ena* måste dock vara en relativt ung bildning ... det är inte tilltalande att förutsätta en dylik yngre form på en runristning. Påfallande är också, att **aina** såsom ack. f. sing. av **ain** är kongruent med föregående **bru**, och man vill därför icke utan tvingande skäl föra **aina** till ett annat ord i satsen. Det är emellertid icke nödvändigt att anta varken en räkneordsbetydelse eller ett fsv. adj. *ena*. **aina** kan tänkas ha indefinit betydelse. Man kan måhända invända, att det ej på övriga runstenar finnes något exempel på en sådan användning, och att i isländska *einn* vanligen utelämnas i dyliga förbindelser (*gera kirkiu*, *gera bru*) åtminstone i ättesagorna, men i Gutasagan ha vi dock: *gierþu burg aina*.»

Man måste nog ge Leijström rätt i kritiken. Man vinner ingenting genom att antaga ett oböjligt adjektiv *aina*, predikativt hänförande sig till subjektet, då det just är betydelsen 'ensam' som här förefaller osannolik. Hade ristaren avsett denna betydelse, hade han f. ö. säkerligen använt en böjd form av *einn*, d. v. s. neutr. pl. *ein* (**ain**). Jfr *han × ati × ain × bu × pina* L 496 Snottsta, Markims sn, *ain ati × alan × tabu* U 164 (165, 127) m. fl. **aina** är sålunda ack. sg. fem., attribut till *bro*. Givetvis kan det, såsom Leijström menar, vara ett tidigt exempel på indefinit betydelse. Om också det mera allmänna bruket av 'en' i denna funktion är sent, kan man givetvis vänta sig enstaka tidiga exempel. Men även en räkneordsbetydelse torde icke vara utesluten. I inskrifterna U 101 och 143 talas om byggande av *broar*. På den väg, som gick förbi Viby runhäll, ha sannolikt funnits flera broar över vatten och sankmarker. Inskriften vill kanske ge till känna, att Ingetora och hennes man ha låtit göra en av dessa. De kunna ej göra anspråk på äran av dem alla.

En mycket livlig diskussion har förts om inskriftens sista ord **mukit mirki furir arkum mani**. Det har framför allt gällt innebörden av formen **arkum**. Bureus, som ju hade att utgå från felläsningen **mini**, vilket han uppfattar som en form av pronomenet 'min', förmodar, att **arkum** är fel för **arfum**; en felläsning av ett **f** som **k** vore ju mycket tänkbar. Han översätter (F a 5) inskriftens senare del: »... in memoriam filiorum suorum Toonis et Deviconis. Diuro cæcus (**þiura blinta**) fecit magnum signum pro hæredibus meis.»

Peringskiölds tolkning hör till de mera fantastiska han presterat i rudbeckiansk stil och kan förtjäna anföras i sin helhet: »För den lärde Wårlden framgifwa Wij här en märkwärdig afritning uthaf en Runehäll wid Wijby i Soltuna Sochn, för många hundrade, ja man törs wähl säga några Tusende åhr sedan uthuggen, i denne mynd». Sedan runtexten införts, ges följande översättning: »Kalle lät uthugga detta hellebärg til åminnelse efter två sina Söner, och han samt Ingethora kallad Brynia, the gjorde mycket stort wapn och Märke för Arkemannen (fecerunt ingens Monumentum pro viro Argonauta)». Härtill ges så följande kommentar: »Om detta Märke fordom warit giort för Orptheo eller Ulysse, då de voro för i landet, kan iag inthet wist säija; hade här stått skrifvit efter Arkemannen, så tordes iag fritt säija at det warit inrättat efter Elpenor som war en ibland Arkemännen Argonautis och här på wår gamla Oggis öo olyckeligen dödde, i hög sattes och med en Grafsten behedrades.» Elpenor var enligt Homeros en av Odyssevs' kamrater, som dog av en olyckshändelse på Kirkes ö. I underjorden mötte Odyssevs hans skugga, som rolös irrade omkring, emedan hans kropp icke hade begravts. Då Odyssevs kom tillbaka till Kirkes ö, lät han ombesörja detta. — Alldeles oberoende av denna, men i sitt slag lika fantastisk, är den översättning, som Johan Göransson ger i inledningen till *Bautil*: »Ga lät hacka häll denna efter söner sina två och Davigidor efter Aina gjorde mycket märke efter de män, som voro i Arken».

För en följande, mera kritisk tid kom denna tolkning att te sig som det mest löjeväckande utslag av rudbeckianernas fantasteri: »Man skulle, efter denna tydning, snart kunna falla på de tankarna, at både Folk, Runor, Stenhuggare, ja, sielfva Göthiska språket på en gång omedelbarligen ifrån Arken landstigit här i norden, om icke den sista omständigheten i synnerhet, jag menar Hebräiska och Göthiska språkens så hastiga och onaturliga förväxling, gjorde saken på en gång både löjelig, orimlig och platt omöjelig. Det fordras emedlertid en stark fördom för Noachiska besöket, at kunna tilskapa Arka-män af *Arkum mani*, som rent af betyder en arg och elak karl, och at icke snarare anse hela slutmeningen för et infall af Runaristaren, som tykt, at minnesvården var något för stor och vacker, för en, i hans tanke, så elak menniska» (J. Appelblad).

De författare, som under 1800-talet ha sysslat med inskriften, ha i allmänhet fattat **arkum** såsom hörande till adjektivet isl. *argr*, fsv. *argher*. Detta stöter emellertid — såsom de själva merendels ha framhållit — på den stora svårigheten, att detta adjektiv har en i hög grad nedsettande betydelse. Isl. *argr* betyder 'omanlig, käringaktig, feg, hängiven åt trolldom, ond, usel', fsv. *argher* 'feg, ond, usel, dålig'.¹ Den nutida betydelsen av *arg* 'vred, ilsken' är sen och belagd först från senare hälften av 1600-talet; troligen har den först utvecklats sig hos verbet *arghas*, egentl. 'göra sig ond, bli dålig', varav (redan i fsv.) 'förargas, bli förtörnad, taga anstöt', *förarghas* 'bli förtörnad' (1526), och från verbet överförts till adjektivet. I varje fall torde man icke kunna räkna med den för runsvensk tid.

»Arker, arg (Isl. håglös), synes wäl wara mindre hedrande», säger Liljegren, »och i synnerhet minst wäntadt af en moder på sina barns minnesvård, men som det äfwen kunde utmärka den harm och wrede, hwilken wisas mot en fiende i krig . . . bör det tolkas med mod, stolthet, hwarföre **mukip mirki furia arkum mani**, stort märke för arg man, icke inneburit något menligt, utan i det närmaste welat säga: ett stolt märke för en stolt man». — Dieterich: »ein grosses Denkmal für einen strengen Mann». — Rafn: »et stort Mindesmärke for en (stridbar) Mand . . . Betydningen af **argum** her er tvivlsom». — Stephens: »a great mark for an arg man (? a mighty hero) . . . *argr* 'strong, firm, gallant, bold, daring, irresistible'». — *UFT*: »För modlös(?) man ett stort minnesmärke».

Brate (*Runverser*) översätter: »En stor minnesvård för hvar dålig man». Han menar, att denna betydelse av *argr* här vore möjlig, »om man finge i uttrycket inlägga den meningen, att

¹ Om betydelsen av isl. *argr* se N. Beckman i *Nordisk Tidskrift för Filologi*, 4. Række, 9, s. 103 f.; E. Noreen, *Studier i fornvästnordisk diktning* 2 (1922), s. 40 f.; I. Lindquist, *Galdrar* (1923), s. 175 f.

vården, rest öfver den förträfflige döde, skulle inför hvarje dålig man framhålla den hänsöfnings lifsgerning, som ett efterföljansvärdt exempel. Endast så synes det mig vara möjligt att försvara förekomsten af **arkum**. Helst skulle jag dock vilja antaga, att **arkum** ej hör till adj. *argr*, hvars betydelse blott nödtvunget passar, ty prof. Bugges tydning härnedan tilltalar mig ej mera än min egen. Att finna det rätta är svårt.» En god mening skulle man få, tillägger Brate, om man finge antaga, att **arkum** är fel för ***arþum** av adj. *harðr* 'hård'.

Bugge hänvisar till L 483 Skånela kyrka **mirki+mukit iftir** × **man kupan** och antager, att man i analogi därmed måste förmoda, »at det af **furir** styrede Ord betegner den eller dem, til hvis Minde Mindesmærket er sat . . . Ved den almindelig antagne Læsemaade **mani** maatte derfor, efter mit Skjøn **arkum argum** være et rosende Epitheton.» Betydelsen av isl. *argr* gör det omöjligt i detta sammanhang. »En anden Betænkelighed ved den nævnte Forklaring er den, at Entalsformen **arkum mani**, *argum manni*, er besynderlig, naar det i Forveien har været sagt, at en af Forældrene har ladet Stenen hugge **iftir suni sina toa** (eller **toh**), 'efter sine to Sønner'.» Bugge upptager (efter Stephens) den äldre läsningen **mini**; han förstår det som *minni* 'mindre', neutr. pl. Alltså: »et stort mærke; for daadløse Mænd (sættes) mindre (Mærker)».

Om det sista förslaget anmärker Kock med rätta, att det vore »påfallande, om enligt inskriften 'de dådlösa männen' skulle få mindre monument; de borde väl icke få något monument alls». F. ö. torde det vara ganska säkert, att *Bautils* läsning **mani** är den riktiga; 'man' är just det ord, som väntas i inskriftens slut. Däremot är det icke tänkbart, att ristaren skulle ha använt ordet *argr*, som i fornspråket angav de för en man allra mest föraktliga egenskaper. »Kock vill i **arkum** återfinna adjektivet isl. *qrðigr* (*qrðugr*), som bl. a. betyder 'käck, modig'. »Inskriftens slutord *mykið mærkir fyrir ar(ð)ghum manni* betyda alltså 'ett stort minnesmärke för en käck man'.» Som ett alternativ framhåller Kock, att **arkum** kunde vara en form av ett adj. *arigr 'till åren kommen, myndig' (jfr ffris. *ierech*, mlt. *jarich* 'volljärlig, mündig'). Ingetoras man har, medan han ännu levde, jämte sin hustru låtit göra en bro, »ett stort minnesmärke» för sig själv.

Även i sin senaste behandling av inskriften (i *Svenska runristare*) antager Brate, att läsningen är felaktig. Nu förmodar han, att **r** i **arkum** står för **u** och att sista runan varit **a**, sålunda att inskriften bör läsas: **aukum mana augum manna**. Och han översätter: »ett stort minnesmärke inför människornas ögon».

Till sist bör nämnas, att vid inskriftens behandling i Nordiska seminariet i Stockholm 1934 fil. mag. Sven Jansson framställde förslaget att i **arkum** se en form av det från svenska dialekter (speciellt sydliga) välkända adjektivet *hörk(er)*, *hark* 'frisk, rask, duktig', med det från runinskrifter i dessa trakter av Uppland välkända bortfallet av uddljudande *h*.

Bugge och Kock ha båda fäst uppmärksamheten vid det likartade uttryck, som förekommer i en inskrift vid Skånela kyrka (L 483): **mirki+mukit iftir** × **man kupan**. Saken har observerats redan av Peringskiöld, som dessutom påpekar likheten i de båda ristningarnas ornamentik och antager, att de äro utförda av samme ristare. Märkligt nog har man emellertid förbisett en viktig och enligt min mening för tolkningen avgörande olikhet mellan de båda uttrycken, nämligen bruket av preposition. **furir** kan icke betyda detsamma som **iftir**. Endast Brate har översatt **furir** riktigt: 'inför'. Likaså har Brate enligt min mening rätt i att inskriften måste innehålla ett ristningsfel, ehuru intetdera av de båda förslag han framställt är sannolikt.

För emendingen [**m**]arkum mani tala flera omständigheter. Den är för det första epigrafiskt synnerligen lättbegriplig. Ristaren har i hastigheten uppfattat den föregående **h**-runan som ett **m** — han har sett den upp och ned — och därför trott, att han redan hade ristat det uddljudande **m** i *margum*. Vidare har inskriftens sista del metrisk form — såsom Brate och Bugge framhållit — och utgör ett verspar:

mykit mærki   fyrir [m]argum manni

Man väntar här allitterationen på andra versens första höjning. Jfr L 483 Skånela kyrka:

mærki mykit   æftir mann goðan

Här har man vunnit normal allitteration genom ordföljden, med adjektivet efterställt. Det samma hade, om det hade behövts, varit möjligt i Viby-inskriften (*furir mani arkum*). Då ristaren icke begagnat sig av denna möjlighet, tyder det på att attributet har allittererat, d. v. s. börjat på *m*. Versformen talar sålunda för läsningen [*m*]arkum. Slutligen ger denna lösning en god mening. Ristaren avser, att den runpydda hällen och den byggda bron skola bevara minnet hos de många som färdas förbi, både främlingar och bygdens folk. Den singulara formen *fyrir margum manni* (i st. f. *fyrir margum mannum*) förklaras sannolikt av versformen.

Det förefaller icke osannolikt, att uttrycket i inskriften vid Skånela kyrka (*mærki mykit æftir mann goðan*) blivit föranlett av den närbelägna äldre runstenen vid Sälna bro (L 485). Denna måste givetvis ha i hög grad imponerat på bygdens folk som ett stort minnesmärke efter en god man. Skånela-stenen har i sin tur varit en förebild för Viby-hällen, vare sig de äro utförda av samme ristare eller icke. Viby-inskriftens verspar är i så fall sannolikt en variation av den äldre Skånela-inskriftens. Därpå beror det, att andra versraden har fått två allittererande ord (*margum* och *manni*), vilket är obehövt och t. o. m. strider mot reglerna för allitteration i fornrydeslagstrofen.

Enligt Brate (*Svenska runristare*, s. 122) är Viby-hällen ristad av samme skicklige man som U 80, 90 och 121.

103. Ytterby, Sollentuna sn. Nu vid Sollentunaholm.

Pl. 64.

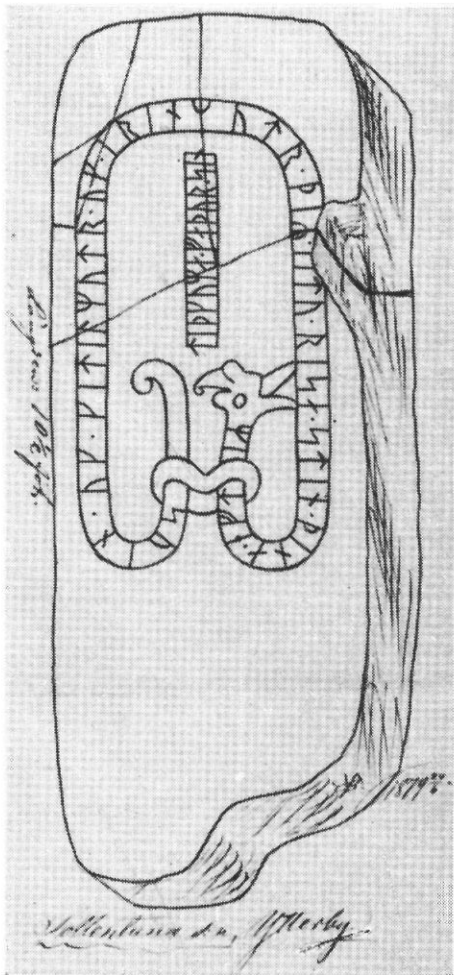

Fig. 89. U 103. Ytterby, Sollentuna sn. Efter teckning 1879 i ATA.

Litteratur: E. Brate, *Anteckningar* 1902 (ATA); N. Göransson och M. Svensén, *Vår hemsocken Sollentuna* (1931), s. 41; *Fornminnesinventeringen för Sollentuna: fornlämning n:r 30* (ATA).

Äldre avbildningar: Teckning av C. M. Bolin 1879 (ATA); Brate 1903 (ATA).

Runstenen blev omkring 1870 funnen 100—200 m. V om Ytterby och S om landsvägen Rotebro—Stäket i en åker V om bron. Den blev söndersprängd i fem delar. År 1885 flyttades stenen till Sollentunaholm. Den lagades och restes 1922 i parken o. 125 m. ÖNÖ om huvudbyggnaden.

Mörk gråsten. Höjd 2,65 m., bredd 1,20 m. På stenens v. sida är ett stort stycke avslaget, varvid även en del av inskriften har blivit skadad. Även i övrigt är ytan flerstädes skadad, genom frätning och yttre åverkan. Ristningen har fina linjer, också tämligen grunt huggna.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter teckningen 1879):

· suin · uk · kiti[*lm*]u[*t*]r · u[*k*] · irin[*m*]utr · þi[*R*] · ![*i*]tu · r[*i*]sa · ſtin · þina ·
                   5   10   15   20   25   30   35   40
 æftir · tiðkuma · faður sin
 45   50   55   60

Svæinn ok Kætil[mundr] ok Ærinmundr þæix letu ræisa stæin þenna æftir Tiðkuma, faður sinn.

»Sven och Kättilmund och Ärinmund de läto resa denna sten efter Tidkume, sin fader.»

Till läsningen: Icke stungna äro 3, 8, 27, 39, 42, 63 i. 45 e är sannolikt stunget, men den svaga pricken mitt på staven kan också vara en naturlig fördjupning. Av runan 11 finns blott nedre delen, av 12 intet, av 13 u nedre delen, av 14 mellersta delen i behåll. Mellan runorna 17 och 18 finnes sk; 16—17 har sålunda varit uk. 22 är helt förstörd, likaså 28 och 30. Av bst i 29 l finns toppen, av 34 endast översta delen, av 37 s endast svaga rester. Bst i 46 f äro till större delen borta; likaså i 53 k och 57 f. Av 42 p finnas endast delar av bst i behåll. — Den äldsta teckningen förefaller vara synnerligen omsorgsfull och tillförlitlig. Huruvida den på de ställen, där inskriften numera är fördärvad, innehåller rekonstruktioner, kan tyvärr ej avgöras. Den visar inskriften helt oskadad. 45 e. — Brates fotografi 1903 visar stenen liggande på marken, i tre stora delar. Skadorna i inskriften äro i stort sett desamma som nu. Av 22 m finns h. bst bevarad, av 28 r v. bst. 45 e, 58 n.

Om *Ærinmundr* se ovan U 15, om *Tiðkumi* U 88.

104. Eds kyrka. Nu i Oxford, Ashmolean Museum.

Pl. 67.

Litteratur: L 396. Joh. Bureus, F a 6 s. 44 n:r 21 (lib. 1), s. 174 n:r 55 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 91, F a 1 s. 22, F a 13 s. 235, 361, F a 14 s. 175; M. Aschaneus, F b 18 s. 93 f., F b 19 bl. 11; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Vita Theoderici (1699), s. 461, Monumenta 3, bl. 294, Monumenta Uplandica 2 (1719), s. 41; G. Hiekes, Linguarum Vet. Septentrionalium Thesauri Grammatico-Critici et Archæologici Pars Tertia seu Grammaticæ Islandicæ Rudimenta per Runolphum Jonam Islandum (Oxonie 1703, fol.), s. 3; P. Dijkman, Antiquitates Ecclesiasticæ (1703), s. 9, Historiske Anmärkningar (1723), s. 52 f.; J. Helin, Memorial om planen at i Upsala samla runstenar, d. 16 nov. 1731 (koncept i ATA); O. Celsius, SR 1, s. 170; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 166; Marmora Oxoniensia (Oxonii 1763, fol.), s. xx, 143; Göteborgs Allehanda ¹/₃ 1774; UFT h. 3 (1873), s. 24, h. 9 (1880), s. LXXIX f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 103, Anteckningar 1905 (ATA).

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning, a. a.; Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Vita Theoderici och Monumenta); detta träsnitt ligger till grund för avbildningar hos Hiekes a. a. och i Marmora Oxoniensia; Brate, foto (ATA).

Joh. Bureus har den 14 juli 1594 antecknat inskriften på denna runsten, som då fanns »vthi Edhz Kyrkegårdz mur». — Rhezelius: »I Edz Kyrkie Bogårdh, widh Steeglukan inmurat». — Aschaneus: »Vthi Edz kyrkebogårdz mur widh Stegluckan inmuradt, Af ett rödtbrunt gruusgrytes slag. Slätt R. S., clara, granna Runor. privatus Loco priori». — Ransakningarna: »Vthi Edz Sochens Stegelluckz Muhr finnes en Runsten». — Hadorph: »wid sudre kyrkeporten». — Dijkman: »Ed Sokn. I dess Kyrkegårdz muur, fordom på högre sidan wid porten».

År 1687 beviljade Karl XI en begäran av den engelske agenten i Stockholm John Robinson att få till Oxford utföra två svenska runstenar, »att dher förwaras ibland dhe många andre Europeiske dijt samblade Monumenter». Efter de ritningar som förelades honom utvalde Robinson stenen i Eds kyrkogårdsmur och en sten vid Vändersta, Simtuna sn (L 787). Landshövdingarna i Uppsala och Västerås blevo genom sekreteraren i antikvitetskollegium Joh. Hadorph beordrade att ombesörja de båda stenarnas transporterande till Stockholm och överlämnande till Robinson.¹ Peter Dijkman, som vid den tiden var landssekreterare i Uppsala och sålunda torde ha haft med ärendet att skaffa, omtalar några år senare händelsen med följande ord: »Den tijd jag war Landz-Secreter vnder då warande Landshöfd. i Upland, sedermera Kongl. Rådet Högwälb. Sal. Grefwe Jacob Gyllenborg, så blef, efter Kong Carl den XI. Glorwürdigst i åminnelse, ankomne skriftelige Ordre en Runsten tagen vthur denna Kyrkegårdz muur, der han satt, och vppå då warande Engelska Residentens Herr Robinsons ansökiande på dess Ko-

¹ Brevet till landshövdingen i Västerås finnes bevarat och är avtryckt i UFT h. 9, s. LXXX. Det är daterat den 8 febr. 1687.

² Peringskiöld har understrukt den sista siffran i årtalet, därmed antydande, att han är osäker om året.

nungz Wilhelms i Engeland wägnar, fördes siöledes til Academien i Oxfurt». Gyllenborg blev landshövding i Uppsala först 1689. Möjligen har därför Dijkman misstagit sig om året för runstenens utförande.

Peringskiöld har (i *Monumenta*) gjort följande anteckning: »Uthi Edz sudra Boogårdsmur hafwa de Christna Menniskior som kyrkian först upbyggt, låthit inmura en i Hedendomen wid pass för 13. hundrade åhr sedan uthuggen Runsteen, hwilken efter wår allernådigste Konungz tilstånd uppå den Engelske Agentens Hr. Robinssons anhållande Anno 1685² förärtes till Eng-

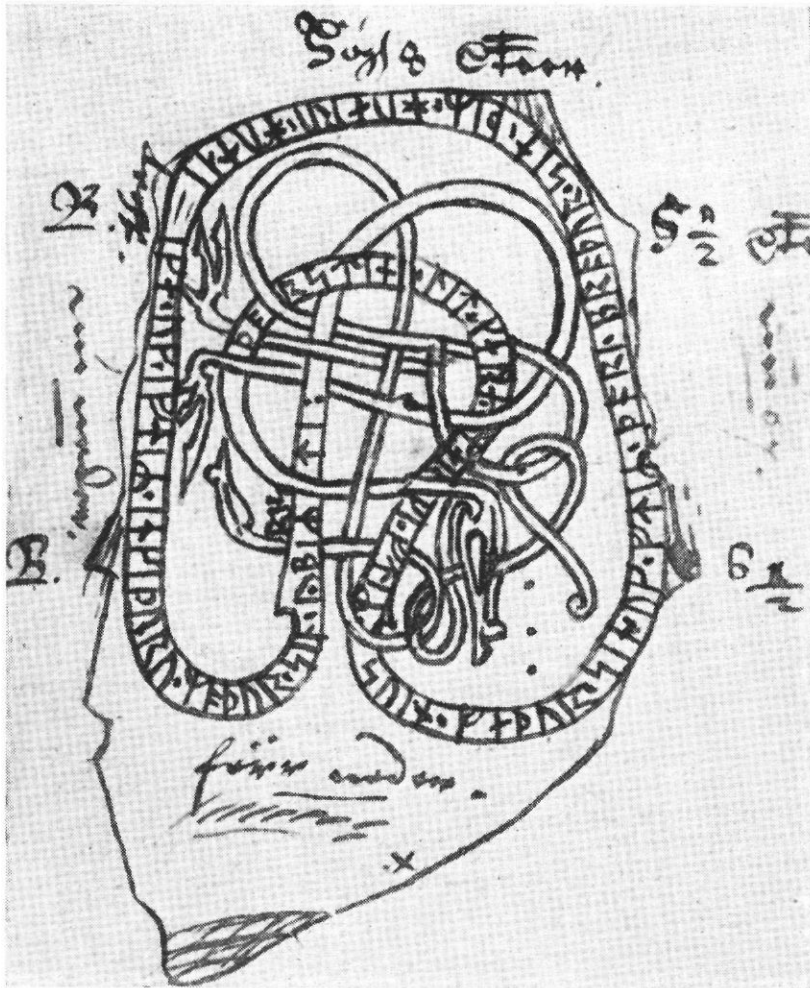

Fig. 90. U 104. Eds kyrka.
Efter teckning av Aschaneus.

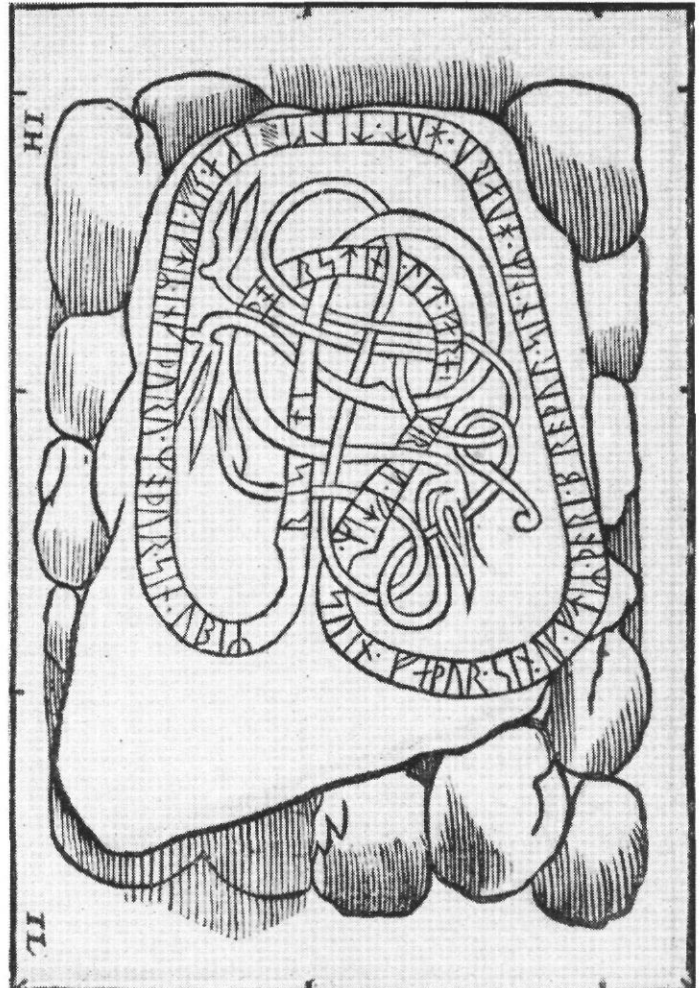

Fig. 91. U 104. Eds kyrka.
Efter träsnitt i Peringskiölds Vita Theoderici.

land, att uthi Oxfurt ibland de Grekiske dijtförde marmora och andra dyrbare Stoder förwaras, hafwandes här i Sverige uthi Kongl. Antiquitets Archivo sin accurate afritning efter dess rätta mynd och öfwerskrift.» I *Vita Theoderici* omtalar han samma sak på följande sätt: »Etiam juxta murum illum, qui prædicti templi Edensis ambitum cingebat, lapis dispositus erat inde a prisci ævi temporibus, antiquitatis hujuscemodi vestigiis notisque memorabilis. Hunc Serenissimus Rex Carolus, gloriosissimæ in ævum memoriæ clementia atque liberalitate regia etiam exteros sibi obstrictos reddens, ad petatum Illustris Robinsonii, Angliæ Regis apud aulam Svedicam Residentis, benigne concessit, ut Oxonium transveheretur, pro augendo numero marmorum, lapidumque insignium, stupendis impensis per totum orbem conquisitorum. Figuræ erat haud admodum spissæ, sed nec pondere immensum aggravantis, quo minus exportari poterat; servata tamen penes nos genuina ejus scriptura atque delineatione, quam repræsentamus.»

I Oxford införlivades de båda svenska runstenarna med de stora samlingar av fornsaker och klassisk skulptur, som just under 1600-talets sista årtionden genom donationer tillfördes universitetet (framför allt den s. k. Arundel-ska kollektionen). De fingo sin plats »in Atrio Musæi Oxoniensis», varmed menas hallen i den s. k. Ashmolean Building vid Broad Street, som hade

blivit färdig 1683 för att inrymma universitetets olika samlingar. Senare ha de följt med dessa till det nya Ashmolean Museum (färdigt 1848). De stå f. n. uppställda i bottenvåningen, t. v. från huvudingången, i vestibulen utanför museets bibliotek. Över runstenen från Ed är anbragt en svart träskiva med följande anteckning: »Runic grave-stone 11th Century A.D. From the Churchyard of Ed, Uppland, Sweden. The Runes read: 'Torsten caused (this) monument to be made in memory of Sven, his father, and of Tore his brother who went (lit.: were) out to Greece; and of Ingetora, his mother. Ybber (or Öper) engraved (it).'»

Den lärde biskopen George Hickes omtalar inskrifterna på de båda svenska runstenarna i Oxford uti tredje delen av sin »Thesaurus» (1703). Denna del består av en isländsk och allmänt nordisk grammatik, författad av islänningen Rúnólfur Jónsson (Runolphus Jonæ) och försedd med tillägg och kommentar av Hickes själv. I kapitlet om skriften och runorna har Hickes skjutit in några rader (s. 3): »Et inter alia monumenta Runica, quæ in communibus ejus runis exarata sunt, haud multis postponendum est Saxum istud, quod cum altero, temporis dentibus exeso, stans speciosum in Atrio Musæi Oxoniensis, ut in libro nostro locum haberet, me fixis oculis perlustrantem, per venerabilem suam antiquitatem, et pro mea in aliam matrem Academicam pietate quasi oravit, et obtestatum est.» Därefter följa avbildningar av stenarna, som emellertid förefalla vara utförda icke efter originalen, utan efter de svenska träsnitten. Slutligen anföras inskrifterna: i runskrift, i transkription och i latinsk översättning.

Runstenarna omtalas i praktverket *Marmora Oxoniensia* (1763), innehållande avbildningar av en mängd konstföremål. De ingå här i tredje delen, »Inscriptiones Romanas, aliasque», som n:r CXXXVIII och CXXXIX och avbildas å Tab. V. Även dessa avbildningar synas grunda sig på de gamla träsnitten, icke på någon ny granskning av originalen. S. 143 anföras inskrifterna i transkription och latinsk översättning. Och i innehållsförteckningen (»Syllabus») lämnas följande upplysningar:

»CXXXVIII. Saxum ingens runis inscriptum, quod Johannes Robinson, A. M. Collegii Oriennensis olim Socius, et Jacobi secundi apud regem Sueciæ minister Ordinarius, cum sequente in Angliam transmisit hic loci reponendum, anno 1689. Inscriptionem publicavit Cl. Hickesius, Gramm. Island. p. 3 per venerabilem ejus antiquitatem, uti ipse refert, quasi oratus. Aliquando in suspicionem incidi quod vox ab illo reddida, Græciam, rectius reddatur, sepulchrum, Angl. 'a Grave'. v. Diction. Islandicum. Certe vox runica, quæ Græciam significat, alio modo scribitur in Historia Hialmari Regis Biarmlandæ. v. fol. 4.

CXXXIX. Alterum runis inscriptum.»

Röd sandsten. Stenens höjd 1,35 m., största bredd 1,15 m., bredd över mitten 0,92 m. Ristningens höjd 1,12 m., bredd 0,90 m. Stenen är något skadad upptill på v. sidan och utefter h. sidan; dessa skador synas ha funnits redan vid de äldsta uppteckningarna på 1600-talet. F. ö. är ristningen tydlig och väl bevarad.

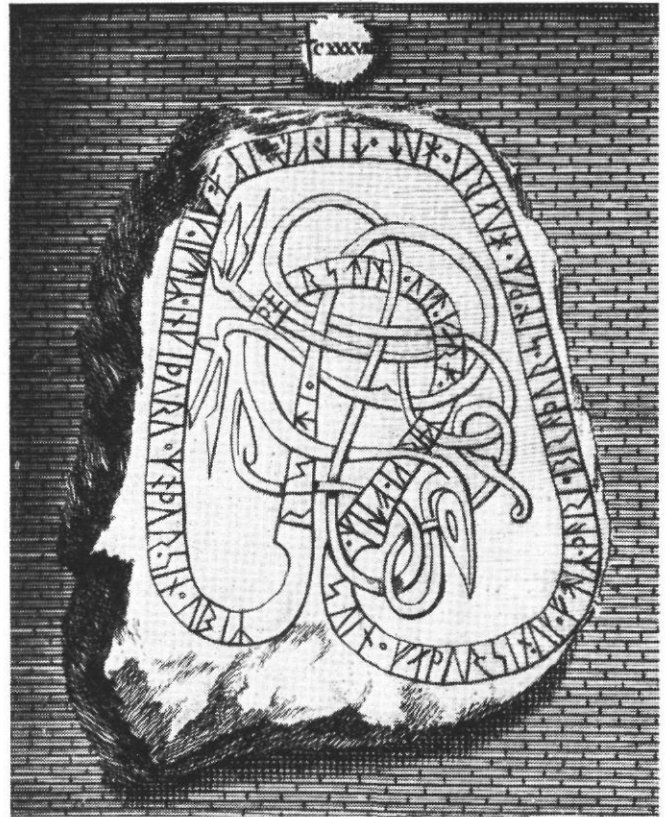

Fig. 92. U 104. Eds kyrka. Ur: *Marmora Oxoniensia* 1763.

Inskrift:

· þorstin · lit × kera · merki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir · þori · broþur · sin · þir · huaru · hut · til ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65

k - - ika · uk · iftir · inkiþuru · moþur · sin · ybir · risti ·
       70   75   80   85   90   95   100   105

Þorstainn let gæra mærki æftir Svæin, faður sinn, ok æftir Þori, broður sinn — Þæir varu ut til Grikkia — ok æftir Ingiþoru, moður sin[a]. Öpir risti.

»Torsten lät göra minnesmärket efter Sven, sin fader, och efter Tore, sin broder — de voro ut till Grekland — och efter Ingetora, sin moder. Öpir ristade.»

Till läsningen: 2, 43, 48 o ha bst endast på h. sidan av hst; i 48 o äro de ansatta ovanligt högt upp. 91 o har bst tvärs över hst. Icke stungna äro 6, 9, 26, 34, 53, 56, 77, 96 i, 11, 69, 84 k. 98 y har ett litet lodrätt streck mitt i runan; alltså tydligt stunget. Bst i runan 12 har samma lutning mot hst som bst i 14 a men är något kortare än denna. Detta kan dock bero på stenens yta; ovanför bst i runan 12 går en hög valk. Bst i 16 e är kortare än bst i runan 12, men lutar även den mot hst, dock med något större vinkel (i det närmaste vinkelrätt). Runan 16 är otvivelaktigt e. Runan 12 står mitt emellan 14 a och 16 e, både vad bst:s lutning och dess längd beträffar. Huruvida r. 12 är e eller a kan på grund av jämförelse med övriga runor i inskriften ej avgöras. — Sk efter 10 t är ett ×; båda korsarmarna äro säkert huggna. 20—23 ftir nå (med undantag av övre bst i f) icke upp till slinglinjen. Bst i 27 n skär hst, men är något kortare på v. sidan; likaså 54 och 83 n. Bst i 35 n nästan endast på h. sidan av hst. Bst i 97 n är ensidig, men stenytan på v. sidan av hst är något skadad. Utefter stenens h. sida finnas brottytor, som tydligen ha uppkommit genom ett redskap, sannolikt i samband med stenens tillredning för sitt ändamål. Huruvida nedre delen av 42—45 þori har varit fullständigt ristad eller skadan senare har uppkommit genom nötning, kan nu ej avgöras. Av 46 b finns endast övre bst i behåll. Runorna 42—46 befinna sig på en avsats, nedanför vilken runslingan med de följande runorna 47—68 äro fullt tydliga. I det följande ordet äro 69 k och 72—74 ika fullt klara. Av 70 - finns endast övre delen av en hst. Skadan i stenytan mellan 70 - och 72 i måste ha uppkommit efter ristan. Avståndet mellan 69 k och 72 i är så stort, att två runor här måste ha haft plats. Ordet bör alltså ha varit k[ir]ika. Efter 101 r finns intet sk. Däremot efter 106 i tydligt sk.

Bureus: þorstin · lit · kera · merki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir + þori · broþur þir · . . . ftir inkiþuru · moþur · sin · ybir · risti. — Rhezelius: þorstin + lit + kara + marki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir · þori · broþur · sin · þir · huaru · hut ai - - ika · uk · iftir · inkiþuru · moþur · sin · ybir · risti. — Aschaneus: þorstin · lit + kera · merki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir · þori · broþur · sin · þir · huaru · hutai . . . ika · uk · iftir · inkiþuru · moþur · sin · ybir risti. — Hadorph (Resejournal): 12 i, 16 e; 69—74 kirika, 98 y; träsnittet: 12 a, 16 e; 56 i saknas; 69—74 k - - ika, 98 u. — Hickes: 11—14 gera, 16 e, 23 m(!), 38—41 fair (transkr.: ftir), 50 e (transkr: u); 56 i saknas; 69—74 k - - ika, 98—101 ubir. — *Marmora Oxoniensia* innehåller flera fel, bl. a. f för k i merfi, uf, gr - - ifa. — Brate: 12 e, 16 e, 69—74 k - - ika, 98 y.

Om namnet *Ingiþora* se Sö 347 och U 88.

Inskriften är gjord till minne av två män, far och son, som »voro ut till Grekland» och säkerligen hade dött under färden. Fadern har alltså rest ut och tagit en av sina söner med sig; den andre har stannat hemma för att tillsammans med modern sköta gården. Om Greklandsfärd talar också en annan runristning i Ed, U 112. Av dessa är den från kyrkan den yngre.

Stenen är ristad av *Øpir*, en av de få ristningar denne har utfört i Sollentuna hd (se U 78 och 118).

Bureus översätter r. 55—74 »Dir hvärru hute i Rike, illi militarunt foris». Men redan Peringskiöld har funnit det rätta: »de woro uth til Grekerna».

105. Eds kyrka.

Litteratur: Joh. Bureus, F a 6 s. 44 n:r 21 (lib. 1), s. 174 n:r 56 a (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 90; M. Aschaneus, F b 19 bl. 11.

Avbildning: Aschaneus, teckning, a. a.

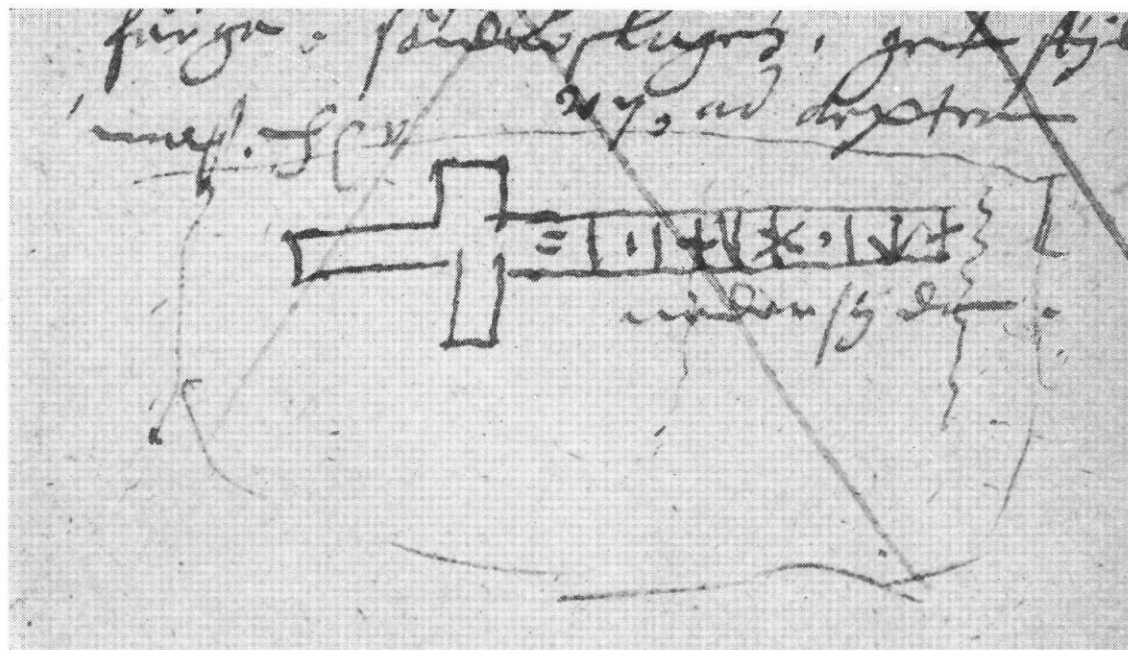

Fig. 93. U 105. Eds kyrka. Efter teckning av Aschaneus.

Runstenen, som endast finnes omtalad i Bureus' samlingar och Aschaneus' anteckningsbok, låg »i kyrkdörrn» (Rhezelius: »wid Kyrkiedören»). Aschaneus har av den gjort en hastig skiss.

Inskrift enligt Aschaneus och Rhezelius: ... **ati · huni · i** ..., enligt Bureus: ... **ti · huki** ...

Även Bureus antyder, att stenen har varit försedd med ett enkelt latinskt kors. Möjligen har det varit en gravhäll av samma typ som U 64.

106. Prästgården, Eds sn.

Pl. 61.

Litteratur: K. A. Gustawsson i *Fornvännen* 1927, s. 366; *Stockholms-Tidningen* 30/4 1927, 24/2 1928; handlingar i ATA.

Avbildning: S. Curman foto 1927 (ATA).

Stenen påträffades hösten 1926 vid grävning av ett trädgårdsland. Den låg på c:a 1/2 meters djup med ristningen nedåt; den slogs sönder i flera delar, vilka bortfördes. Senare upptäcktes runorna, sedan ett regn spolat stenarna rena. Stenen lagades och restes på gräsplanen framför prästgårdsbyggnaden.

Ljus granit. Stenens höjd 1,30 m. (över nuvarande markytan 1,02 m.), bredd 0,55 m. Ristningen 0,90 × 0,47 m. — Nedtill är stenytan svårt skadad i mitten, varigenom något av inskriftens början och slut gått förlorat, jämte en del ornamentik.

Inskrift:

... **un̄ar** × **auk** × **suain** × **raistu** × **stain** × **at** × **tonu** × **mopur** ...
           5   10   15   20   25   30

[G]unnarr ok Svæinn ræistu stæin at Tonu, moður ...

»Gunnar och Sven reste stenen efter Tona, [sin] moder.»

Till läsningen: Av 1 **u** är övre delen bevarad, av 3 **a** endast h. delen av bst. Framför 1 **u** har otvivelaktigt funnits ett **k**, som emellertid är helt och hållet borta. Binderunan 20 **ta** är fullt tydlig. Då bruket av en binderuna här icke kan vara motiverat av utrymmesskäl, har väl ristaren ursprungligen ristat **stin**, vilket han velat rätta till **stain**. Att bst för **t** funnits före bst för **a**, framgår av att den senare är lågt ansatt. 25—27 **ton** äro tydliga. Av 28 **u** finns endast nedersta delen av bst i behåll.

Kvinnonamnet (ack.) **tonu** är tidigare känt från en uppländsk inskrift (L 458 Kusta, Vallentuna sn: nom. **tuna**), en östgötsk (Ög 77: nom. **tuna**) och en skånsk (Krageholm, W.-J. n:r 102: nom. **tuna**). Wimmer (*DR* 3, s. 19) återger det *Tonna* (*Tunna*) och Brate *Tunna*. Från medeltida svenska och danska urkunder finnas några belägg av ett kvinnonamn *Tonna* (Lundgren, O. Nielsen). Sannolikt är det kortnamn av kvinnonamnet *Porný*.

107. Antuna, Eds sn.

Pl. 68.

Litteratur: D 2: 47. R. Dybeck, Svenska runurkunder (1855), n:r 100; UFT h. 3 (1873), s. 27; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA).

Äldre ävbildningar: Dybeck a. a.; Brate foto (ATA).

Enligt Dybeck, som först omtalar denna runsten, stod den vid Antuna ladugårdshus i en åker. En större gravhög fanns ännu i närheten, och många smärre kullar däromkring sades ha blivit upplöjda under de senaste tjugo åren. Den har senare med Kgl. Vitterhetsakademiens tillstånd av brukspatron Lundström flyttats till parken och rests på en kulle ej långt från sjön, V om manbyggnaden.

Runstenen består av två större och ett mindre stycke, som äro hopsatta med cement. Den är ristad på två sidor. Ristningen är svårt skadad, genom bortfall och avflagring av stora partier av stenytan. Den på baksidan (B) är bättre bibehållen än den på framsidan (A). Höjd 2,08 m., bredd 0,68 m.

Inskrift:

A: **ke-lak--l-t...tir-emik--un sin·auk·iri-muntr**
           5   10   15   20   25   30   35

B: **ifte × hulmf-ipi × kunu × sina + auk × ifte × unu × totur**
           40   45   50   55   60   65   70

[Gæirlakr?] let ... [æf]tir Hæming, sun sinn, ok Ærinmundr æftir Holmfridi, kunu sina, ok æftir Unu (Unnu), dottur.

»Gerlak lät ... efter Häming, sin son, och Ärmund efter Holmfrid, sin hustru, och efter Una (l. Unna), [sin] dotter.»

Till läsningen: Början av runslingan är förstörd, liksom större delen av ornamentiken mitt på stenytan. 1 **k** har emellertid sannolikt varit inskriftens första runa. 1—2 **ke** äro tydliga;

2 **e** är säkert stunget. Av r. 3 finns endast nedre delen av en bst till **u** eller **r**, däremot knappast **r**. R. 4 är **l**, icke **u**; bst går icke ned till slinglinjen. 5—6 **ak** äro tydliga; efter 5 **a** finns intet sk. R. 7 gör närmast intryck av **l**, men kan ha varit **u** eller **r**; stenyttan är nämligen skadad. Därefter ett tydligt sk, det första i inskriften. 1—7 är alltså ett namn, **kerlakr** eller **keulakr**. Av 8 **l** finnes nedre delen av hst jämte bst, av r. 9 nedre delen av en hst, av 10 **t** övre delen med båda bst; sålunda otvivelaktigt **lit**. Därefter är runslingan totalt förstörd på en sträcka av över en meter upp till toppen. Längst upp finnas rester av nedre slinglinjen med ett par stavar. På den nedåtgående slingan på h. sidan synes tydligt 11—13 **tir**; av det föregående **if** intet säkert i behåll. 15—18 **emik** säkert, åtminstone **em**; av r. 14 finns intet spår, ej heller av r. 19. Fullt säkert är det följande 20—28 **un sin auk i**. 29 **r** är skadad upptill, 30 **i** nedtill; r. 31 är helt förstörd. 32—36 **muntr** tydligt. 33 **u** har en punkt mitt i runan, som förefaller huggen, men kanske är en naturlig fördjupning. — Baksidans inskrift är alltigenom tydlig. Säkert stungna äro 40 och 64 **e**. R. 46 har säkerligen varit **r**, men bst är förstörd. Mellan 49 **i** och 50 **k** är avståndet större än vanligt, men sannolikt har intet varit ristat här på grund av stenyttans ojämnhet. 72 **r** är missbildat och liknar ett **u**.

Dybeck: 1—13 ... **l** × **kirua kuml ... tir**, 14—19 **uikik**, 29—37 ... **ntr**. — Brate: 1—13 ... **kerua** × **kuml** **p-t ... tir**, 14—19 **hemik**, 20 **š**, 40 **e**, 64 **e**. Utanför slingan tror sig Brate kunna urskilja ett **sina**, »tillfogadt under begynnelseslingan och stående på denna, alltså upp- och nedvändt».

UFT översätter efter Dybeck: »N. N. lät göra kummel (minnesvård) ... efter Viking, sin son, och ... nd efter Holmfrid, sin hustru, och efter Unna, (sin) dotter».

Inskriftens första namn är, såsom av redogörelsen för läsningen har framgått, i hög grad ovisst. Möjligen har det varit *Gæirlakr* eller *Kiullakr*. Ett *Gæirlakr* är veterligen icke annars belagt i våra runinskrifter; **karlak** L 1675 Kvibille kyrka bör säkerligen läsas **-urlak** och är en form av namnet *Þorlakr* (K. G. Ljunggren i ANF 31, s. 241). *Gerlak* förekommer emellertid, om också sparsamt, i medeltida svenska urkunder (Lundgren). I Danmark är *Gerlak* vida vanligare under medeltiden, men förmodas vara ett från tyskan inkommet namn (*DGP*). Fno. *Geirleikr* är belagt i en runinskrift från Östfold och i några medeltidsurkunder (Lind). Om *Kiullakr* se U 42 och Sö 339. — Om *Hæmingr* se U 101, om *Ærinmundr* U 15, om *Holmfridr* U 25. — Ett kvinnonamn *Una* eller *Unna* är tidigare ej belagt i runinskrifterna. Det torde vara en motsvarighet till mansnamnet *Uni* eller *Unni* (se U 88). Från medeltiden är *Una* känt (Lundgren). Fornnorska urkunder ha *Unna*, isländska *Una* (Lind).

108. Bisslinge, Eds sn.

Pl. 69—71.

Litteratur: B 141, L 394. Joh. Bureus, F a 6 s. 137 (Axehelm) n:r 10, F a 5 n:r 92, F a 1 s. 23, F a 10: 1 n:r 128; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 260; UFT h. 2 (1872), s. 59; E. Brate, Anteckningar 1902 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i F a 10: 1); Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 141); Brate foto 1902 (ATA).

Runstenen fanns enligt den äldsta uppgiften (i Bureus' samling F a 6) »i Bislinge vthi Erich Anderssons källare, midt i tu» (F a 5: »I Bislinge i en Källare mur»). Den samtida avbildningen, renritad av Rhezelius (i F a 10: 1) har överskriften: »Johan Henriksson har skrivit denna Skriften finnas i Bislinge Källare vägg». Teckningen visar stenen fullständig, inmurad i en vägg av gråsten och tegel; den är emellertid sprucken tvärs över. Senare under 1600-talet har tydligen källaren blivit ombyggd. De båda delarna av runstenen ha därvid blivit skilda åt och inmurade på olika ställen i väggen. Endast den ena delen, med ristningens vänstra hälft, har

varit känd av Hadorph och är avbildad i *Bautil*. Peringskiöld: »Bisslinge källarmur». Den andra delen, med ristningens högra hälft, finnes omtalad först i Brates anteckningar år 1902. Brate har emellertid icke uppfattat de båda fragmenten såsom sammanhörande delar av samma sten. Han har tydligen ej heller haft kännedom om de äldre uppgifterna hos Bureus, lika litet som dessa äro uppmärksammade av Liljegren.

De båda runstensdelarna sitta inmurade i vänstra väggen av källaren under mangårdsbyggnaden, den vänstra delen (A) längst in, och den högra (B) omedelbart framför och närmare utgången. De vila omedelbart på källarens golv och bära upp taket, som består av kilade stenar. Det har visat sig omöjligt att utan rivning av källaren lösgöra stenarna. På den inre stenhalvan (A) är en del av fotstycket avslagen; på den yttre (B) är det stora fotstycket i behåll, men däremot är ristningen upptill skadad. Vidare finnas här ett stort antal sprickor, tydligen

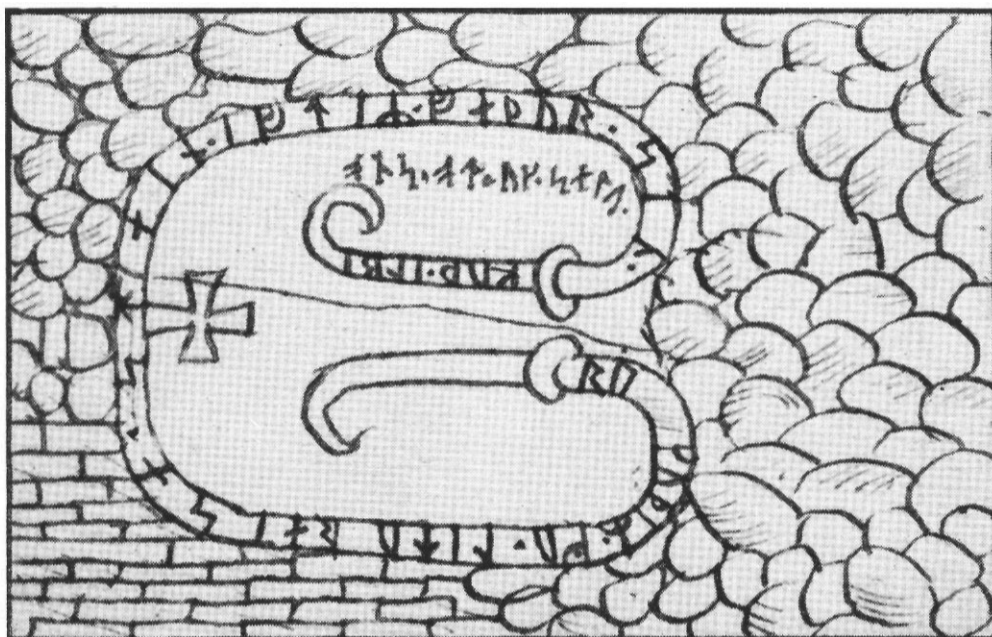

Fig. 94. U 108. Bisslinge, Eds sn. Efter teckning av Rhezelius.

vållade av det stora tryck, som stenen har varit utsatt för. För övrigt synas de båda halvorna passa väl samman, och någon förlust av ristning har knappast skett vid fogen.

A: längd 1,32 m., bredd 0,54 m., B: längd 1,58 m., bredd 0,54 m. Ristningen är svårt skadad genom avflagring dels vid inskriftens början på stycket A, dels i den yttre slingan på stycket B. Av Rhezelius' teckning framgår, att dessa skador funnos redan vid början av 1600-talet. De ha tyvärr särskilt drabbat inskriftens namn, som sålunda äro förstörda eller ovissa.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Bureus):

- - ki au - - ikiker · u - - krpir · pu · litu · r - a · st[ain · i]f[ti]r · iu - - - - fapur sin · ku[þ] elþ[i] ons ·
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60
 ot uk salu
   65   70

[Ingi ok Ingigerðr ok...] þau letu r[æis]a stein æftir..., faður sinn. Guð hialpi hans and ok salu.

»Inge och Ingegärd och... de läto resa stenen efter..., sin fader. Gud hjälpe hans ande och själ.»

Till läsningen: Av runan 1 finns blott nedersta delen av en hst. 2 k är säker; 3 kan knappast ha haft någon bst. Av 4 a saknas blott nedre delen av hst. 5—6 stå under slingan; de båda hst äro säkra. Av 7—10 ikik finns övre delen i behåll; bst i 10 k är ej fullt säker, då den delvis sammanfaller med en spricka i stenen. Hst i 11 e är tydlig, och någon bst torde

icke ha funnits. 12 **r** och 13 **u** äro de första fullständigt bevarade runor i inskriften; mellan dem ett tydligt sk. Av runorna 14 och 15 finns endast övre delen av en hst. De följande 16—20 **krpir** torde få anses fullt säkra, även om de delvis äro skadade. Tydligt är det följande 21—27 **pu · litu · r**. Av 28 finns endast nedre delen av en stav; möjligen har runan varit **s**. 29 **a** är skadad; men h. delen av bst finnes kvar. 30—31 **st** tydligt. Återstoden av inskriften finnes på stycket B. T. o. m. 46 **f** finnas endast rester i behåll: av 36 **f** hst och övre bst, av 38 nedersta delen av hst, av 39 **r** övre delen av hst och v. bst.; därefter sk och 40 **i**; av 41 saknas bst:s övre del, men runan har säkerligen varit **u**, icke **r** (jfr 55 **u**); av 42 finnes nedersta spetsen, av 43 större delen av en rak hst, av 44 intet, av 45 delar av hst, av 46 **f** övre delen med båda bst. Det följande 47—54 **apur sin · k** är tydligt och säkert. 55 **u** är upptill skadat, men säkert. Av 56 finns endast övre delen av en hst. 57—58 **el** är säkert. Av 59 **b** finns endast nedre

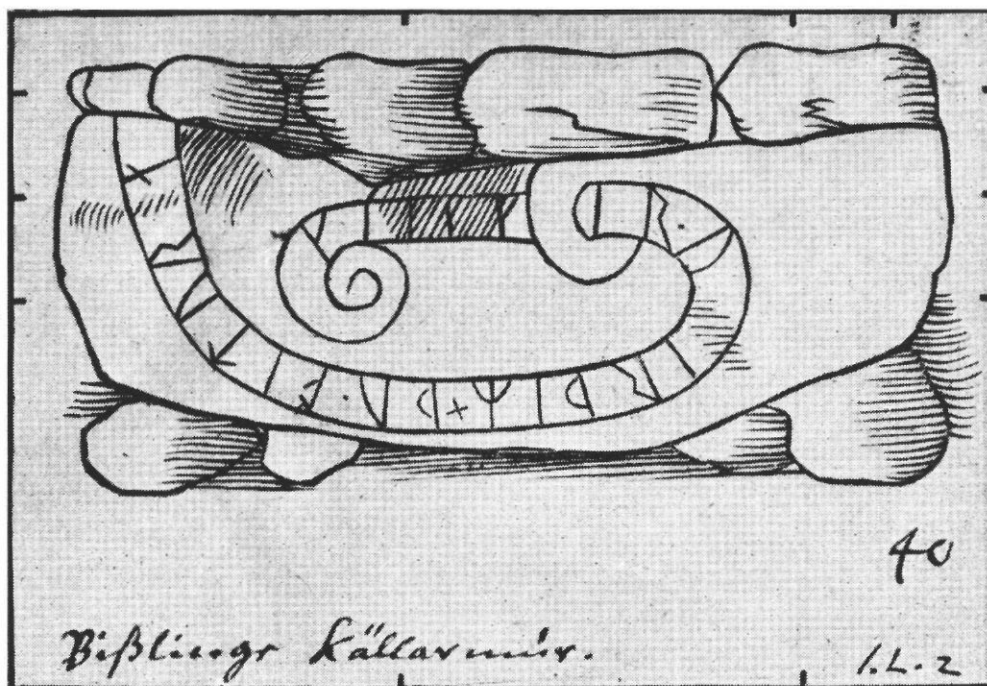

Fig. 95. U 108. Bisslinge, Eds sn. Efter B 141.

delen, men säkert; av 60 skymtar möjligen en hst. Det återstående av inskriften, utanför slingan, är jämförelsevis väl bevarat.

Rhezelius' teckning (i F a 10:1): **ru . . . kupir · gu · litu · raisa · stain · iftir · fapur · sin · kup · ilbi ons · ot · uk · salu**. Teckningen är felaktig, så till vida som den låter ordet **fapur** följa omedelbart efter **iftir**; **sin** står mycket spaciöst. I F a 6 står 21—22 **pu**, 50 **r**, i F a 5 21—22 **gu**, 50 **r**, 65 **nt** (binderuna). — Hadorph (endast stycket A): **ki - - kir · u - irpir × pu · litu r - a**. — Brate: **ikna · ikikpr · uk kerpri · pu · litu · rais . . . if - ir · iujura · fapur · sin · ku - - elbi ons · ot uk · salu**.

109. Bisslinge, Eds sn.

Litteratur: L 395. Joh. Bureus, F a 6 s. 50 n:r 44 (Bureus' egna uppteckningar), F a 5 n:r 93, F a 1 s. 23, F a 13 s. 382, F f 6 n:r 43; F. Burman i Nova Acta Soc. Scient. Ups. Vol. 5, n:r 8; UFT h. 2 (1872), s. 59.

Avbildning: Bureus, kopparstick (i F f 6).

Runstenen fanns enligt Bureus (F a 6) »i Bislinge i Eedh S.». I den renskrivna samlingen (F a 5) står visserligen »Wid Bislinge i källarväggen», men detta torde bero på förväxling med U 108. Över de båda sista orden har också blivit klistrad en remsa, på vilken står: »byen»; alltså har Bureus rättat sig själv till: »Wid Bislinge byen». Kopparsticket visar nedre delen av en runsten med relativt enkel ornamentik. Troligen har stenen förkommit redan på 1600-talet. Den finnes ej upptagen i *Bautil*, ej heller hos Dybeck, och har förgäves eftersökts i senaste tid.

Inskrift (efter Bureus):

biarn auk suin litu rasa . . . st fapur sin auk afti · sihtirf bropur sin

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50

Biorn ok Svæinn letu ræisa . . . [-fa]st, faður sinn, ok æftir Sigdiarf, broður sinn.

»Björn och Sven läto resa . . . -fast, sin fader, och efter Sigdjärv, sin broder.»

Till läsningen: Efter 17—20 **rasa** anmärker Bureus: »hic desunt quædam quæ sub terra latitant». — F a 5 har (liksom kopparsticket) 34 i, skiljetecken + efter 27 r och × efter 30 n och 37 i.

Namnet *Sigdiarf* är icke vanligt, men finnes dock några gånger belagt i runinskrifter: L 116 Västerby, Läby sn, L 191 Vaksala kyrka, L 199 Bolsta, Vaksala sn, L 231 Hånesta, Lena sn, L 248 Björklinge kyrka, L 1551 Över Grans kyrka; L 1074 Berga, Njurunda sn, Medelpad. Ett par belägg finnas i medeltida källor. Om namn på *-diarf* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 99.

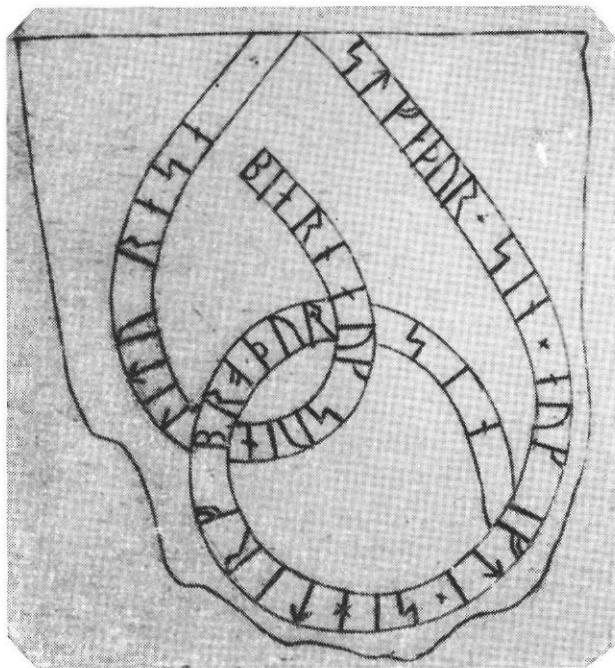

Fig. 96. U 109. Bisslinge, Eds sn.
Efter kopparstick av Bureus.

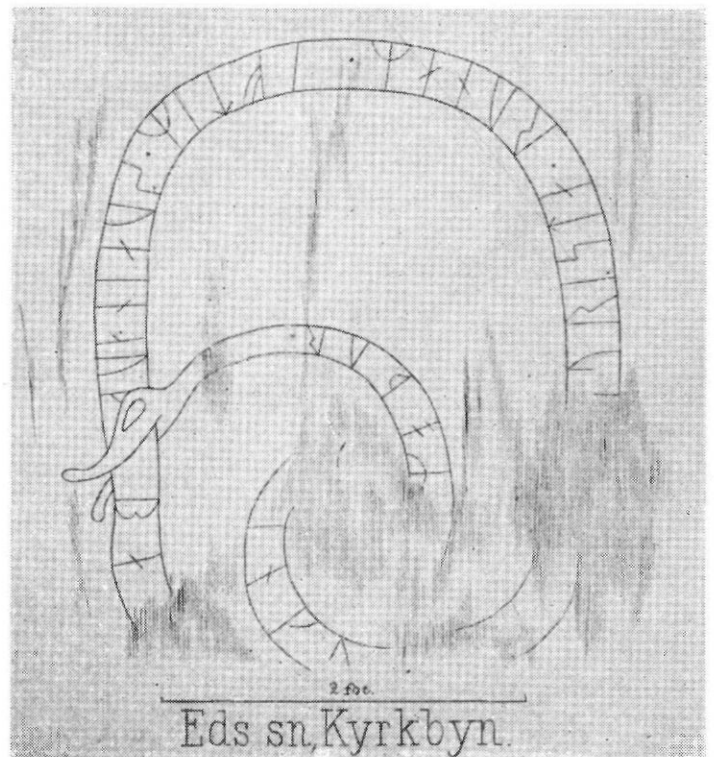

Fig. 97. U 111. Ed, Hjältarängen, Eds sn.
Efter D 2: 45.

110. Bisslinge, Eds sn.

Pl. 69.

Sommaren 1939 omtalade fru Tora Nordström-Bonnier vid mitt besök på Bisslinge, att det fanns ett litet stycke av en runsten i en terrassmur i trädgården. Fragmentet var av grå granit, 0,43 × 0,30 m.

Det förefaller icke alldeles uteslutet, ehuru föga sannolikt, att fragmentet kan ha hört samman med den av Bureus avbildade runstenen (U 109).

Inskrift:

... - tan × ift ...

5

... [s]tæin æft[ir] ...

»... sten efter ...»